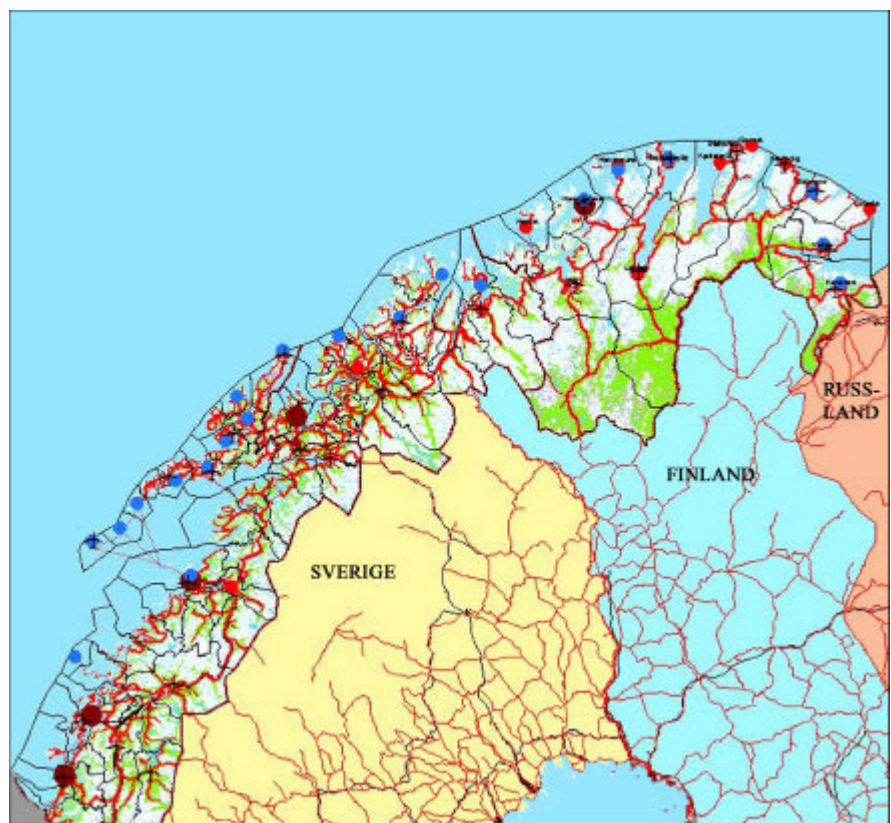

Olje- og energidepartementet
Utredning av helårig petroleumsvirksomhet i
området Lofoten - Barentshavet

Beskrivelse av samfunns- messige forhold i Nord Norge

Temarapport 9 - A

Olje- og energidepartementet

Utredning av helårig petroleumsvirksomhet i området Lofoten -
Barentshavet

Beskrivelse av samfunnsmessige forhold i Nord Norge

Temarapport 9 - A

Agenda Utredning & Utvikling AS
Malmskrivervn 35 • Postboks 542 • 1302 Sandvika
Tlf 67 57 57 00 • Fax 67 57 57 01
Ref: 3910.EHO

Agenda Utredning & Utvikling AS

Postboks 542 • 1301 Sandvika • Tlf 67 57 57 00 • Fax 67 57 57 01

Oppdragsgiver:	Olje og -energidepartementet		
Rapportnr.:	R3910		
Rapportens tittel:	Utredning av helårig petroleumsvirksomhet I området Lofoten – Barentshavet. Beskrivelse av samfunnsmessige forhold. Tema 9-A		
Spesifikasjon:	Rapporten er en temarapport i prosjektet Utredning av helårig petroleumsvirksomhet i området Lofoten – Barentshavet, og et grunnlagsdokument i arbeidet med forvaltningsplanen for Barentshavet. Temarapporten skal gi en overordnet beskrivelse av regionale utviklingstrekk både på landsdelsnivå, og for de enkelte regioner innenfor planområdet. Analysen skal danne et nullalternativ for studier av samfunnsmessige konsekvenser av framtidig petroleumsvirksomhet, skipsfart og fiskeri/havbruk		
Tidsfrist:	20. mars 2003	iflg	Avtale
Ansvarlig:	Erik Holmelin		
Kvalitetssikring:	Martin Ivar Aaserød	Verifisert:	(dato) (sign)

Forord

Olje- og energidepartementet har satt i gang arbeidet med Utredning av helårig petroleumsvirksomhet i området Lofoten – Barentshavet. Arbeidet med utredningen samordnes med Forvaltningsplanen for Barentshavet.

Foreliggende studie gir en overordnet beskrivelse av regionale utviklingstrekk i bosettingsmønster, befolkning og sysselsetting i Nord Norge de siste 20 årene, med oppdaterte prognoser for utviklingen videre framover til 2020, i henhold til Statistisk Sentralbyrås framskriving av folketallet MMMM02. Studien skal danne et nullalternativ og en referanseramme for analyser av samfunnsmessige konsekvenser av framtidig petroleumsvirksomhet, skipsfart og fiskeri/havbruk.

Studien er gjennomført i samarbeid mellom Agenda Utredning & Utvikling AS og NORUT Samfunnsforskning AS. Rapporten er utarbeidet i samarbeid mellom Erik Holmelin og Finn Arthur Forstrøm fra Agenda, og Paul Pedersen og Mette Ravn Midtgard fra NORUT, med førstnevnte som prosjektleder. Kartene er produsert av Bernt Johansen, NORUT. Martin Ivar Aaserød fra Agenda har fungert som prosjektrådgiver med ansvar for kvalitetssikring av vårt arbeide.

Sandvika/Tromsø, 20. mars 2003

Agenda Utredning & Utvikling AS

NORUT Samfunnsforskning AS

Innhold

SAMMENDRAG7

1

OVERORDNEDE UTVIKLINGSTREKK FOR
BEFOLKNING OG ARBEIDSMARKED I
PLANOMRÅDET

11

1.1

Innledning

11

1.2

Befolkningsutviklingen

12

1.3

Endringer i demografiske tilvekstfaktorer

13

1.4

Konjunkturbildet etter 1980

14

1.5

Konjunktursvigninger og flyttemønstret

15

1.6

Innvirkningen på flyttemønstret av strukturelle,
demografiske og politiske faktorer

17

1.7

Endringer i næringsstruktur

20

1.8

Kvalitative endringer i arbeidsstyrken

29

1.9

Utviklingstrekk innen fiskeri, havbruk og fiskeindustri
i Nord-Norge

32

1.10

Forhold knyttet til havner og skipstrafikk

38

2

REGIONALE UTVIKLINGSTREKK I DE ULIKE
DELER AV PLANOMRÅDET

41

2.1

Regionbeskrivelsens struktur og hensikt

41

2.2

Regionale utviklingstrekk i Sør-Helgeland

45

2.3

Regionale utviklingstrekk i Midt – Helgeland

48

2.4

Regionale utviklingstrekk i Nord – Helgeland

52

2.5

Regionale utviklingstrekk i Bodø – området:

55

2.6

Regionale utviklingstrekk i Ofoten

59

2.7

Regionale utviklingstrekk i Lofoten/Vesterålen

62

2.8

Regionale utviklingstrekk i Harstad-regionen

66

2.9

Regionale utviklingstrekk i Tromsø-området

70

2.10

Regionale utviklingstrekk i Indre Troms og indre
fjordstrøk

73

2.11

Regionale utviklingstrekk i Senja-området

76

2.12

Regionale utviklingstrekk i Vest-Finnmarks og Øst-
Troms kyststrøk

80

2.13	Regionale utviklingstrekk i Hammerfest-området	84
2.14	Regionale utviklingstrekk i Alta	87
2.15	Regionale utviklingstrekk i Midt-Finnmarks kyststrøk	90
2.16	Regionale utviklingstrekk i Øst-Finnmark	94
2.17	Regionale utviklingstrekk i Indre Finnmark	98
2.18	Regionale utviklingstrekk på Svalbard	102
3	OVERORDNET INFRASTRUKTUR I PLANOMRÅDET	106
3.1	Samfunnsmessig infrastruktur	106
3.2	Oversiktskart og statistikk	109

Sammendrag

Denne rapporten gir en overordnet beskrivelse av regionale utviklings-trekk innenfor de tre nordligste fylkene og på Svalbard, med prognoser for framtidig utvikling uten ny større næringsvirksomhet i landsdelen. I kapittel 1 beskrives hovedtrekkene i utviklingen i de siste 20 år innen demografi, økonomi og arbeidsmarked. I kapittel 2 beskrives utviklingen innenfor de enkelte regioner, med en framskrivning til år 2020. I kapittel 3 oppsummeres kort viktig samfunnsmessig infrastruktur i Nord Norge med vekt på infrastruktur for petroleumsvirksomhet, fiskerier og sjøtransport. Disse forhold er også vist på kart.

Befolkningsutvikling og flyttemønstre

Nord-Norge hadde i 1950-1982 jevn vekst i befolkningen. I årene 1982-2002 falt befolkningen med 1,3 prosent, mens den på landsbasis vokste med 10 prosent. Befolkningen er i dag om lag 460.000. Befolkningsutviklingen er bestemt av forholdet mellom antall fødte og døde (naturlig befolkningstilvekst) og av forholdet mellom tilflytting og fraflyttinger til landsdelen (flyttebalansen). I Nord-Norge er det særlig flyttebalansen som påvirker befolkningsutviklingen. Flyttemønstret er sterkt påvirket av konjunktursvingninger, og har derfor en periodisk karakter.

Arbeidsledige har mye høyere mobilitet enn yrkesaktive. Ved lavkonjunkturer dempes likevel den geografiske mobiliteten betydelig. Dette skyldes en sterkt nedgang i mobiliteten blant de yrkesaktive. Siden de yrkesaktive ved alle lavkonjunkturer etter krigen har utgjort mer enn 90% av arbeidsstyrken, er det adferdsendringene blant de yrkesaktive som preger flyttemønstret. Både på 1980-tallet og på 1990-tallet økte utflyttingen når arbeidsledigheten var synkende (høykonjunktur), og avtok når arbeidsledigheten var stigende (lavkonjunktur). Konjunktur utviklingen er derfor den viktigste årsak til bølgebevegelsen i flyttemønstret, men også demografiske og politiske faktorer spiller en rolle.

Endringer i arbeidsmarkedet

Til tross for en økende nettoutflytting og en viss sysselsettingsvekst i landsdelen etter 1993 holdt arbeidsledigheten seg meget høy fram til 1996. En hovedgrunn til dette var den relativt raske avviklingen av arbeidsmarkedstiltakene etter 1993. En annen viktig faktor var at ungdomskullene som kom inn på arbeidsmarkedet fortsatt var betydelig større enn avgangen, og relativt sett høyere enn på landsbasis.

Kombinasjonen mellom sterk etterspørsel etter arbeidskraft både i landet som helhet og i Nord-Norge førte til en sterk nedgang i ledigheten i Nord-Norge i 1997. Fortsatt var nettoutflyttingen fra Nord-Norge stor. Den økte etterspørsel av arbeidskraft og den lavere arbeidsledigheten medførte i første omgang ingen stor nedgang i utflyttingen. Dette må sees i sammenheng med at sysselsettingsveksten innen offentlig sektor flatet

ut etter 1995, og at utdanningskapasiteten ved universitet og høyskoler på 1990-tallet var langt større enn hva arbeidsmarkedet i landsdelen kunne sysselsette. Brorparten av nettoutflyttingen fra Nord-Norge går til det sentrale Østlandsområdet. Etter 1997 skjedde det en viss avdempning i utflyttingen som følge av økt sysselsettingsvekst i Nord-Norge og et noe mindre stramt arbeidsmarked i andre landsdeler.

Endringer i arbeidsstyrken

Et tydelig trekk ved utviklingen på 1990-tallet er aldringen av arbeidsstyrken. Årsakene til dette er sterk nedgang i fødselstallene mellom 1968 og 1977, og at de store fødselskullene like etter krigen nå utgjør den eldre delen av arbeidsstyrken.

I forhold til 1980 har Nord-Norge også en sterk reduksjon i antall personer mellom 20-29 år. Andelen synker her med tre prosentpoeng mer enn på landsbasis. Dette forklares med to forhold. For det første sank fødselstallene sterkere i Nord-Norge enn på landsbasis. For det andre er dette en virkning av de to store utflyttingsbølger, den første mellom 1985-1988 og den siste særlig fra 1995-1998. Siden flytting er en sterkt aldersselektiv prosess tynnes de yngre aldersklasser ut i fraflyttingsområder. Personer med høyere utdanning er overrepresentert både blant innflytterne og utflytterne. En nettoutflytting fra en landsdel vil derfor som regel bety kompetansetap i fraflyttingslandsdelen.

Endringer i næringsstruktur

Antall sysselsatte har ikke endret seg vesentlig mellom 1980 og 2001. I 2001 var det totale antall sysselsatte på rundt 228.000. Det har skjedd sterke forskyvninger i sysselsettingen innen de ulike næringsgrupper. Et gjennomgående trekk er en sterk nedgang i sysselsettingen innen primærnæringene, industri og transport. Sysselsettingen innen bygge- og anleggsvirksomheten har ikke endret seg vesentlig etter 1980.

Innen varehandel, hotell og restaurantvirksomhet har sysselsettingen økt betydelig. Når det gjelder reiselivsnæringen, stilles det betydelige forventninger til utviklingspotensialet. Bank, finans, eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting har også hatt en meget sterk sysselsettingsvekst gjennom både 1980- og 1990-tallet.

Offentlig, sosial og personlig tjenesteyting har større sysselsettingsmessig betydning i Nord-Norge enn i resten av landet, noe som blant annet skyldes mange små kommuner i landsdelen og forsvarets relativt tunge tilstedeværelse. Sektoren har hatt kontinuerlig vekst i hele etterkrigstiden. Det er liten grunn til å vente fortsatt vekst i de kommende år med unntak for de største tettstedene. I spredtbygde kommuner er det grunn til å vente sysselsettingsreduksjoner bl.a. som følge av nedgang i folketallet.

Endringer i bosettingsmønsteret

Mens den til tider store nettoutflyttingen fra Nord-Norge til andre landsdeler har fått stor oppmerksomhet, har det parallelt pågått en sterk regional sentralisering som har fått mye mindre oppmerksomhet. To tredjedeler av befolkningen i Nord-Norge bodde i tettsteder i 2002. Dette var 7 prosentpoeng mer enn i 1980. Lokale studier viser at store områder i ytre kyststrøk, noen fjordstrøk og indre dalstrøk i landsdelen har tapt rundt 1/3 av sin befolkning på under 20 år, mens tettstedsområdene i kommunene har hatt vekst. Denne befolkningsomfordelingen har vært selektiv og resultert i en befolkning med normal alders- og kjønnsfordeling i tettstedene og deres nære omland, samtidig som en har fått en betydelig aldring av befolkningen i områdene utenfor tettstedene, som har hatt sterk nedgang i folketallet. Arealmessig omfatter disse områdene betydelige deler av landsdelen.

Utviklingen innen de ulike regionene

Gjennomgangen av strukturelle utviklingstrekk i Nord-Norge viser landsdelens utvikling som helhet. Det er imidlertid store regionale forskjeller i samfunnsutviklingen internt i landsdelen. For å belyse dette har en satt sammen 17 geografisk sammenhengende regioner med en mest mulig likeartet forventet befolknings- og næringsutvikling. For hver av disse er det laget et nullalternativ som beskriver forventet samfunnsutvikling uten annen petroleumsvirksomhet enn den som allerede foreligger. Etter ønske fra landsdelens myndigheter, har en valgt å beskrive alle de 17 regionene på en likeverdig måte og med samme metodikk.

Metodisk sett har det vært et krav fra oppdragsgiver at samfunnsbeskrivelsen så langt mulig skal baseres på eksisterende statistikk og offisielle framskrivninger. Framskrivningene er derfor basert på SSBs nye offisielle befolkningsframskriving MMMM02. For sysselsettingsutvikling, og arbeidsmarkedstilpasning foreligger det ikke offisielle regionale framskrivninger. En har derfor laget en sysselsettingsframskriving basert på befolkningsframskrivingens utviklingsbane og en noenlunde konstant arbeidsmarkedstilpasning framover.

I praksis betyr dette at SSBs befolkningsframskriving styrer både forventet befolkningsutvikling og næringsutvikling i regionene fram til 2020. Usikkerheten i analysen knytter seg dermed i stor grad til kvaliteten på denne framskrivingen. Sentraliseringsgraden i SSBs framskrivninger har fram til i dag i ettertid vist seg å være for lav. Resultatet har vært prognoser som viste en mer positiv utvikling i distriktskommunene enn det som i ettertid ble resultatet. Om dette også gjelder for den nye framskrivningen, gjenstår å se.

Infrastruktur for petroleumsvirksomhet, fiskeri og sjøtransport

Som grunnlagsinformasjon for prosjektene i forvaltningsplanen er det laget et sammenhengende kart over Nord-Norge. Kartet viser viktig

samfunnsmessig infrastruktur i form av byer og tettsteder, hovedveier, fergeforbindelser, jernbane og flyplasser. Det er videre avmerket viktig infrastruktur for petroleumsvirksomhet i form av baser, landanlegg og driftsorganisasjoner. For fiskeriene har en avmerket de største landingsstedene for fisk, målt i verdi. I tillegg er de største havnene i regionen, målt i tonn gods, avmerket på kartet. Kartet foreligger på CD-rom til bruk for andre delprosjekter i forvaltningsplanen.

Ellers vises det avslutningsvis et kart over El-nettet i Norden, og litt overordnet statistikk for fiskeriene i Nord Norge.

1 Overordnede utviklingstrekk for befolkning og arbeidsmarked i planområdet

1.1 Innledning

Vår analyse av hovedtrekkene i utviklingen i de siste 20 år innen temaene demografi, økonomi og arbeidsmarked er delt i fem ulike hovedavsnitt. Vi starter med å gi en oversikt over befolkningsutviklingen i landsdelen etter 1950 og hvordan ulike demografiske tilvekstfaktorer har preget utviklingen etter 1980. Siden graden av flyttinger og nettovirkningene av flyttinger mellom regioner i vår periode i hovedsak bestemmer retningen på befolkningsutviklingen og dermed størrelsen på arbeidsstyrken, har vi lagt vekt på å undersøke hvordan endringer i flyttemønstret samvarierer med antatt viktige forklaringsfaktorer.

Videre ser vi nærmere på hvordan flyttemønstret samvarierer med endringer på arbeids- og utdanningsmarkedet og med demografiske bakgrunnsfaktorer. Det er tre hovedgrunner til dette. For det første har en sterk vekst eller et sterkt fall i sysselsettingen en nokså direkte virkning på mobilitetsraten (Stambøl 1995, Østby og Skiri 1998). For det andre utløser et sterkt fall i sysselsettingen gjerne en rekke politiske tiltak, som både umiddelbart og på sikt får mobilitetsdrivende eller mobilitetsstabiliserende effekter (Aamodt 1991, Try 1999, Pedersen og Andersen 1999a). For det tredje reflekterer en krise på arbeidsmarkedet en krise i deler av næringslivet. Kriser på arbeidsmarkedet løper derfor gjerne sammen med omstillingsprosesser og strukturendringer som i sin tur påvirker både stillingsstrukturen og den romlige fordelingen av stillinger.

Flyttemønstret i Nord-Norge, er også påvirket av sysselsettingsutviklingen i landet som helhet, og spesielt i de store arbeidsmarkedskjerner i sentrale strøk av landet (Seierstad 1992, Stambøl 1995, Pedersen og Andersen 2000). Det er derfor viktig å ha for øye de endringer som skjer på fjernarbeidsmarkedene og fram for alt *dynamikken i utviklingen, dvs. hvordan både demografiske, økonomiske og politiske faktorer griper inn og samlet preger utviklingen.*

Det tredje hovedtema er en beskrivelse av hvilke hovedendringer som kan registreres i den økonomiske utviklingen i landsdelen. Vår hovedindikator er her endringer i næringsstrukturen og dermed endringer i de ulike sektorens viktighet i landsdelens økonomiske liv, slik disse kommer til uttrykk via endringer sysselsettingsandeler.¹ Denne tilnærmingen er

¹ Andre indikatorer, f.eks. sektorenes andel av total produksjonsverdi, kunne vært brukt. Fokus på sysselsettingstallene betyr at vi til en viss grad ignorerer at næringene har hatt ulik utvikling i antall sysselsatte i henhold til produksjon og omsetning. Endringene i

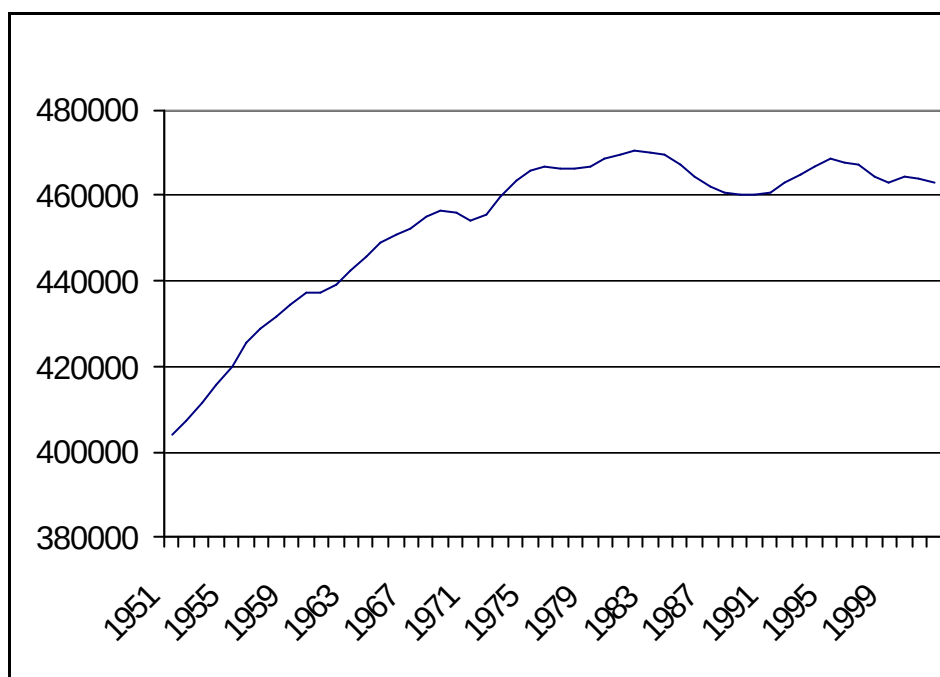
fruktbar for vårt formål siden vi anlegger et regionalt perspektiv. En bedrift eller et anlegg er viktig for bosettingen i en region hovedsakelig gjennom den direkte sysselsetting virksomheten gir, og indirekte via regionale innkjøp av varer og tjenester som genererer sysselsetting i en rekke andre virksomheter.

Det fjerde tema beskriver hvilke konsekvenser de samlede utviklingstrekk har hatt på kvantitative og kvalitative sider ved arbeidsstyrken.

Vi avslutter kapitlet ved en kort skisse av hvordan bosettingsmønstret i landsdelen har endret seg – en endring som kan tolkes som et resultat av både strukturelle og kvalitative endringer knyttet til aktørplanet.

1.2 Befolkningsutviklingen

Nord-Norge hadde i årene fra 1950 til 1982 jevn vekst i befolkningen, fra 403.000 til 470.000. I denne perioden økte folketallet i landsdelen med nær 70.000.

Figur 1.1: Befolkningsutviklingen i Nord-Norge 1951-2002 (Kilde: NOS Befolkningsstatistikken, SSB 2002)

sysselsettingsandelene reflektere ikke endringene i produksjon og omsetning. Lakseoppdrettsnæringen har eksempelvis hatt en nedgang i antall sysselsatte, men har hatt en formidabel økning i produksjonsverdi.

Etter 1982 har befolkningsutviklingen stagnert og utviklingen er preget av oppgangs- og nedgangsperioder. Folketallet har svinget mellom 460.000 til 470.000. I periodene 1982-1989, 1996-1998 og 2000-2001 var det nedgang i folketallet. I januar 2002 var folketallet i landsdelen på nær 463.000. Befolkningsutviklingen i Nord-Norge har etter 1980 vært klart annerledes enn for landet som helhet. Mellom 1982-2002 falt befolkningen med 1,3 prosent, mens befolkningen på landsbasis vokste med 10 prosent. Landsdelens andel av den totale befolkning i Norge falt derfor fra 11,5 % i 1982 til 10,2% i januar 2002.

Hva ligger bak de markante vekslingen mellom perioder med vekst og nedgang i folketallet særlig etter 1980?

1.3 Endringer i demografiske tilvekstfaktorer

Befolkningsutviklingen er bestemt av forholdet mellom antall fødte og døde, ofte kalt den *naturlige befolkningstilveksten* og av forholdet mellom til- og fraflyttinger til landsdelen, ofte kalt *flyttebalansen*. Ser vi først på den naturlige befolkningstilveksten, ble balanseforholdet mellom disse størrelsene forrykket meget sterkt i løpet av 1970-tallet. Nord-Norge har i mesteparten av etterkrigstiden hatt en langt høyere fruktbarhet enn i landet forøvrig (NOU 1984:26). I løpet av 1970- tallet sank fødselsraten meget sterkt i Nord-Norge og normaliserte seg på et nivå litt i overkant av landsgjennomsnittet. Landsdelens store fødsels-overskudd dannet i alle år helt fram til slutten av 1980-tallet en buffer som medførte befolkningsvekst til tross for sterk utflytting fra landsdelen (Pedersen 1991). Etter 1980 har antall fødte ligget på rundt 6000 og fødselsoverskuddet har variert mellom 1600- 2300. Etter 1995 kan vi registrere en klar nedgang, i fødselsoverskuddet og en sterk nedgang de siste par år. I 2002 var fødselsoverskuddet nede vel 900, jfr. figur 1.2. Dette reflekterer en nedgang i antallet fødte og en mindre nedgang i antall døde. Disse forhold skyldes først og fremst direkte og indirekte virkninger av en langvarig netto utflytting og ikke endringer i fruktbarhet og dødelighet.

Av fig. 1.2 ser vi at den faktor som fram for alt påvirker svingningene i befolkningsutviklingen er flyttebalansen. I fig. 1.2 har vi beskrevet mønsteret både i inn- og utflyttingen. Et blikk på kurvene som beskriver inn og utflyttingen viser at flytteintensiteten har *en periodisk karakter*. Perioder med høy flytteintensitet avløses av perioder med lavere flytteintensitet og dette gjelder både for 1980 tallet, 1990- tallet og etter århundreskiftet. Studerer vi inn- og utflyttingskurvene nærmere, finner vi i tillegg et tilnærmet syklisk mønster. Mengden av inn- og utflyttingene

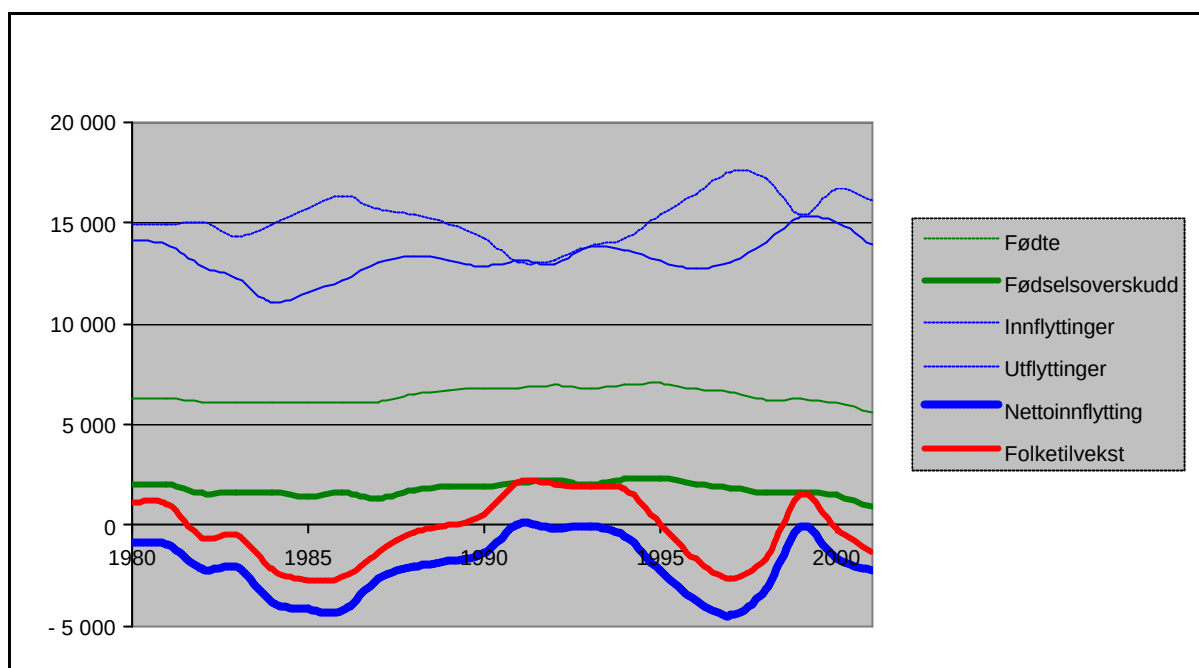

Fig 1.2: Fødte, fødselsoverskudd innflytting, utflytting, nettoutflytting og folketilvekst 1980-2002

har en tendens til å variere speilvendt i forhold til hverandre. Når utflyttingen øker minker innflyttingen og omvendt. Endelig ser vi at flyttemønstret på 1990-tallet har sterke likheter med flyttemønstret på 1980-tallet.² Skal en forklare svingningene i befolkningsutviklingen i Nord-Norge må en fram for alt forklare hva som genererer svingningene i flyttemønstret.

1.4 Konjunkturbildet etter 1980

I Nord-Norge er flyttemønstret sterkt påvirket av *konjunktursvingninger*. En indikator som er mye brukt til å beskrive konjunktursvingninger er graden av arbeidsledighet. Variasjonen i arbeidsledigheten viser seg å beskrive konjunkturutviklingen rimelig presist. La oss kort beskrive hovedtrekkene i konjunkturutviklingen før vi ser nærmere på sammenhengen mellom konjunkturutviklingen og utviklingen i flyttemønstret.

I fig 1.3 ser vi at mengden av arbeidsledige etter 1980 danner tre bølger, en mindre på 1980-tallet, en stor fra slutten av 1980-tallet til midten av 1990-tallet og en uavsluttet bølgebevegelse fra slutten av 1990-tallet som vi foreløpig ikke vet styrken av. De to første lavkonjunkturer ble betegnet som "kriser", og var hver i sin tid de alvorligste etter krigen. Under en av lavkonjunkturerne først på 1980-tallet steg arbeidsledigheten betydelig i Nord-Norge, fra 3% i 1980 til 5,6% i 1984. I den etterfølgende

² Hovedtrekkene i dette flyttemønstret finner vi igjen i alle fylker og både i sentrum og periferikommuner (Høydal 1998, Pedersen og Andersen 1999a).

høykonjunkturen sank ledigheten gradvis til noe under 1980-nivået i 1987. Historien ”gjentok” seg imidlertid i årene som fulgte. Nedgangskonjunkturen mellom 1988-1993 ble imidlertid kraftigere og mer langvarig enn nedgangskonjunkturen først på 1980-tallet. I Nord-Norge steg den nakne ledigheten (nettoledigheten) til rundt 6%, og i tillegg ble 3-4% av arbeidsstyrken kanalisert til ulike ordinære arbeidsmarkedstiltak, slik at rundt 10% av arbeidsstyrken i store deler av perioden var uten ordinært arbeid. I den siste lavkonjunkturen lå bruttoledigheten 2-3 prosent høyere i Nord-Norge sammenlignet med landsgjennomsnittet³ (Pedersen og Andersen 2000). Etter 1997 stiger ledigheten igjen i første omgang ikke mye. I løpet av det siste året og spesielt det siste halvåret, har ledigheten igjen steget meget sterkt både på landsbasis og i Nord-Norge. Nedgangskonjunkturen har i den senere tid utviklet seg mer negativt en tidligere antatt.⁴

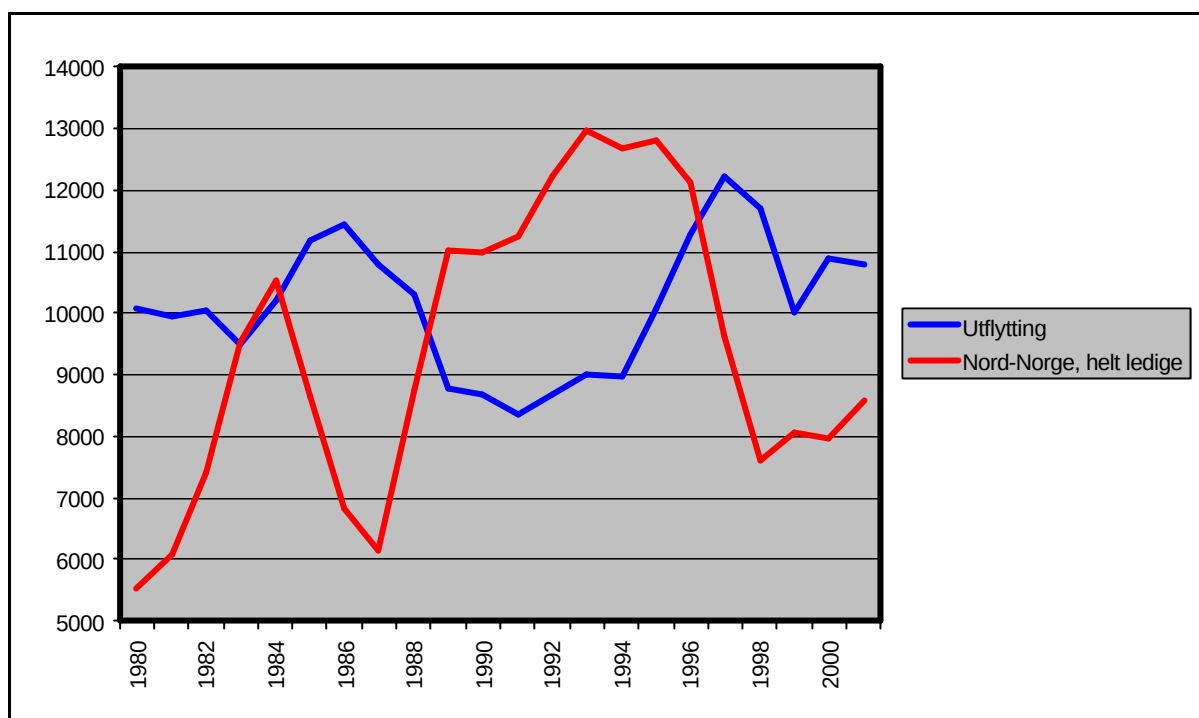
1.5 Konjunktursvigninger og flyttemønstret

Kriser på arbeidsmarkedet demper i alminnelighet den geografiske mobiliteten betydelig, til tross for at selve krisen produserer et høyt antall arbeidsledige som vanligvis er en høymobilgruppe.

Arbeidsledige har mellom 2-3 ganger høyere mobilitet enn yrkesaktive (Stambøl 1995, 1998, Barth og Yin 1997). Når mobiliteten likevel synker i krisetider, skyldes dette en sterkt nedgang i mobiliteten blant de yrkesaktive. Et usikkert arbeidsmarked med høy arbeidsledighet virker inn på de som har jobber i den forstand at de i større grad enn ellers holder på de jobber de har. Siden de yrkesaktive ved alle konjunkturkriser etter krigen har utgjort mer enn 9/10 av arbeidsstyrken, er det adferdsendringene blant de yrkesaktive som preger flyttemønsteret.

³ Når arbeidsledigheten ble så mye høyere i Nord-Norge, skyldtes dette ikke at nedgangen i sysselsettingen var større her enn i landet for øvrig. Nedgangen i sysselsettingen etter 1988 var mindre i Nord-Norge enn for landet som helhet. Likevel var arbeidsledigheten betydelig høyere. Dette skyldes at også demografiske forhold spilte en rolle. Da lavkonjunkturen satte inn, skjedde dette på et tidspunkt da de ekstraordinært store fødselskull fra slutten av 1960 og først på 1970-tallet var klar for arbeidsmarkedet. Dette gjaldt i særlig grad for Nord-Norge. I 1988 var antall 20 åringer 90% høyere enn antall 67 åringer i Nord-Norge mot 54% på landsbasis. Den høye arbeidsledigheten i Nord-Norge var derfor en virkning av både store fødselskull og et arbeidsmarked i nedgang (Pedersen og Andersen 1999).

⁴ Antallet ordinære arbeidsledige var ved utgangen av august på 82.500. Dette utgjør 3.5% av arbeidsstyrken. Økningen i arbeidsledigheten var på 23% mellom august 2001 og 2002. Økningen var mindre i Nord-Norge, men arbeidsledigheten er her høyere enn i enn i riket, henholdsvis 4.1, 3,5 og 5,5 for fylkene Nordland, Troms og Finnmark.

Figur 1.3: Utviklingen i antall helt ledige og utflyttingen fra Nord-Norge, 1980 - 2001. Absolutte tall
Kilde: Pedersen 2002.

Hvordan dette i praksis har artet seg i Nord-Norge, er vist i fig 1.3. Ser vi først på kurven som beskriver endringen i antallet utflyttinger fra Nord-Norge, er det to trekk som er slående. Det første trekket er den sterke samvariasjonen mellom nivået på utflyttingen fra Nord-Norge og konjunkturutviklingen, her målt ved antall arbeidsledige i hele perioden fra 1980-2001. Kurvene for de to variabler er tilnærmet speilvendte og noe faseforskjøvet siden konjunkturvekslinger preger flyttemønsteret før ledigheten inntreffer.

Det andre hovedtrekket er at utviklingsforløpet på 1980-tallet "gjentar" seg på 1990-tallet, i stor skala først på 1990-tallet og i mindre skala (foreløpig) på slutten av 1990-tallet og fram til i dag. På sett og vis kan en si at landsdelen i løpet av drøye 20 år har vært gjennom samme syklus to og en halv gang. I hovedsak er det slik at både på 1980-tallet og på 1990-tallet økte utflyttingen når arbeidsledigheten var synkende, (høykonjunktur) og avtok når arbeidsledigheten var stigende (lavkonjunktur). Det samme gjelder etter 1998, men vi vet foreløpig ikke hvilken vei utviklingen vil ta.

Konjunkturutviklingen er derfor den viktigste årsak til bølgebevegelsen i flyttemønsteret, men også demografiske og politiske faktorer spiller en rolle. Siden det er viktig å forstå dynamikken i samfunnsutviklingen når konsekvenser av utbygginger skal beregnes, skal vi kort illustrere hvordan både strukturelle, demografiske og politiske faktorer griper inn og

har betydning for utviklingen i flyttemønstret i landsdelen, avgrenset til tiden etter lavkonjunkturen i 1988.

1.6 Innvirkningen på flyttemønstret av strukturelle, demografiske og politiske faktorer

1.6.1 Politiske inngrep og opphopning av høymobile grupper

Konjunkturkriser rammer særlig de unge siden nyrekrutteringen synker sterkt i nedgangskonjunkturer. Mens bruttoledigheten for alle aldersgrupper lå på rundt 10% i Nord-Norge 1993 var bruttoledigheten i aldersgruppen 20-24 år på hele 23% og 56% av de ledige var under 30 år (Pedersen og Andersen 2001). For å forhindre samfunnsskadelige virkninger av den høye ledigheten blant de unge, ble særlig to politiske tiltak iverksatt. *Arbeidsmarkedstiltakene ble sterkt opptrappet*. Antall arbeidsledige og personer på tiltak økte fra knapt 8.000 i 1987 til rundt 24.000 i 1993. Utdanningspolitikken ble også et ledd i arbeidsmarkedspolitikken, og en foretok en *sterk utbygging av studieplasser i høyere utdanning* for å skaffe rom for meningsfull aktivitet for de mange unge ledige. Fra høsten 1987 til høsten 1993 økte antall studenter bosatt i Nord-Norge med 8.380 personer eller med 78%. Tilsvarende økning for landet som helhet var 64 %. Til sammen økte ledighets- og tiltaksbefolkningen, samt elev- og studentbefolkningen i Nord-Norge med godt og vel 30.000 personer mellom 1987-1993 og talte i 1993 nær 73.000 personer. Dette utgjorde 38% av alle (rundt 192.000 personer) som stod i arbeid i landsdelen høsten 1993 (Pedersen og Andersen 1999). Mellom 1988-1993 skjedde det med andre ord en kraftig opphopning av høymobile grupper som ikke var sysselsatte på det ordinære arbeidsmarkedet.

1.6.2 Mobilitetsvirkninger av arbeidsmarkedstiltak

Til tross for en økende nettoutflytting og en viss sysselsettingsvekst i landsdelen etter 1993 holdt arbeidsledigheten seg meget høy i Nord-Norge fram til 1996. Bruttoledigheten for landsdelen som helhet lå på rundt 7% i 1995, noe som tilsvarer nivået i det verste kriseåret på 1980-tallet (1984). En hovedgrunn til dette var den relativt raske avviklingen av arbeidsmarkedstiltakene etter 1993. Dette medførte et stadig påfyll til de lediges rekker. Nedbyggingen av arbeidsmarkedstiltakene betydde på kort sikt å skyve arbeidstakere fra lavmobile posisjoner som tiltaksdeltakere til høymobile posisjoner som arbeidsledige. Det høye nivået på arbeidsmarkedstiltakene i Nord-Norge medførte også at landsdelens arbeidsledige var spesielt anvendelige, siden mange var oppkurset og rekvalifisert rettet mot vekstområder i økonomien. Nedbyggingen av arbeidsmarkedstiltakene skjedde samtidig med at arbeidsmarkedsetaten skjerpet kravet til mobilitet, noe som også innebar skjerpede krav om fjernformidling. Arbeidsmarkedsetatens anstrengelser for å dekke arbeidskraftbehovet i ekspanderende bransjer stimulerte utflyttingen fra

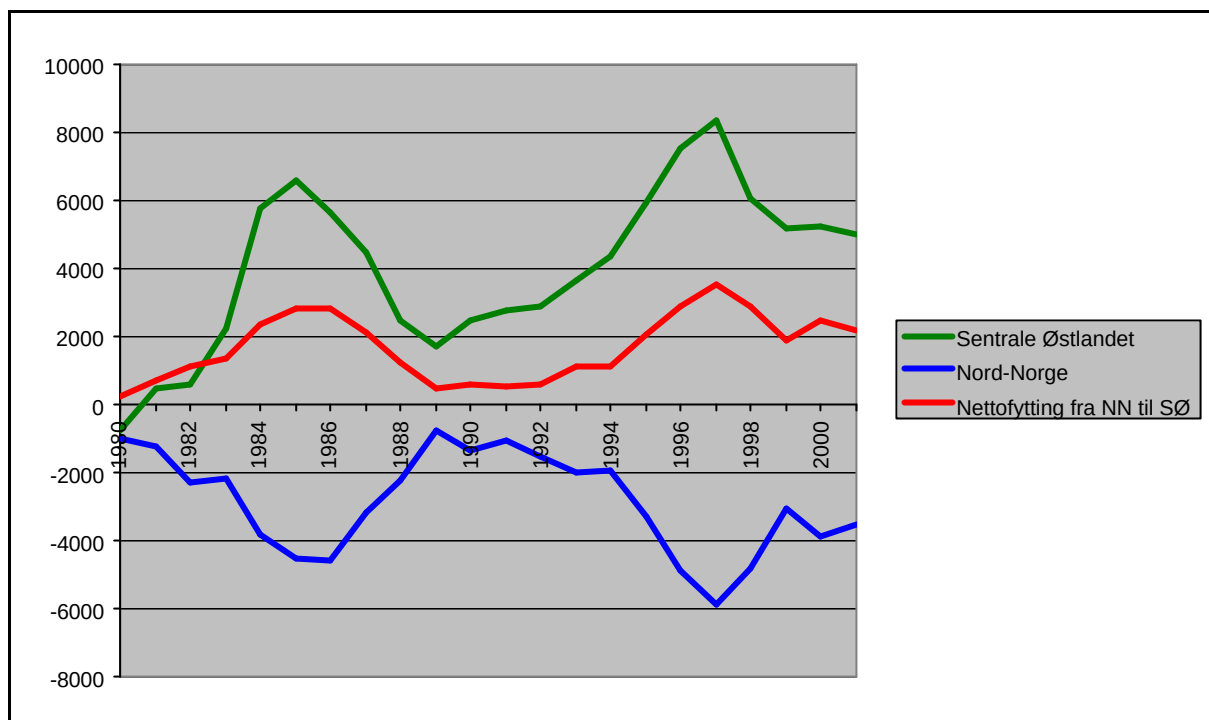
landsdelen. En annen viktig faktor var at ungdomskullene som kom inn på arbeidsmarkedet i Nord-Norge, fortsatt var betydelig større enn avgangen, og relativt sett ennå noe høyere enn på landsbasis.

1.6.3 Mobilitetsvirkninger av et endret sysselsettingsmønster

Kombinasjonen mellom sterk etterspørsel etter arbeidskraft både i landet som helhet og i Nord-Norge førte imidlertid til en sterk nedgang i ledigheten i Nord-Norge i 1997, jf fig. 1.4. Den økte etterspørsel av arbeidskraft og den lavere arbeidsledigheten i Nord-Norge i 1997 medførte imidlertid i første omgang ingen stor nedgang i utflyttingen. Dette trekk må sees i sammenheng med at sysselsettingsveksten innen offentlig sektor flater ut etter 1995 (Pedersen og Andersen 1999). Siden rundt 85% av befolkningen med høyere utdanning arbeider i offentlig sektor, ble arbeidsmarkedet for denne gruppen drastisk endret i forhold til hva situasjonen var mellom 1988-1993. Mellom 1988-1993 vokste sysselsettingen i offentlig sektor med 17%, mens vi knapt kan registrere vekst i perioden 1993-1997. Dette skjedde samtidig med at de store studentkullene som ble rekruttert fra 1988 og utover og som tok mer enn 4 års utdanning var klare for arbeidsmarkedet, fra 1994 og framover. Stillingsveksten i typiske akademikeryrker innen offentlig sektor har derfor vært langt fra tilstrekkelig til å kunne sysselsette de uteksaminerte kandidatene. Det samme gjelder i privat sektor, som i Nord-Norge er en marginal bruker av arbeidskraft med høyere utdanning. Utdanningskapasiteten ved universitet og høyskoler var derfor i de fleste fag på 1990-tallet langt større enn hva arbeidsmarkedet i landsdelen kunne sysselsette. En betydelig andel av de store kull av kandidater måtte derfor ta arbeid der det var å få, og det var ikke i Nord-Norge. Dette bidrar til å forklare hvorfor utflyttingene fra sentrumskommunene i Nord-Norge var langt sterkere etter 1994 enn den var fra periferikommunene. (Høydal 1996, Pedersen og Andersen 1999a).

1.6.4 Regionale skjevheter i sysselsettingsveksten og endringer i flyttemønsteret

Konjunkturutviklingen har stor betydning for Nors Norges utveksling med andre regioner. Denne opphopningen av i hovedsak unge personer, mange av dem med høyere utdanning og i sin mest mobile alder, medførte at Nord-Norge var sterkt sårbar i forhold til eksterne endringer i arbeidsmarkedet, f. eks. en sterk sysselsettingsvekst i andre deler av landet. Etter konjunkturukslaget i 1994 og fram til 1997 var det nettopp dette som skjedde. Sysselsettingen økte langt sterkere i andre landsdeler, og særlig i de tradisjonelle tilflyttingsområder på Østlandet. I hele perioden 1994-1997 økte sysselsettingen i Nord-Norge kun med rundt 6.700

Figur 1.4: Nettoinnflytting i Nord-Norge og i det sentrale østlandsområdet 1980-2001.

Kilde: Spesialtabeller. Statistisk sentralbyrå 1998. * Det sentrale østlandsområdet inkluderer fylkene Oslo, Akershus, Østfold, Buskerud, Vestfold og Telemark.

eller med i gjennomsnitt 1,1% per år. I Oslo og Akershus var sysselsetningsveksten nær tre ganger større.⁵ Mange arbeidsledige, tiltakspersoner, nyutdannede og undersysselsatte måtte derfor søke arbeid der det var å finne. For mange ble dette utenfor landsdelen. Hvordan endringer på arbeidsmarkedet strukturerer individuelle flyttebeslutninger er vist i figur 1.4.

Studerer vi endringene i nettoinnflyttingen til det sentrale østlandsområdet ser vi at graden av nettoinnflyttinger er sterkt konjunkturpreget og at stor nettoinnflytting i det sentrale østlandsområdet gir stor nettoutflytting fra Nord-Norge. Av den stiplede kurven ser vi videre at brorparten av nettoutflyttingen fra Nord-Norge går til det sentrale Østlands-

⁵ Økningen i sysselsettingen kom i tillegg på yrkesområder som kunne sysselsette arbeidsledige, fagarbeidere utdannet ved videregående skoler og personer på tiltak, spesielt personer oppdatert gjennom arbeidsmarkedsopplæringen. Det økte suget etter arbeidskraft kan illustreres ved at beholdningen av ledige stillinger i industrien på landsbasis ble nær firedoblet, i handelsnæringen nær tredoblet og i bygg og anlegg, transport og kommunikasjon, serviceyrker og kontoryrker godt og vel fordoblet (Pedersen og Andersen 1999).

området og at denne også varierer i takt med konjunkturutviklingen. Dette gjelder både på 1980-tallet, på 1990-tallet og inn i det nye hundre-år. I andre arbeider har vi vist hvordan den sterke nettoinnflyttingen til det sentrale østlandsområdet i 1995, 1996 og 1997 faller pent sammen med den sterke sysselsettingsveksten i området, på samme måte som 10 år tidligere (Pedersen og Andersen 2000). Kurvene er tilnærmet speilvendt. I toppårene i de to høykonjunkturer 1986 og 1997 havnet henholdsvis 61% og 60% av nettoutflyttingen fra Nord-Norge nettopp i det sentrale østlandsområdet. Etter 1997 skjer det en viss avdempning i utflyttingen noe som både er en følge av en uttømming av den opphopede befolkning i de foregående år, økt sysselsettingsvekst i Nord-Norge og et noe mindre stramt arbeidsmarked i andre landsdeler.

Arbeidsledigheten har i de siste månedene steget meget sterkt. Dette tyder på at vi står overfor en sterkere nedgangskonjunktur enn antatt for kort tid siden. Om utviklingen følger de samme hovedtendenser som i de to første nedgangskonjunkturer etter 1980 skulle nettoutflyttingen fra Nord-Norge synke i forhold til dagens nivå og derved bidra til en mer positiv befolkningsutvikling i alle fall til neste konjunkturomslag.

1.7 Endringer i næringsstruktur

1.7.1 Innledning

Strukturelle endringer skjer kontinuerlig bl.a. som følge av teknologiske innovasjoner, endrede markedsbetingelser eller endrede politiske rammebetingelser uavhengig av konjunkturerendringer.

Konjunkturerendringer og spesielt nedgangskonjunkturer virker imidlertid i retning av å framskynde og forsterker rasjonaliseringsprosesser og omorganiseringer i næringslivet. Dette er særlig tilfelle når det foreligger muligheter for teknologiske innovasjoner i stor skala, slik vi har sett det og ser det gjennom stadig økende anvendelse av informasjonsteknologi (Castells 2000). Bruken av slik teknologi endrer ikke bare fordelingen av arbeidsplasser i selve produksjonsleddet lokalt gjennom ulike rasjonaliseringsprosesser, men virker også inn på det organisatoriske plan. Dette kommer til uttrykk gjennom omstillinger og omorganiseringer, for eksempel gjennom fusjoner, kjededannelser, konserndannelser eller andre organisatoriske grep. Begge sider ved rasjonaliseringene endrer stillingsstrukturen og den geografiske fordelingen av arbeidsplassene.

Vi skal nå se på hvilke strukturendringer landsdelen har gjennomgått både som følge av underliggende og langsiktige utviklingstrender og de konjunkturrelle, demografiske og politiske faktorer som vi har beskrevet foran. Hovedvekten vi bli lagt på endringer i næringsstrukturen, men

også kvalitative endringer i yrkesbefolkningens sammensetning og endringer i bosettingsmønsteret vil bli berørt.

1.7.2 Endringer i den totale sysselsettingen

Vi skal først se nærmere på hvordan den totale sysselsettingen har endret seg i Nord-Norge sett i forhold til utviklingen i landet som helhet. Dette er vist i figur 1.5. Utgangsåret 1986 er satt lik 100 og kurvene viser de relative svingningene i perioden 1986-2001 i forhold til det totale antall sysselsatte i 1986.

Av figur 1.5 ser vi at sysselsettingsutviklingen i Nord-Norge følger det samme hovedmønster som for landet som helhet, men det er noen interessante avvik. Vi skal her merke oss tre trekk:

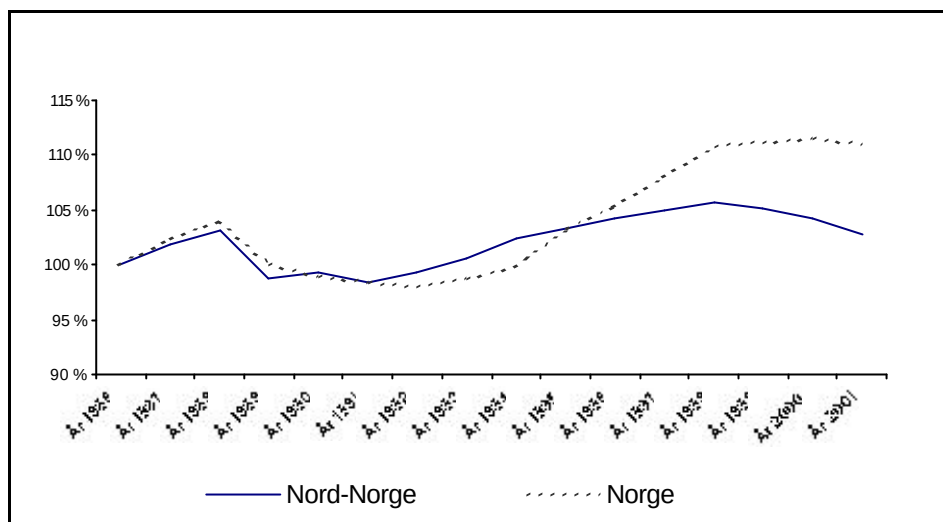
- For det første var den totale sysselsettingsnedgangen mellom 1988-1992 noe lavere (5 prosentpoeng) i Nord-Norge enn i for landet som helhet.
- For det andre er sysselsettingsveksten i Nord-Norge langt lavere enn i riket som helhet spesielt etter 1994. Mellom 1992 og 1998 var sysselsettingsveksten i Nord-Norge under halvparten av hva den var for riket som helhet.
- For det tredje faller sysselsettingen i Nord-Norge etter 1998 mens veksten flater ut på landsbasis.

Siden konjunktursvingninger først og fremst berører sysselsettingsutviklingen i privat sektor, har vi vist hvilke utviklingstrekk som gjør seg gjeldende når vi ser på sysselsettingsutviklingen i offentlig og privat sektor hver for seg. For å skape sammenlignbarhet over et såpass langt tidsspenn, inneholder offentlig sektor en del virksomhet som i dag sorterer under privat sektor.⁶

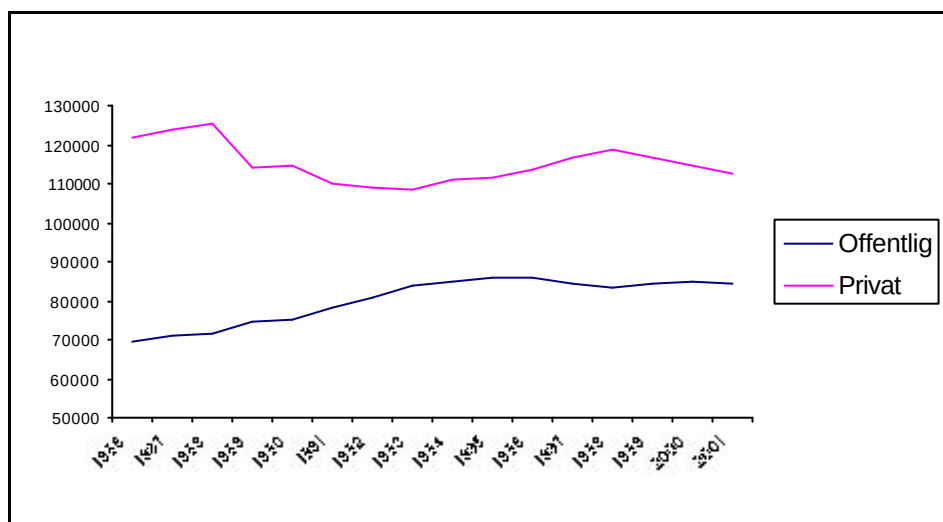
Offentlig sektor, slik vi har avgrenset den, var preget av sterk vekst i sysselsettingen i hele perioden fram til rundt 1993. Mellom 1988 og 1993 økte antall sysselsatte med 12.462 personer eller med 17.5 %. Sektoren representerte med andre ord et sterkt stabiliserende element i samfunnsøkonomien under lavkonjunktoren.

Vender vi oss nå mot privat sektor, var det en sysselsettingsnedgang på hele 17.182 i samme periode, noe som tilsvarer en nedgang på 13.7% av den totale sysselsetting i privat sektor. Etter bunnåret i 1993 steg sysselsettingen i privat sektor fram til utgangen av 1998 med 9.317 eller med 7,9%, men da den nye lavkonjunktoren satte inn etter 1998, forsvant

⁶ For vårt formål er sammenlignbarhet over tid viktigst. Offentlig sektor omtales senere ut fra en annen næringsgruppering.

Figur 1.5: Endringer i den totale sysselsettingen i Nord-Norge og i Norge 1986-2001. Antallet i 1986=100 prosent.

Figur 1.6: Sysselsettingsutviklingen i offentlig og privat sektor.

6.338 sysselsatte fram til utgangen av 2001. Dette er prosentvis nedgang på 5% i forhold til sysselsettingsnivået i 1998.

I offentlig sektor steg sysselsettingen svakt fram mot 1986, men har deretter falt slik at antall sysselsatte i 2001 er om lag det samme som i 1993. Stagnasjonen i sysselsettingsutviklingen i offentlig sektor er et nytt trekk og skiller utviklingen på slutten av 1990-tallet fra utviklingen på 1980-tallet og først på 1990-tallet.

1.7.3 Endringer i sysselsettingen i ulike sektorer

I tabell 1.7.1 har vi vist hvilke konsekvenser disse underliggende prosesser har hatt for sysselsettingsutviklingen i ulike næringer. Vi skal kun poengtere de viktigste hovedtrekk ved de struktur endringer som har funnet sted i perioden 1980-2001.

Antall sysselsatte har ikke endret seg vesentlig mellom 1980 og 2001. I 2001 var det totale antall sysselsatte på rundt 228.000. Dette var omlag 3.000 eller 1,3% flere enn i 1980.⁷ Det har imidlertid skjedd sterke forskyvninger i sysselsettingen innen de ulike næringsgrupper. Et gjennomgående trekk er en sterk nedgang i sysselsettingen i de vareproduserende næringer, samt i transport, lagring post og telekommunikasjon og en tilsvarende vekst i sysselsettingen i tjenesteproduserende næringer.

1.7.4 Endringer i primærnæringene

Primærnæringene, jordbruk, skogbruk, fiske inkludert oppdrett, og fangst er viktigere for sysselsettingen i Nord-Norge enn i landet for øvrig. Dette gjelder for alle primærnæringene bortsett fra skogbruk. Primærnæringene har imidlertid hatt en meget sterk nedgang i sysselsettingen i den siste 20-årsperioden. Nedgangen var sterkest på 1980-tallet da sysselsettingen falt med 24%. Nedgangen fortsatte på 1990-tallet med nesten samme styrke. Mellom 1990 og 2001 forsvant ytterligere 20% i forhold til antallet i 1990. Nedgangen rammet både jordbruk og fiskeriene. I følge jordbruksstatistikken ble antall driftsenheter redusert fra 15.899 i 1979 til 6.545 i 1999, en reduksjon på hele 59%. I fiskeriene falt antall registrerte fiskere med 43% og antallet ene- eller hovedyrkesfiskere ble nær halvert (49%) mellom 1980 og 1999. Primærnæringenes relative betydning i sysselsettingssammenheng er derfor sterkt redusert etter 1980. I 2001 sysselsatte primærnæringene kun 7% av alle sysselsatte i landsdelen. Dette er likevel en andel nær det dobbelte av gjennomsnittet for landet.

Skulle vi peke på noen dynamiske trekk som pr i dag preger utviklingen innen primærsegmentet må det bli disse: Produksjonen av jordbruksprodukter går i all hovedsak til innenlandsmarkedet og dette markedet har sin klare begrensning. I landbruket er trenden at det blir stadig færre og større bruk, og politiske beslutninger er av stor betydning for den videre utviklingen i næringen.

⁷ Sysselsettingen har imidlertid variert ganske mye over tid, sterkt preget av konjunkturutviklingen. Som vi har vis ved registerdata (figur 2.6) falt sysselsettingen under lavkonjunkturen mellom 1988-1993 i privat sektor i Nord-Norge med rundt 17000, mens sysselsettingen i offentlig sektor samtidig vokste med rundt 12000. Etter 1994 og særlig etter 1996 vokste sysselsettingen igjen, men da først og fremst i privat sektor.

Tabell 1.7.1: Sysselsetning i ulike næringer i 1980, absolutt og prosentvis endring 1980-1990 og relativ næringsfordeling i 1980 og 1990.

Næringsgrupper	Sysselsetting 1980	Endringer 1980-1990	Prosentvis Endring	Relativ fordeling 1980	Relativ fordeling 1990
Primærnæringene	25792	-6188	-24	11	9
Industri, kraft, vann, olje og bergverk	39033	-7895	-20	17	14
Bygg og anlegg	19650	-398	-2	9	8
Varehandel, hotell og restaurantvirksomhet	36444	-131	(-0,4)	16	16
Transport, lagring, post og telekommunikasjon	23171	-2712	-12	10	9
Bank, finans, eiendomsdrift og foretningmessig tjenesteyting	6603	4181	63	3	5
Offentlig, sosial og privat tjenesteyting	72426	16989	24	32	39
Uoppgitt	2514	-1520	-61	1	(0,4)
Totalt i arbeid	225701	2256	1		
Totalt				100	100

Kilde: NOS Folketellingen i 1980 og 1990.

I marin sektor går mesteparten av produksjonen til eksport. Fisk har over tid utviklet seg fra å være et lavprisprodukt til i større grad å bli et høyprisprodukt, og har dermed blitt mer og mer konjunkturavhengig. Ressurstilgang, markedsadgang, konkurranseevne er de viktigste faktorer for utviklingen i marin sektor. Produksjonen av oppdrettslaks har over en lang periode vært økende både nasjonalt og globalt. Fjorårets prisfall gav signaler om at det europeiske markedet nå er mettet. Det settes imidlertid store forhåpninger til oppdrett av andre arter og til videreutviklingen av nye produkter med basis i marin sektor.⁸

1.7.5 Industrisysselsettingen

Industrien er mindre viktig i Nord-Norge enn i landet for øvrig. Dette gjelder for alle industribransjene utenom fiskeforedling. Industrien i landsdelen domineres av fiskeforedling, metallindustri, annen næringsmiddelproduksjon og grafisk produksjon. Det er også noe verksteds- og verftsindustri. Verftsindustrien driver stort sett med vedlikehold og modi-

⁸ Se bl a: Det kongelige norske videnskabers selskab og Norges tekniske vitenskapsakademi (1999): Norges muligheter for verdiskaping innen havbruk. Utredning fra arbeidsgruppen for havbruk. Rapport, Trondheim.

fikasjoner, og lite med nybygg. De fleste industribransjene i landsdelen er direkte eksportrettet, eller de er underleverandører til annen konkurranseutsatt industri i Norge. De påvirkes derfor av internasjonale konjunkturer, verdensmarkedsprisene og valutakursutviklingen og gjørderved hele privat sektor i Nord-Norge sterkt konjunkturømfintlig, som vi har vist foran.

De siste årene har sildefisk, frysehoteller for hvitfisk og rekeindustri blitt viktigere. Eksportmengden av fersk fisk har gått ned fordi konkurrentene har hatt enda billigere fisk å tilby.

Saltfiskprodusentene som hadde relativt gode tider på 1990-tallet, sliter nå med at eksportlandene kjøper råstoffet i form av frossen fisk og tørker og salter selv. Fiskeindustriens posisjon som kjøper fra russisk flåte er betydelig redusert i løpet av kort tid. Nordnorsk filetindustriens andel av førstehåndsomsetningen er redusert fra 90% til nærmere 60% fra 1997 til 2000 (Mikkelsen, Olsen og Pedersen 2002). En stadig mindre andel av fangstene av hvitfisk blir levert til industrien og en stadig større andel av fangsten sendes ut av landet i frossen og ikke-bearbeidet tilstand. Norsk fiskeindustri konkurrerer derfor med utenlandsk fiskeindustri om både norsk og russisk råstoff.

En viktig side med tanke på framtiden er *ressurstilgangen*. I følge Havforskningsinstituttets vurderinger er de yngste årsklassene av torsk ”i dårligst forfatning” og utsiktene for 2004-2007 er ikke gode. Dette vil ramme Nord-Norge hardere enn landet for øvrig. Rekebestanden i Barentshavet og Svalbard-området er i nedgang, og denne utviklingen antas å fortsette.⁹

1.7.6 Transportnæringen

Også transportnæringen (inkludert post- og telekommunikasjon), har hatt sterk nedgang i sysselsettingen i etter 1980. Dette gjelder både på 1980 og 1990-tallet. På 1980-tallet falt sysselsettingen med 12 % og på 1990-tallet med 14%. I 2001 arbeidet 8% av alle sysselsatte innen dette næringsområdet, en sysselsettingsandel om lag som i primærnæringene.

Reduksjonen innenfor transportnæringen skyldes ulike typer rasjonaliseringer både innen godstransport, passasjertransport og innen post og teleområdet. Reduksjonen er videre en konsekvens av saneringer av både gods- og passasjerruter i distriktene i Nord-Norge som følge av en sterk endring i bosettingsmønstret både på 1980-tallet og 1990-tallet. En øket aktivitet innen reiselivsbransjen har dempet nedgangen noe.

⁹ Historisk statistikk over bl.a. utviklingen i bestander, fangstmengde og prisutvikling er å finne i : Økonomiske og biologiske nøkkeltall frå dei norske fiskeria. Fiskeridirektoratet, Bergen 2001.

Sysselsettingsnivået i næringen framover er sterkt avhengig av utviklingen både innen vareproduserende næringer og turisme, men også av utviklingen innen områder som telemedisin og kommunikasjonsteknologi generelt. Utviklingen her kan bidra til lavere reiseaktivitet både i privat og offentlig sektor.

1.7.7 Bygge- og anleggsvirksomheten

Bygge- og anleggsvirksomheten har om lag samme sysselsetningsmessige betydning (8%) som transportnæringen. Sysselsettingen i næringen har ikke endret seg vesentlig etter 1980. Sysselsettingen har imidlertid variert sterkt i tjueårsperioden da næringen er sterkt konjunkturavhengig (Pedersen og Andersen 1999). Dette var tydelig både ved lavkonjunkturen først på 1980-tallet og ikke minst under lavkonjunkturen mellom 1988-1994. Offentlige tiltak på bygningsfronten (motkonjunkturtiltak) og forsvarrets relativt omfattende byggeprogrammer i Nord-Norge, har virket som et stabiliserende element på sysselsettingen i næringen, spesielt i Troms. Nedgangskonjunkturen som vi nå er inne i, ventes å dempe aktiviteten og dermed sysselsettingen i næringen både grunnet mindre etterspørsel etter både næringsbygg og boliger.

1.7.8 Varehandel, hotell og restaurantvirksomhet

Av tabell 1.7.1 går det fram at sysselsettingen gikk svakt tilbake mellom 1980-1990. Dette må forstås i et konjunkturperspektiv. I likhet med bygge- og anleggsvirksomheten er næringsgruppen konjunkturømfintlig. Sysselsettingen i næringen falt betydelig etter 1987 (Pedersen og Andersen 1999). Endelig er reiselivet og spesielt utenlandsturismen sterkt ømfintlig for internasjonal uro slik som økt internasjonal spenning, krig eller spesielle begivenheter slik som 11. september. Spesielt etter 1994 og fram til 2002 økte sysselsettingen betydelig (19%) innen næringen. Dette skyldes både høyere aktivitet innen varehandelen, økt innenlandsk reisevirksomhet, økt konsum i samband med ferie og fritid og økt turisme. I 2001 hadde næringen 16% av de sysselsatte, noe som er omlag dobbelt så mange som i bygg og anlegg. Næringen har omlag samme betydning for sysselsettingen som på landsbasis.

Når det gjelder reiselivsnæringen, stilles det betydelige forventninger til utviklingspotensialet. Folk bruker en økende andel av sin inntekt på reiser. Det er også en økende andel som legger reisene til "eksotiske områder". I europeisk, asiatisk og nordamerikansk sammenheng regnes Nord-Norge som eksotisk. Framtidsutsiktene på kort sikt tyder på en kontraksjon snarere enn en ekspansjon. Lengden og dybden i den pågående nedgangskonjunkturen er den faktor som på kort sikt vil ha størst betydning for sysselsettingsutviklingen i næringen.

1.7.9 Bank, finans, eiendomsdrift og foretningmessig tjenesteyting

Dette næringsområdet er meget sammensatt og sterkt preget av ulike typer av kjededannelser. Sektoren har klart mindre betydning for sysselsettingen i Nord-Norge enn for landet som helhet. Næringsområdet har imidlertid hatt en meget sterk sysselsettingsvekst gjennom både 1980 og 1990-tallet. Mellom 1980-1990 økte sysselsettingen med hele 63%. Veksten var enda sterkere mellom 1990 og 2001. I 2001 var sysselsettingen 129% høyere enn i 1980. Dette gjenspeiler både den økende vekst sektoren har i samfunnsøkonomien, men også en trend med utsetting av oppgaver som regnskap, rengjøring og lignende som vi ser både i privat og offentlig sektor. Den mest kunnskapsbaserte delen (KiF-sektoren) er både en vekstnæring i seg selv og en drivkraft for omstilling og nyskaping (Andersen 2000). Denne delen av næringen har imidlertid betydelig færre ansatte (6%) i Nord-Norge enn hva som er gjennomsnittet for landet som helhet (10%). Det regnes med fortsatt sysselsettingsvekst innen området (SSB 2002).

1.7.10 Offentlig, sosial og personlig tjenesteyting.

Sysselsettingen på området er i hovedsak offentlig sektor og sektoren sto for hele 43% av sysselsettingen i landsdelen i 2001. Sektoren har større sysselsettingsmessig betydning i Nord-Norge enn i resten av landet, noe som dels skyldes landsdelens spesielle kommunestruktur (som igjen er betinget av store avstander og spredt bosetting) og forsvarets relativt tunge tilstedeværelse i landsdelen. Sektoren har hatt kontinuerlig vekst i hele etterkrigstiden. Sektoren er ikke konjunkturavhengig og har derved fungert som et stabiliserende element i samfunnsøkonomien. Veksten i sysselsettingen var særlig sterk på 1980-tallet og gjennom hele lavkonjunkturen, men stagnerte etter midten av 1990-tallet. I 2001 var det 16% flere sysselsatte i sektoren enn i 1980.

Det er særlig innen helse- og sosial omsorg vi finner den sterkeste sysselsettingsveksten, men også innen undervisning. Offentlig sektor har en spesiell stilling ut over sin størrelse på tre områder. Den er særlig viktig for sysselsettingen av personer med høyere utdanning. I følge folketellingen i 1990 var 85% av alle personer med høyere utdanning i Nord-Norge sysselsatt her. Sektoren har videre stor betydning for den kvinnelige sysselsettingen, og sektoren har i tillegg en desentralisert sysselsettingsstruktur siden mye av sysselsettingen er knyttet til kommunenivået og andre regionale institusjoner.

Det har foregått, og foregår fortsatt, en betydelig omorganisering i offentlig sektor der målet er både å øke produktiviteten og kvaliteten på tjenestene. Vi skal her kort peke på sykehusreformen, forsvarsreformen, utdanningsreformen, politireformen, samt omorganiseringen av vegvesenet, tollvesenet, A-etat, og trygde- og ligningsetaten. Dette betyr en

nedbygging av mange distriktskontor og overflyttinger av personell til hovedkontor. Rasjonaliseringene i Telenor og Posten har hatt samme resultat.

For Nord-Norge har omstillingen av Forsvaret vært særlig viktig. Omstillingen medfører tiltak som gir negative sys selsettingsmessige utslag for rundt 30 kommuner i Norge ifølge St.prp. nr. 45 (2000-2001), og en stor del av disse kommunene ligger i Nord-Norge. I enkelte regioner og lokalsamfunn som berøres særlig sterkt av reduksjoner eller nedleggelser av militær virksomhet, vil virkningene på kommunenes økonomi være så omfattende at det blir tilført ekstraordinære omstillingsmidler. Hovedmålet med en slik omstillingsbevilgning vil være å medvirke til etablering av alternative, varige og lønnsomme arbeidsplasser i disse kommunene. Hensikten vil videre være å bidra til å skape større variasjon i næringsgrunnlaget, slik at levedyktige lokalsamfunn fortsatt kan opprettholdes.

Etter omorganiseringen i Forsvaret blir Hærens nye tyngdepunkt i Indre Troms i Bardu og Målselv kommuner, på stedene Setermoen, Heggelia/Bardufoss og Skjold. Virksomheten i området økes, og avdelingene samles for å oppnå fordeler ved stordrift og konsentrasjon. Flyvåpenets nye tyngdepunkt vil være Bodø Hovedflystasjon og Landsdelskommando Nord-Norge på Reitan. Kystvakten blir trolig fortsatt lokalisert til Sortland. Her kan en styrking av aktiviteten bli aktuelt med tanke på overvåking og beredskap i forhold til den økende transporten av råolje på skip fra Russland langs kysten av Nord Norge.

I følge Forsvaret er det fortsatt behov for betydelig omstilling av virksomheten i årene framover. Dette innebærer nye reduksjoner og nedleggelser av virksomhet. Mange kommuner og lokalsamfunn i Nord-Norge som tradisjonelt er betegnet som forsvarsavhengige, vil trolig bli berørt av disse nødvendige endringene. Hvilke steder dette gjelder, er imidlertid ikke bestemt. På noen steder vil virksomhetene bli nedlagt, slått sammen eller flyttet, mens andre steder vil få tilført virksomhet som ledd i en samlet effektiviseringsplan. Nedtrapping av Forsvarets aktivitet i kommuner som er særlig forsvarsavhengige, vil på kort sikt føre til færre arbeidsplasser direkte knyttet til Forsvaret og kanskje også redusert etterspørsel etter varer og tjenester både lokalt og regionalt. Dette kan isolert sett føre til redusert sysselsetting også i annen næringsvirksomhet og en viss fraflytting på sikt.

På den annen side skjer det i Norge også relokaliseringer av direktorater og etater fra Oslo-området mot mindre sentrale lokaliseringer. Noen av disse institusjonene har havnet i Nord-Norge, men hittil i liten målestokk. Samlet er det liten grunn til å vente vekst innen offentlig sektor i Nord-Norge i de kommende år, kanskje med unntak av de største tettstedene. I

spredtbygde kommuner er det grunn til å vente sysselsettingsreduksjoner i offentlig sektor bl.a. som følge av nedgang i folketallet.

1.8 Kvalitative endringer i arbeidsstyrken

1.8.1 Endret alderssammensetning

Et tydelig trekk ved utviklingen på 1990-tallet er aldringen av arbeidsstyrken. Hovedgrunnen til dette er den sterke nedgangen i fødselstallene mellom 1968 og 1977, men også de store fødselskull like etter krigen som nå utgjør den eldre del av arbeidsstyrken (NOU 1984:26).

Tabell 1.8.1: Endringer i yrkesbefolkningens aldersfordeling over tid i Nord-Norge

Aldersgrupper	Nord-Norge			Norge		
	1980	2002	Diff.	1980	2002	Diff.
20-29	27	20	-7	26	22	-4
30-39	25	24	-1	24	23	-1
40-49	16	22	6	16	22	6
50-59	17	21	4	18	20	2
60-69	15	13	-2	16	13	-3
Totalt	100	100		100	100	

I forhold til 1990 har Nord-Norge en særlig sterk reduksjon i antall personer mellom 20-29 år. Andelen mellom 20-29 år synker her med 7 prosentpoeng fra 27% til 20% av totalbefolkningen. Dette er 3 prosentpoeng sterkere enn på landsbasis. Dette skyldes to forhold. For det første sank fødselstallene sterkere i Nord-Norge enn på landsbasis. For det andre er dette en virkning av de to store utflyttingsbølger, den første mellom 1985-1988 og den siste særlig fra 1995-1998. Siden flytting er en sterkt aldersselektiv prosess hopes yngre årsklasser opp i tilflyttingsområder og de yngre aldersklasser tynnes ut i fraflyttingsområder. Aldersstrukturen i Nord-Norge er imidlertid totalt betraktet bare moderat forskjellig fra landsgjennomsnittet og betyr neppe noe fra eller til i forhold til fleksibilitet i arbeidsstyrken.

Graden av fleksibilitet har også med kulturelle holdninger å gjøre. På dette punkt er det grunn til å tro at mobilitetsterskelen er høyere i Nord-Norge enn ellers grunnet historiske forhold. Heller ikke kjønnsbalansen er særlig forskjellig i Nord-Norge i forhold til landet for øvrig. Den mannlige befolkningen i Nord-Norge utgjorde 50,2 prosent av befolkningen mot 49,6 på landsbasis. Det er med andre ord ikke snakk om store avvik.

1.8.2 Endringer i befolkningens utdanningsbakgrunn

En annen kvalitativ endring det legges stor vekt på i omstillingssammenheng er befolkningens utdanningsnivå. Utdanningsnivået har steget kontinuerlig etter krigen og utdanningsnivået er geografisk utjevnet. Høyere utdanningsinstitusjoner har i Norge en sterk desentralisert lokalisering, et forhold som har betydd mye med hensyn til å utjevne regionale skjevheter i befolkningens utdanningsnivå. På 1990-tallet har andelen med universitets- og høgskoleutdanning økt sterkt i Norge. Bakgrunnen for den sterke økningen er den ekspansjonen av studieplasser i høyere utdanning som skjedde i på slutten av 1980 tallet og først på 1990-tallet og denne ekspansjonen var sterkest i Nord-Norge (Try 1999, Pedersen og Andersen 2000). Sett i forhold til andre landsdeler er det relativt sett få studieplasser innen teknologiske fag innen landsdelen.

Tabell 1.8.2: Befolkningen etter utdanningsnivå i 1990 og i 1999. Nord-Norge og riket

	Nord-Norge			Norge		
	1990	1999	Endring 1980-90	1990	1999	Endring 1980-90
Grunnskole	39	27	-12	33	22	-11
Vidreg.	48	54	6	50	55	5
UOH 1-4 år	10	15	5	12	17	5
UOH over 4 år	2	3	1	3	4	1
Totalt	100	100		100	100	

Undersøker vi studiefrekvensen (tabell 1.8.2) skal vi merke oss to trekk. Forskjellene i andelen av personer med høyere utdanning mellom Nord-Norge og landsgjennomsnittet var i 1999 beskjedent, 18% mot 21%. Undersøker vi hva som har skjedd på 1990-tallet, ser vi at andelen med høyere utdanning steg med 6 prosentpoeng i de første 9 årene på 1990-tallet i Nord-Norge, noe som tilsvarer stigningstakten på landsbasis. Når det ikke har skjedd en videre utjevning, skyldes dette den store utflyttingen fra Nord-Norge, etter 1995.

Som kjent er personer med høyere utdanning overrepresentert blant flytterne både blant innflytterne og utflytterne. En nettoutflytting fra en landsdel vil i alminnelighet derfor bety kompetansetap i fraflyttingslandsdelen og kompetansevinst i tilflyttingsområdet. En mindre netto-utflytting på 1990-tallet ville medført en sterkere vekst i andelen med høyere utdanning enn landsgjennomsnittet. Det er i høy grad mulig å betrakte den store kontingent av personer med røtter i Nord-Norge som nå bor i andre landsdeler (mange av den har høyere utdanning) som en særlig lett mobiliserbar arbeidskresressurs. Det viser seg også at personer uten røtter i Nord-Norge lar seg mobilisere om forholdene legges til rette (Pedersen og Andersen 2000).

1.8.3 Endringer i bosettingsmønstret.

Mens Nord-Norges til tider store nettoutflytting til andre landsdeler har fått stor oppmerksomhet, har det parallelt pågått en sterk regional sentralisering av befolkningen som har fått langt mindre oppmerksomhet. Bosettingsmønstret er endret relativt dramatisk etter 1980. En indikator på styrken i denne endringen er andelen av befolkningen som bor i tettsteder. Av tabell 1.8.3 ser vi at to tredjedeler av befolkningen i Nord-Norge bodde i tettsteder i 2002. Dette var 7 prosentpoeng mer enn i 1980. Takten i urbaniseringsprosessen har med dette urbaniseringsmål vært den samme i Nord-Norge som på landsbasis. I Nord-Norge bor imidlertid fortsatt en større andel av befolkningen (33%) i sprettbygde strøk enn hva som er tilfellet for landet som helhet.

Tabell 1.8.3: Andelen av befolkningen bosatt i tettsteder 1980 og 2002

	Nord-Norge			Norge		
	1980	2002	Endring 1980-2002	1980	2002	Endring 1980-2002
Andel av befolkningen i tettsteder	60	67	7	70	77	7

Kilde Tettstedsstatistikken, SSB 1982 og 2002

Andelen som er bosatt i tettsteder er imidlertid ingen god urbaniseringsindikator siden tettstedsdefinisjonen ikke får med seg den betydelige bebyggelse som faller utenom et relativt rigid tettstedsgrep. Det er først når en anvender en et mindre rigid tettstedsbegrep der den nære omlandsbebyggelsen til tettstedet også inkluderes at en ser kraften i den regionale omfordeling av befolkningen som stadig skjer. Lokale studier viser at store områder i ytre kyststrøk, noen fjordstrøk og indre dalstrøk i landsdelen har tapt rundt 1/3 av sin befolkning på under 20 år, mens tettstedsområdene i kommunene har hatt vekst i befolkningen (Pedersen 1991, Pedersen og Andersen 1999 og 2000). Denne befolkningsomfordelingen har vært selektiv og resultert i en befolkning med normal alders- og kjønnsfordeling i tettstedene og deres nære omland, og medført en dramatisk aldring av befolkningen særlig i de relativt store områdene som har hatt sterk nedgang i folketallet. Arealmessig omfatter disse områdene betydelige deler av landsdelen.

1.9 Utviklingstrekk innen fiskeri, havbruk og fiskeindustri i Nord-Norge

For å bedømme den næringsmessige situasjon og utviklingstrekk framover knyttet til marin sektor bør en se både på bestandsutviklingen, fangstleddet, havbruksnæringen og fiskeindustrien i sammenheng med markedsmuligheter og markedsbegrensninger. Også politiske rammebetingelser er viktige. I det følgende gir vi en skissemessig framstilling av status, samt problemer og muligheter innenfor disse felter.

1.9.1 Bestandsutvikling

Det er i følge Fiskeridirektoratet betydelig mindre torskeyngel og fisk under minstemålet i Barentshavet nå enn det som har vært vanlig de siste årene. Dette underbygger det havforskerne lenge har hevdet, at de siste årsklassene for torsk er forholdsvis svake. Forskningstokt i Barentshavet viser at årets sildeklasse er av en slik størrelse at bestanden kan opprettholdes med det uttaket som er satt, noe som medfører at gytebestanden ikke vil øke. Noe av problemet skyldes overfiske¹⁰. Bestandsutviklingen framover er både påvirket av uttak, klimavariasjoner og andre ytre faktorer.

1.9.2 Sysselsetting i fiskeriene

Fiskeflåten både i landet som helhet og i Nord-Norge har gjennomgått store strukturendringer på 1990-tallet. Antall fartøy i flåten blir stadig færre, mens hvert enkelt fartøy stadig blir større både i tonnasje og motorkraft. Overkapasitet i fangstleddet er betydelig. Samtidig har antall registrerte fiskere gått betydelig ned de siste 20 årene. En oversikt over sysselsettingsutviklingen innen fiskeriene i Nord-Norge framgår av tabell 1.9.1.

Tabell 1.9.1. viser sysselsettingsutviklingen innen fiskeriene i Nord-Norge i perioden 1980 – 2000. Tallene for 1980 er ikke helt sammenliknbare med senere tall: Dette skyldes en omlegging av fiskermanntallet i 1982, som førte til en reduksjon på 7 - 8.000 fiskere på landsbasis. Dette forklarer dermed trolig mye av utviklingen fra 1980 til 1990. Likevel ser en at antall fiskere i Nord-Norge har gått betydelig ned, og da særlig på 1990-tallet. I 1990 var det i Nord-Norge registrert vel 13.500 fiskere. Ti år senere var antallet redusert til 9.800, en nedgang på 28%. Sysselsettingsnedgangen har vært størst i Troms, og minst i Finnmark de siste ti årene, men forskjellene er små. Rundt 70% av fiskerne driver fiske som

¹⁰ I 2002 kan norsk og internasjonalt overfiske av norsk arktisk torsk være inntil 50.000 tonn. Den norske kvoten for 2002 er på 195.000 tonn. Kystvakten hadde pr. november 2002 registrert omlastning ved Bjørnøya på 28.000 tonn.

Tabell 1.9.1: Sysselsettingsutvikling innen fiskeriene 1980 – 2000. Kilde: Fiskermantallet

Fylke	1980				1990			2000		
	Alle	Herav			Alle	Herav		Alle	Herav	
		Eneyrke	Hoved-yrke	Biyrke		Hoved-yrke	Biyrke		Hoved-yrke	Biyrke
Finnmark	3 987	2 239	792	956	2 656	1 994	662	2 046	1 362	684
Troms	6 337	3 441	1 007	1 889	4 753	3 419	1 334	3 297	2 137	1 160
Nordland	8 197	4 750	1 361	2 086	6 133	4 670	1 463	4 487	3 365	1 122
Øvrige fylker	16 268	8995	2 565	4 718	13 976	10 392	3 584	10 264	7 395	2 869
Hele landet	34 789	19 425	5 715	9 649	27 518	20 475	7 043	20 094	14 259	5 835

hovedyrke (minst 20 uker pr år). Strukturen her har vært forholdsvis stabil de siste ti årene. Merk ellers at de tre nord-norske fylkene, med rundt 10% av Norges befolkning, alene har nesten halvparten av antall registrerte fiskere i Norge. Dette understreker at fiske fortsatt er en viktig næringsvei i Nord-Norge.

I tiden framover venter en fortsatt nedgang i antall registrerte fiskere i Nord-Norge. Hvor raskt dette går, vil imidlertid avhenge av de struktur-reformer som nå er på trappene. Både i 2000 og i 2001 var det kun små endringer i total fangstmengde og fangstverdi av fangster levert fra norske fartøy. Fiskerne har i flere år opplevd stabile og høye priser, men i 1. halvår i 2002 falt prisene for de fleste arter¹¹.

1.9.3 Ilandføring av fisk i Nord-Norge

Fiskeridirektoratet utarbeider årlig statistikk som viser fordelingen av fangstmengden etter hovedgruppe av fiskeslag og ilandføringskommune. Det foreligger endelig statistikk for 1999. Denne er på grunn av omfanget gjengitt i tabell 3.2.1 bakerst i rapporten. For senere år foreligger det bare foreløpig statistikk. Foreløpige tall for 2001 er presentert i tabell 1.9.2.

De tre nordligste fylkenes andel av fangstverdi er betydelig høyere enn andelen av ilandbrakt fangst. Dette skyldes sammensetningen av fangstene. Det er kort sagt mer verdifulle arter som landes i Nord-Norge, med langt større andel av torsk og torskeartet fisk og skalldyr enn i resten av landet.

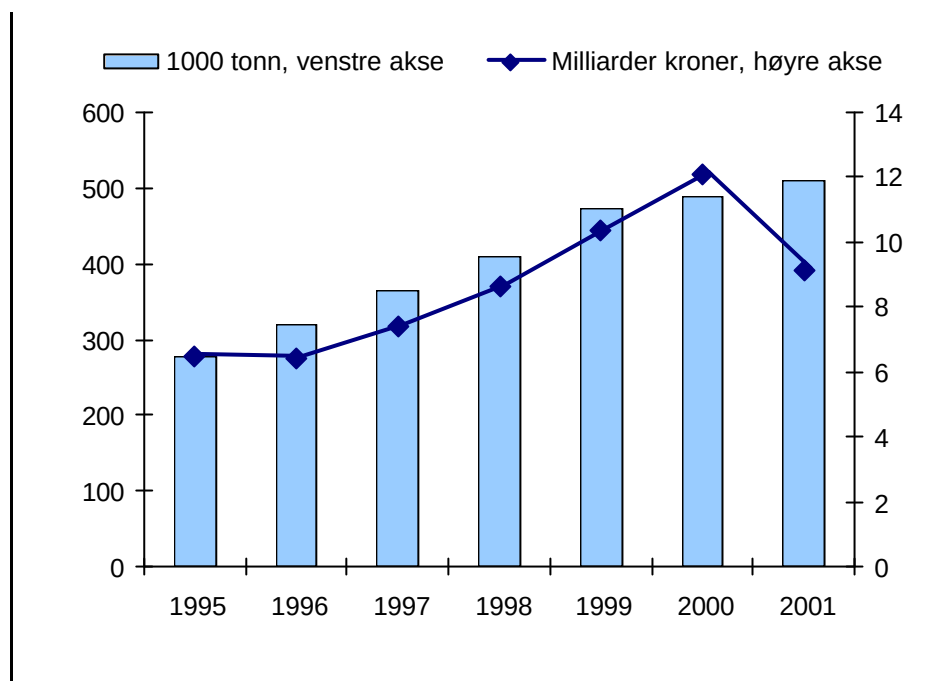
Den statistikkene som presenteres i tabell 1.9.2 tar utgangspunkt i informasjon om hvor fangsten rent fysisk settes på land. Det opplyses fra Fiskeridirektoratet at det forekommer en del avvik fra dette prinsippet. I

¹¹Prisfallet skyldes flere forhold, bla har samkjøring blant russiske sildekjøpere bidratt til å dempe prispresset. Rekeprisene falt sterkt grunn av tilførsel av canadiske reker. Kapasiteten i reketrålere og kombinerte torske/reketrålere er stor, og antagelig for stor i forhold til rekeprisene og bestandsutviklingen.

Tabell 1.9.2: Fangstverdi og –mengde etter ilandføringskommune i 2001. Foreløpige tall (Kilde: Fiskeridirektoratet)

<i>Ilandførings-kommune</i>	<i>Verdi mill NOK</i>	<i>1000 tonn rund vekt</i>	<i>Ilandførings-kommune</i>	<i>Verdi mill NOK</i>	<i>1000 tonn rund vekt</i>
Nordland			Troms (forts)		
- Vågan	229,2	32,7	- Torsken	85,2	11,2
- Andøy	226,8	21,7	- Lenvik	63,0	8,3
- Vestvågøy	191,7	16,8	- Harstad	21,7	3,2
- Bodø	181,3	81,3	- Kvænan	15,2	1,8
- Sortland	148,6	15,7	- Ibestad	8,5	0,9
- Værøy	139,5	19,9	- Lyngen	8,4	0,9
- Øksnes	133,7	14,2	- Nordreisa	8,2	1,1
- Flakstad	133,1	9,4	- Balsfjord	3,8	0,4
- Træna	127,8	32,8	- Kåfjord	3,7	0,5
- Røst	125,9	10,2	- Kvæfjord	1,2	0,2
- Moskenes	87,0	7,7	- Tranøy	1,1	0,2
- Bø	86,0	17,6	- Skånland	0,7	0,0
- Hadsel	80,5	7,2			
- Lødingen	72,1	20,2	Finnmark		
- Herøy	15,0	1,3	- Båtsfjord	437,8	52,9
- Rødøy	12,7	1,1	- Hammerfest	404,9	42,0
- Steigen	11,1	1,5	- Sør-Varanger	268,3	21,9
- Lurøy	9,9	0,7	- Nordkapp	260,7	39,6
- Dønna	8,7	0,7	- Måsøy	156,8	15,9
- Meløy	8,0	0,8	- Vadsø	123,7	64,2
- Leirfjord	3,6	0,2	- Vardø	95,1	10,4
- Brønnøy	3,2	0,3	- Hasvik	83,4	8,0
- Gildeskål	1,8	0,2	- Lebesby	79,0	7,2
- Sørfold	1,4	0,2	- Berlevåg	68,5	6,4
- Bindal	0,6	0,0	- Loppa	63,2	7,9
- Rana	0,2	0,0	- Gamvik	57,7	5,6
Troms			- Kvalsund	26,1	2,4
- Tromsø	1562,2	217,9	- Alta	14,7	3,2
- Berg	191,2	34,5	- Porsanger	4,1	0,4
- Karlsøy	147,8	16,9	- Tana	2,1	0,1
- Skjervøy	123,4	14,5	- Nesseby	1,2	0,1

noen tilfeller rapporteres det hvor kjøperen er lokalisert, eller i verste fall, hvor kjøperen har hovedkontor. Hvor den fysiske landingen er foretatt og hvor kjøperen er lokalisert kan avvike betydelig, spesielt i forbindelse med landinger til de store ”frysehotellene”. Mesteparten av fangsten skal

Figur 1.7: Oppdrett, laks og ørret, solgt mengde og førstehåndsverdi. Kilde: Mikkelsen, Olsen og Pedersen (2002).

i dag være registrert på korrekt landingskommune, men der er fremdeles en viss usikkerhet i dataene på dette området. Det er imidlertid vanskelig å tallfeste denne usikkerheten. I tillegg forekommer det noen rapporteringer med ukjent landingssted.

I tabell 1.9.2 er det tatt utgangspunkt i en rangering etter fangstverdi. En rangering etter ilandbrakt fangst vil gi en annen rekkefølge. Tabellen viser f.eks. at Bodø kommer på førsteplass mht ilandført fangstmengde i Nordland, men har en fjerdeplass mht fangstverdi. Tilsvarende forhold kan registreres for andre kommuner. Dette skyldes sammensetningen av fangstene. F.eks. har Bodø en av landsdelens få fiskemelfabrikker, noe som medfører at store mengder sild føres i land i denne kommunen. Dette er et fiskeslag som gjennomgående har en lavere kilopris en torsk/torskeartet fisk og skalldyr. En rangering etter ilandført fangst målt i kvantum ville derfor sett annerledes ut enn opplistingen ovenfor. Det framkommer også betydelige variasjoner fra år til år. I tillegg til svingninger som skyldes ressursgrunnlag og fangst, har det i side siste årene skjedd endringer i leveringsmønsteret som skyldes konkurser for viktige fiskeforedlingsbedrifter.

1.9.4 Fiskeoppdrett

De to siste årene har hele oppdrettsnæringen i Norge og Nord-Norge vært kriserammet. Hovedårsakene er høy produksjon av laks på verdensmarkedet og lave priser. Land som ikke er bundet av EUs krav om fòrkvoter hadde spesielt høy produksjon i 2001, og store leveranser fra disse

bidro til å presse prisene. Den totale førstehåndsverdien av oppdrettslaks og ørret var på 9,1 milliarder kroner i 2001. Dette er en nedgang på 25 prosent sammenliknet med 2000. 2002 ser ut til å følge utviklingen fra 2001. Det er ikke bare stort opptak som har ført til lave priser, men også store internasjonale detaljkjeder med stor markedsrett presser prisene.

Ferske regnskapsanalyser viser at den gjennomsnittlige driftsmarginen for de 23 største norske havbruksselskapene ble 4,9 prosent i 2001 mot 28,9 prosent i 2000 til tross for at omsetningen i samme periode økte med 30 prosent, til 29 milliarder kroner. Den pågående strukturendringen på eiersiden i norsk oppdrettsnæringen har også bidratt til de dårlige resultatene. Store selskaper kjøpte opp små selskaper til unaturlig høye priser. Denne kostnaden har så langt ikke latt seg forsvare gjennom økte driftsmarginer. Potensialet for økt oppdrettsvirksomhet i Nord-Norge er stort. Landsdelen har fortsatt mange ledige lokaliteter. Det er imidlertid to usikkerhetsmomenter. Sykdomsproblemet er langt fra løst, og begrensninger i markedsmulighetene synes å være et større hinder for framtidig vekst enn regnet med. Utviklingen av ny slakte- og bearbeidingssteknologi for laks kan imidlertid gi norsk oppdrettsnæring nye kompetansemessige fortinn.¹²

1.9.5 Fiskeindustri

Industrien opererer i et internasjonalt konkurranseutsatt markedet, og påvirkes derfor av internasjonale konjunkturer. Den svake utviklingen i internasjonal økonomi har innvirkning på etterspørselsnivået, men viktigere er den sterke norske krona, høye råvarepriser, høyt norsk rentenivå og høyt norsk lønnsnivå. Alle disse faktorene har bidratt til en negativ utvikling for norsk fiskeindustri i den senere tid. Dette har rammet alle bransjer. Tidligere har det som regel vært positiv utvikling i minst en av dem, men nå sliter både filetindustri, saltfisk- og tørrfiskprodusenter. Saltfiskeeksporten er i år kraftig redusert, og hovedårsaken er at tradisjonelle importland selv kjøper råstoff og står for foredlingen. Per 23.09.02 har 20 norske fiskeindustri bedrifter gått konkurs siden nyttår, mot 15 i hele 2001. Det er mye som tyder på at antall konkurser også vil øke i tiden fremover. Mangel på råstoff presser råstoffprisene opp, og et høyt lønnsnivå i Norge sammenliknet med for eksempel Kina, gjør at råstoff som er foredlet i Kina kan konkurrere med råstoff som er foredlet i Norge på de samme markedene. Transportkostnader betyr lite for produktkost-

¹² Bearbeiding av slaktet laks har til nå først skjedd etter at dødsstivheten er borte, noe som har medført at utenlandske konkurrenter har hatt råstoff av samme kvalitet som norsk foredlingsindustri. Den nye metoden innebærer at fisken kan fileteres i løpet av de første timene etter slakting, og dermed kan norsk industri tilby ferskere bearbeidede produkter enn våre konkurrentland. Metoden gir bedre kvalitet og farge, og tilfredstiller kravene i det japanske markedet.

naden, mens lønnskostnader, kronekurs og rentenivå har stor betydning. Dette har ført til at en stadig større del av råstoffet passerer Norge og havner i Kina eller andre lavkostland. Dette gjelder både fisk fra norske fartøyer og fra for eksempel russiske fartøyer, som tidligere leverte store mengder torsk i norske havner¹³. Nærmere analyser viser imidlertid at en betydelig gruppe bedrifter driver med stor lønnsomhet over lang tid nær sagt upåvirket av krisetendensene vi har skissert ovenfor, så også interne forhold i bedriftene har mye å si for lønnsomheten.

Signaler om dårligere utvikling for lodde og sild, sammen med svakere prisutvikling gjør at aktører i næringen spår en omfattende økonomisk krise for de pelagiske fiskeriene i Nord-Norge. Pelagisk industri har økt produksjonskapasiteten betydelig det siste tiåret. Industrien har nå langt større kapasitet enn hva forventet råstofftilførsel skulle tilsi. Til tross for dystre fremtidsutsikter satses det fortsatt friskt i næringen. Ny fabrikk bygges i Lofoten, Vågan pelagiske. Her forventes det full produksjon fra 2003.

I debatten om næringens problemer er et sentralt synspunkt at norsk fiskeindustri bør konsentrere seg om de områdene hvor vi faktisk har komparative fortrinn, nemlig ferskt råstoff og høy kvalitet. Rene produkter av høy kvalitet og ferske produkter kan være en løsning. Hovedfokus må endres fra kvantum til kvalitet. Videreutvikling av arbeidsreduserende teknologi vil allikevel måtte fortsette. En forutsetning for å kunne satse på ferskt råstoff er imidlertid jevn tilgang gjennom hele året. Det betyr at reguleringene av fisket må endres. I dag er reguleringene dårlig tilpasset en slik satsing. Det meste av torsken fiskes fra februar til mai. Store kvanta tas på kort tid og det går ut over kvaliteten. Eksport av fersk fisk fra Island fraktet med fly har i år i volum passert eksport av fersk fisk fraktet med båt, og fisken er i butikkene i EU og USA mindre enn 48 timer etter fangst.

¹³ Norge taper markedsandeler til så vel Island og Russland. Kina er nå en større leverandør av hvitfisk til EU enn Norge, bare Russland er større. Norge er det eneste landet som har redusert sine leveranser av hvitfisk til EU, og det samtidig som hvitfisk importen til EU har økt. Norge satser på torskoppdrett, og mens vi venter på oppsvingen der, har oppdrettsfisk blitt en viktig faktor i hvitfisk markedet. Kina produserer 600.000 tonn av arten Tilapia årlig, og nesten 30 prosent av Kinas hvitfisk leveranser til EU var oppdrettsfisk. Også USA leverer oppdrettet hvitfisk til EU, catfish. Tendensen i EU er at dyr torsk erstattes med annen oppdrettet hvitfisk, som tilapia og catfish. Dette gjelder hovedsakelig for produkter som er videreforedlet med for eksempel kavring som fiskepinner. I slike produkter spiller det liten rolle hvilken type fisk som brukes. Dette presser prisene på torsk ned, samtidig som Norge taper markedsandeler i EU. Eksporten av sjømat til Øst-Europa har de siste årene tatt seg opp, og har i år økt kraftig. Veksten i år har vært størst i eksporten til Russland, med en økning på 328 millioner kroner, til 1.2 milliarder kroner, de ni første månedene i år. Aktører i industrien i Norge antyder at mye av krakket i hvitfiskmarkedet kan skyldes uregistrerte kvanta torsk i markedet. Omlastning i internasjonalt farvann (Bjørnøymrådet), er utpekt som en hovedkilde til problemet, jf Mikkelsen, Olsen og Pedersen 2002.

1.9.6 Betydning av omsettelige rettigheter i fiske

Fiskeridepartementet har kommet med to forslag til ordninger som begge innebærer at rettigheter vil bli overført permanent eller midlertidig mellom fiskere. Det har som mål å redusere antall fartøy og utøvere i fisket, og dermed øke lønnsomheten ved at hvert enkelt fartøy får større kvote. Det ene forslaget er opprettelsen av et strukturfond, finansiert av næringen selv, som skal kunne kjøpe utøvere ut av fisket. Det andre forslaget gjelder innføring av ”drifts- og strukturordninger”. Det siste innebærer midlertidig leie eller permanent salg av kvoterettigheter. Forslagene innebærer noe lettere permanent omsettelighet enn dagens ordninger, i tillegg til at midlertidig utleie i tre år i en 5-årsperiode blir mulig. I forslagene legges det opp til begrensninger i omsettelighet knyttet til geografi og fartøygrupper.

Utvidete muligheter for å omsette kvote- og deltagerrettigheter i Norge vil trolig føre til store endringer for både fiskerinæringa og fiskeri-avhengige lokalsamfunn. Omsettelige kvoter i fiske er tatt i bruk i mange land, og man har sett flere ulike effekter. Et hovedinntrykk er at den økonomiske effektiviteten og lønnsomheten i fisket har gått opp. Bildet er ikke entydig, bl.a. fordi kostnader forbundet med økt kapital pga kvotekjøp drar lønnsomheten ned isolert sett, og fordi utvikling i bestandsforhold og markedsforhold har bidratt positivt flere steder. Videre har redusert sysselsetting og konsentrasjon av rettigheter vært typisk. Dette har rammet noen lokalsamfunn hardt. Lokal rekruttering kan på sikt bli skadelidende grunnet en meget høy inngangsbillett. Viktige spørsmål i den videre debatten om disse forslagene vil bl a være hvem som gis adgang til å kjøpe kvoter, forholdet til samiske rettigheter, muligheten for å binde kvoterettigheter til geografi og hvem som skal administrere dem. Spørsmålet om innføring av en ressursavgift aktualiseres også av forslagene. Fiskeriministeren har for kort tid siden opplyst at dette spørsmålet skal utredes.

1.10 Forhold knyttet til havner og skipstrafikk

Ved Stortingets behandling av St meld nr 46 (1996-97) om havner og infrastruktur for sjøtransport ble havnene i Oslo, Grenland, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim, Bodø og Tromsø klassifiseres som nasjonale havner. Viktige momenter ved klassifiseringen var bl.a. havnens størrelse, dens influensområde og kommunikasjonsforhold, havnens rolle som knutepunkt i det generelle samferdselsmønsteret, havnens betydning i import- og eksportsammenheng, samt havnens utviklingsmuligheter. Det ble videre lagt til grunn en forutsetning om økonomisk selv bærende drift. I tillegg til disse momentene ble det også

Tabell 1.10.1: Godsstatistikk for 2001 for havner i de tre nordligste fylkene med mer enn 100.000 tonn gods (Kilde: Norsk havneforbund)

	Omsetning i 1000 tonn			Antall containere i TEU		
	Off.	Priv	Alle	Off.	Priv.	Alle
<i>Finnmark:</i>						
- Alta	96	429	525	2 774	4	2 778
- Hammerfest	102	314	416	124	0	124
- Nordkapp	15	249	264	38	15	53
- Kirkenes	101	117	218	201	58	259
- Båtsfjord	57	96	153	25	0	25
- Vadsø	13	108	121	0	0	0
<i>Troms:</i>						
- Tromsø	139	1 036	1 175	3 474	0	3 474
- Harstad	73	482	555	2 557	0	2 557
<i>Nordland:</i>						
- Narvik	96	12 162	12 258	2 610	0	2 610
- Mo i Rana	883	2 251	3 134	2 633	0	2 633
- Brønnøy 2000)	32	1 350	1 382	19	8	27
- Mosjøen (2000)	21	643	664	0	0	0
- Bodø	212	403	615	10 606	0	10 606
- Sortland	93	219	312	1 880	0	1 880
- Hadsel	152	121	273	2 308	198	2 506
- Andøy	13	95	108	12	10	22
- Sandnessjøen	15	93	108	0	0	0

lagt vekt på en rimelig geografisk spredning. Av de 8 nasjonale havnene ligger to i Nord-Norge; Tromsø og Bodø.

For å gi et bilde av aktivitetsnivået i viktige havner i landsdelen er det innhentet statistikk på kommunenivå fra Norsk Havneforbund. I tabell 1.10.1 gis en oversikt over kommuner med en samlet godsomsetning i havnene på 100.000 tonn eller mer fra private og offentlige kaier. Dette gjelder i alt seks kommuner i Finnmark, to i Troms og ni i Nordland.

Det framgår av tabellen at Narvik i 2001 var den klart største havna i Nord-Norge målt i godsomsetning. Godsmengden i Narvik er imidlertid nesten utelukkende malmtransport fra LKAB, mens øvrig transport er relativt beskjedent. I Mo i Rana dominerer også industrivirksomheten godsomsetningen, men her går en større andel av transporten over offentlig kai. I det hele tatt ser en av tabellen at godsomsetningen over private kaier er et dominerende element i transportbildet i Nord-Norge. Mindre enn 10% av godsomsetningen skjer over offentlig kai.

Når det gjelder containertransport, ser en av tabellen at Bodø er landsdelens største containerhavn med vel 10.000 containere i 2001. Dette er nesten tre ganger så mange som neste havn på lista, Tromsø. En ser ellers at nesten all containertransport i Nord-Norge går over offentlig kai.

Kysttrafikken i Nord-Norge består dels av fergeruter, og dels av innenlandske kystruter, løs fraktfart og annen kysttrafikk, herunder også cruiseskip og liknende. Noen detaljert statistikk for kysttrafikken i Nord-Norge foreligger ikke. SSB næringsstatistikk for innenriks sjøtransport viser for år 2000 at det til sammen i Nord-Norge var registrert 126 bedrifter med 2.800 ansatte og en omsetning på 2.1 mrd kr. Dette fordelte seg på 77 bedrifter med 1663 ansatte i Nordland, 34 bedrifter med 1037 ansatte i Troms og 15 bedrifter med 95 ansatte i Finnmark. Noen av disse bedriftene driver lokalt, f.eks fergene. Andre driver kysttransport langs hele kysten, også utenfor landsdelen, mens sørnorske bedrifter driver transport i Nord-Norge. I det hele tatt drives kysttransporten i Norge innenfor et nasjonalt marked, som er lite stedsbundet.

2 Regionale utviklingstrekk i de ulike deler av planområdet

2.1 Regionbeskrivelsens struktur og hensikt

Gjennomgangen av strukturelle utviklingstrekk i Nord-Norge viser landsdelens utvikling som helhet. Landsdelen er imidlertid geografisk stor og svært variert, med store forskjeller i næringsgrunnlaget. Dette har ført til store regionale forskjeller i samfunnsutviklingen internt i landsdelen, forskjeller som det er viktig å få fram i samfunnsbeskrivelsen, ved å gå nærmere inn på den enkelte region.

2.1.1 Regioninndelingen

Hensikten med regionbeskrivelsen er å vise viktige trekk i samfunnsutviklingen i hver enkelt region de siste årene, og gi en trendmessig framskrivning av denne samfunnsutviklingen i årene framover. Dette tjener to viktige formål:

- Dels får en fram viktige forskjeller i samfunnsutviklingen mellom de ulike regioner i Nord-Norge
- Dels får en for hver region et samfunnsmessig referansegrunnlag, et såkalt nullalternativ, som en kan vise samfunnsmessige virkninger av ny virksomhet opp mot, for å få fram absolutte og relative forskjeller.

For å få til dette, er en avhengig av en egnet regional oppdeling. Ideelt sett ønskes her geografisk sammenhengende områder med et noenlunde likeartet befolknings- og næringsgrunnlag, en klar senterstruktur og mest mulig sammenhengende bolig- og arbeidsmarkeder.

Skal beskrivelsen dekke hele landsdelen, lar dette seg imidlertid ikke oppnå uten at en får et helt uhandterlig antall regioner. Regioninndelingen blir derfor nødvendigvis et kompromiss der en er nødt til å operere med større regioner enn ønskelig, og må renonsere noe på de indre sammenhenger i regionene. En har i tabell 2.1.1 forsøkt å sette sammen geografisk sammenhengende regioner med en mest mulig likeartet forventet befolknings- og næringsutvikling, samtidig som regionene skal være egnet for å beskrive mulige virkninger av endringer innenfor petroleumsvirksomhet, fiskeri/oppdrett, og skipstransport.

I tabell 2.1.1 er Nord-Norge og Svalbard delt opp i til sammen 17 regioner. Oppdelingen avviker noe fra fylkenes egne regioninndelinger, dels ved at regioner er slått sammen, og dels ved at fylkesgrensen ikke nødvendigvis avgjør regioninndelingen. Oppdelingen avviker også fra

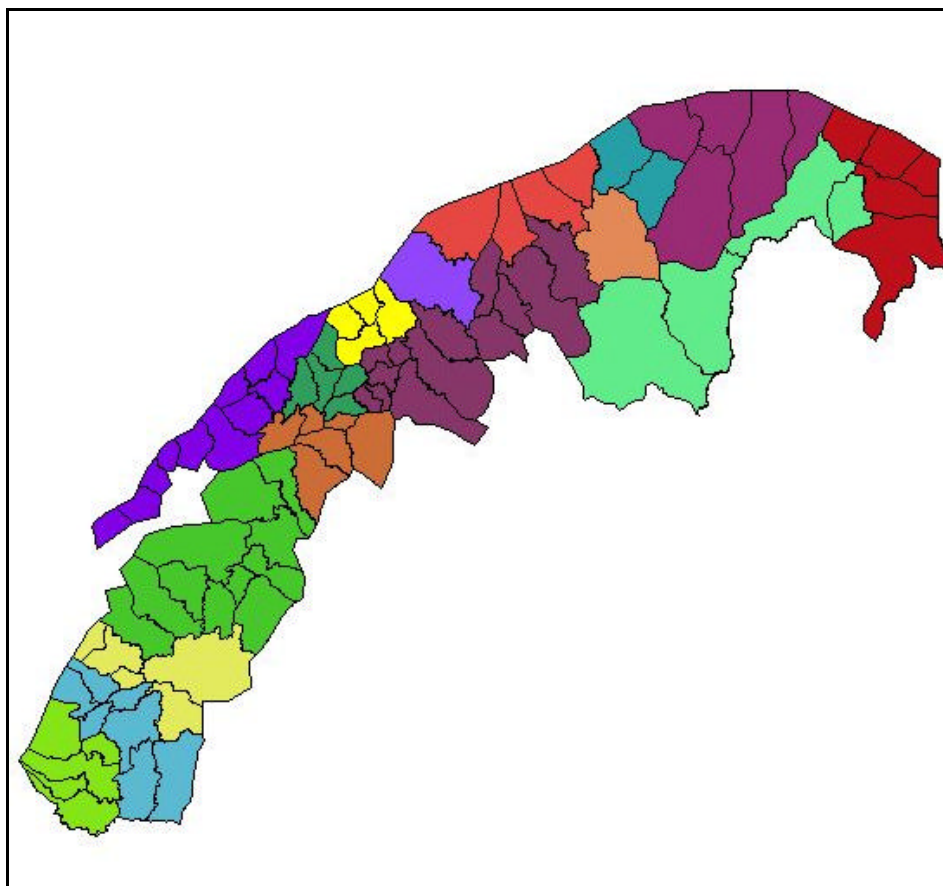
Tabell 2.1.1: Regioninndeling for samfunnsanalysen i ULB

<i>Region</i>	<i>Kommuner</i>
<i>Sør-Helgeland</i>	Bindal, Sømna, Brønnøy, Vega, Vevelstad
<i>Midt-Helgeland</i>	Herøy, Alstahaug, Leirfjord, Vefsn, Grane, Hattfjelldal, Dønna
<i>Nord-Helgeland</i>	Nesna, Hemnes, Rana, Lurøy, Træna
<i>Bodø-området</i>	Bodø, Rødøy, Meløy, Gildeskål, Beiarn, Saltdal, Fauske, Skjerstad, Sørfold, Steigen, Hamarøy
<i>Ofoten</i>	Narvik, Tysfjord, Lødingen, Tjeldsund, Evenes, Ballangen
<i>Lofoten/Vesterålen</i>	Røst, Værøy, Flakstad, Vestvågøy, Vågan, Moskenes, Hadsel, Bø, Øksnes, Sortland, Andøy
<i>Harstad-regionen</i>	Harstad, Kvæfjord, Skånland, Ibestad, Bjarkøy
<i>Tromsø-regionen</i>	Tromsø
<i>Indre Troms</i>	Gratangen, Lavangen, Bardu, Måls elv, Salangen, Sørreisa, Dyrøy, Balsfjord, Lyngen, Storfjord, Kåfjord, Nordreisa, Kvænangen
<i>Senja-området</i>	Tranøy, Torsken, Berg, Lenvik
<i>Vest-Finnmarks og Øst-Troms' kyststrøk</i>	Karlsøy, Skjervøy, Loppa, Hasvik
<i>Hammerfest-området</i>	Hammerfest, Kvalsund
<i>Alta-regionen</i>	Alta
<i>Midt-Finnmarks kyststrøk</i>	Måsøy, Nordkapp, Porsanger, Lebesby, Gamvik
<i>Øst-Finnmark</i>	Sør-Varanger, Vardø, Vadsø, Berlevåg, Båtsfjord
<i>Indre Finnmark</i>	Kautokeino, Karasjok, Deatnu-Tana, Nesseby
<i>Svalbard</i>	Svalbard

Statistisk Sentralbyrås oppdeling i Økonomiske regioner, som ikke er helt egnet for dette formålet.

2.1.2 Metodikk i utvikling av nullalternativene

For hver av disse 16 regionen i Nord-Norge og for Svalbard, skal det lages et nullalternativ som beskriver en forventet samfunnsutvikling framover. Etter ønske fra landsdelens myndigheter, har en valgt å beskrive alle regionene på en likeverdig måte og med samme metodikk. Dette medfører nødvendigvis at beskrivelsen blir noe overflatisk, og at det kunne ha vært ønskelig å gå betydelig nærmere inn på en del samfunnsmessige forhold. Prosjektets omfang setter imidlertid klare begrensninger på dette.

Figur 2.1: Regioninndeling i de tre nordligste fylkene benyttet i denne rapporten.

Det er videre åpenbart at enkelte regioner må ventes å få betydelige større virkninger av endringer i petroleumsvirksomhet, fiskeri/oppdrett og skipstrafikk enn andre, og at det kan være vanskelig å se hvorfor en skal lage nullalternativer for regioner der slik virksomhet neppe vil få merkbare konsekvenser. Nullalternativene kan imidlertid også brukes i andre sammenhenger enn forvaltningsplanen, og det har vært et klart ønske fra landsdelen at alle regioner skal beskrives.

Metodisk sett har det vært et krav fra oppdragsgiver at samfunnsbeskrivelsen så langt mulig skal baseres på eksisterende statistikk og offisielle framskrivinger. I henhold til dette har en valgt følgende hovedstruktur og beregningsmetodikk i regionbeskrivelsen:

- En kort beskrivelse av hvilke kommuner regionen omfatter, og de naturgitte forhold i regionen, senterstruktur, kommunikasjoner m.v
- En analyse av befolkningsutviklingen i kommunene i regionen i perioden 1991 – 2001, og en framskriving av denne til 2020 basert på SSB's siste offisielle framskriving av folkemengden (MMMM02).

- En gjennomgang av tilpasningen på arbeidsmarkedet i 1991 (eller 1993) og 2001, og forutsetninger om tilpasningen på arbeidsmarkedet framover til 2020, herunder yrkesfrekvens, arbeidsledighet og netto utpendling
- En analyse av sysselsettingsutvikling og endringer i næringsstruktur i regionen på 1990-tallet, og en framskriving av disse forhold mot 2020, basert på befolkningsframskrivingen, arbeidsmarkedstilpasningen og 1990-tallets endringer i næringsstruktur.

Til sammen gir dette en kortfattet samfunnsmessig beskrivelse av regionens utvikling de siste ti årene, og en trendframskriving av disse utviklingsprosessene fram til 2020.

For de regionene som blir berørt av endringer i petroleumsvirksomhet, fiskeri/oppdrett og sjøtransport kan en så i det videre arbeid beregne samfunnsmessige virkninger av slike endringer, legge dette oppå null-alternativet, og studere absolutte og relative virkninger på befolkningsutvikling og næringsutvikling i regionen.

2.1.3 Usikkerheter i regionbeskrivelsen

En regional framskriving av befolkningsgrunnlag og sysselsetting vil nødvendigvis inneholde betydelig usikkerhet. For å unngå for mange løse vurderinger fra Agendas side, har en etter ønske fra oppdragsgiver basert framskrivingen på SSBs nye offisielle befolkningsframskriving MMMM02.

For sysselsettingsutvikling, og arbeidsmarkedstilpasning foreligger det ikke offisielle regionale framskrivinger. En har derfor laget en sysselsettingsframskriving basert på befolkningsframskrivingens utviklingsbane og en noenlunde konstant arbeidsmarkedstilpasning framover.

I praksis betyr dette at SSBs befolkningframskriving MMMM02 styrer både forventet befolkningsutvikling og næringsutvikling i regionene fram til 2020. Usikkerheten i analysen knytter seg dermed i stor grad til kvaliteten på denne framskrivingen.

MMMM02 er en befolkningsframskriving fra høsten 2002 som baserer seg på middels (M) fruktbarhet, levealder, sentraliseringsgrad og netto innvandring. Sentraliseringsgraden i framskrivingen er basert på historiske flytterater fra 1990-tallet. Befolkningsframskrivingen viser en fortsatt sentralisering i befolkningen framover, men ingen dramatiske endringer i distriktsbosettingen.

Dette reflekteres også i regionbeskrivelsene nedenfor, som mange steder gir en nøytral eller svakt positiv utvikling, mens utviklingen lokalt kanskje oppleves som negativ både med hensyn til befolkningsutvikling og næringsutvikling. Som følge av at man må forholde seg til offisielle framskrivinger, kan vi imidlertid ikke gjøre noe med dette.

2.2 Regionale utviklingstrekk i Sør-Helgeland

Regionen Sør-Helgeland består av kommunene Bindal, Sømna, Brønnøy, Vega og Vevelstad.

Naturgitte forhold

Sør-Helgeland er i hovedsak en kystregion, der hovedtyngden av befolkningen bor langs fjordene, og særlig ute på øyene. Regionen ligger geografisk midt i Norge, og er preget av et mildt kystklima med gode forutsetninger for landbruk, og det har vært bosetting i området langt bakover i tiden. Fortsatt er jordbruk en betydelig næringsvei, til dels i kombinasjon med fiske og fiskeoppdrett. Naturen i området er vakker, og gir gode muligheter for en voksende turistnæring.

Befolkning og befolkningsutvikling

Sør-Helgeland har i dag litt under 13.500 innbyggere. En oversikt over befolkningsutviklingen i regionen på 1990-tallet, og prognoser for befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.2.1.

En ser av tabellen at bosettingen i regionen har hatt en svakt oppadgående tendens på 1990-tallet, med en vekst på om lag 100 innbyggere. Internt i regionen har befolkningsutviklingen på 1990-tallet vist klare tendenser til sentralisering mot de store tettstedene, særlig Brønnøysund. Brønnøy har hatt en befolkningsvekst på 7%, mens Bindal og Vega har hatt tilsvarende prosentvis nedgang. Den minste kommunen i regionen, Vevelstad, har hatt en nedgang på hele 15%.

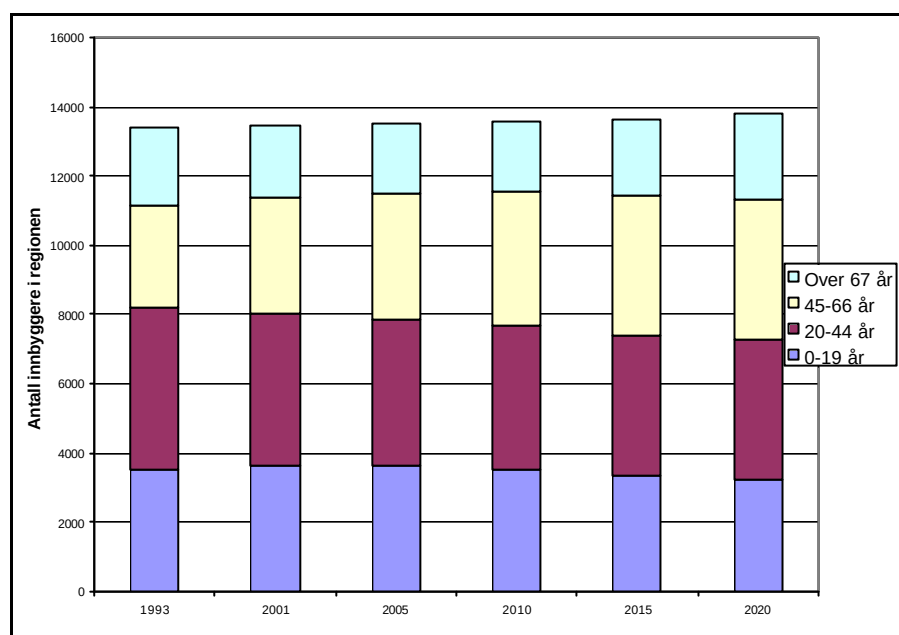
Tabell 2.2.1 viser også en framskriving av befolkningen i regionen fram til 2020. En ser at totalt sett ventes befolkningen i henhold til SSBs prognoser å øke med 2,4% i løpet av perioden. Samtidig fortsetter sentraliseringen i regionen, ved at hele befolkningsveksten ventes å komme i Brønnøy (+9 %). I kommunene som hadde befolkningsnedgang på 1990-tallet fortsetter nedgangen. I Sømna ventes folketallet å holde seg noenlunde stabilt i perioden fra 2002 til 2020.

Figur 2.2 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. En ser at selv om befolkningen de siste åtte årene har hatt beskjedne oppgang, så har en også hatt en forskyvning mellom aldersgruppene. Aldersgruppen 20 – 44 år har gått ned mens gruppen 45 – 67 år har vokst. Dette illustrerer et av regionens hovedproblemer; ungdommen flytter ut for utdanning, og kommer ikke i tilstrekkelig grad

Tabell 2.2.1: Befolkningsutvikling 1993 til 2002, og framskriving for 2005-2020.

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
BINDAL	2064	1911	1867	1815	1735	1696	1675
SØMNA	2109	2099	2111	2112	2104	2109	2122
BRØNNØY	6996	7469	7532	7674	7868	8033	8211
VEGA	1525	1412	1392	1372	1331	1309	1284
VEVELSTAD	679	576	557	547	523	502	491
Totalt	13373	13467	13459	13520	13561	13649	13783

tilbake. Prognosen framover i tid viser at denne forskyvningen fortsetter, med stadig lavere andel unge voksne. Andelen av befolkningen over 45 år øker, og det er også en absolutt vekt innen disse aldersgruppene.

Figur 2.2: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper. Regionen samlet

Arbeidsmarkedstilpasning

Sør-Helgeland hadde i 2001 rundt 5.800 yrkesaktive personer bosatt i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på vel 61%. Arbeidsledigheten i regionen var på drøyt 100 personer eller 2,3%, slik at antall sysselsatte bosatt i regionen var knapt 5.700. Regionen hadde videre en netto utpendling på vel 400 personer, slik at antall arbeidsplasser i regionen bare var vel 5.200. Dette er rundt 11% mindre enn antall yrkesaktive. Regionen hadde dermed i 2001 et betydelig underskudd på arbeidsplasser, og har hatt det i lengre tid. Situasjonen i 1993 var for eksempel omtrent den samme, men den gang med flere arbeidsledige og lavere utpendling.

Tabell 2.2.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Regionen samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	990	718	689	655	622	591
Fiskeforedling inkl oppdrett	55	63	63	63	63	63
Annen industri	317	431	431	431	431	431
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	49	41	41	41	41	41
Bygg & Anlegg	228	338	338	338	338	338
Varehandel	550	581	583	585	589	595
Hotell & Restau	105	107	107	107	108	109
Transport	297	371	386	405	425	446
Post og tele	146	77	74	70	67	64
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	161	243	282	338	397	447
Annen pri. Tj yting	169	200	232	278	327	368
Kommunal tj yting	1451	1640	1645	1650	1661	1677
Statlig tj yting	369	420	420	420	420	420
Totalt	4887	5230	5291	5381	5489	5590

Næringsliv og sysselsettingsutvikling

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.2.2.

En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i regionen samlet sett har økt med 7% de siste åtte årene, omtrent like mye som yrkesbefolkningen. Underdekningen på arbeidsplasser i regionen har dermed ikke blitt verre de senere år, men heller ikke vesentlig bedre. Videre har det skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen. En ser at særlig jordbruk og fiske har hatt en betydelig sysselsettingsnedgang på 27% på åtte år. Fortsatt er imidlertid dette en basisnæring i regionen ved knapt 14% av totalsysselsettingen. Sysselsettingsnedgang har regionen også hatt innenfor post- og televirksomhet og kraft- og vannforsyning. Innen øvrige næringer har det vært vekst. Det en ser her er en betydelig overgang fra tradisjonelle arbeidsplasser innenfor landbruk og fiskerivirksomhet, mot mer serviceorienterte arbeidsplasser innenfor tjenesteyting.

To forhold er viktig å trekke fram ved næringslivet på Sør-Helgeland. For det første har regionen de senere år fått viktige statlige arbeidsplasser til erstatning for tapte arbeidsplasser innenfor post og tele, gjennom etablering av Brønnøysundsregistrene. Disse registrene gir i dag 370 arbeidsplasser i regionen, og tilfører regionen betydelig næringskompetanse. Registrene har også mye av æren for at Brønnøy kommune de siste årene har hatt vekst i befolkningen. Videre setter de regionen og særlig Brønnøysund på kartet. Alle vet nå hvor Brønnøysund ligger.

For det andre har Brønnøysund faktisk allerede i dag petroleumsrelatert virksomhet, gjennom helikopterbasen til Nornefeltet i Norskehavet, rett vest for Sør-Helgeland. Helikopterbasen gir i dag rundt 17 sysselsatte på flyplassen, flygere inkludert. Disse er imidlertid i tabellen registrert som transportvirksomhet, og ikke petroleumsvirksomhet

De store strukturendringene i regionen på 1990-tallet venter en vil fortsette og kanskje også forsterke seg i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.2.2, der en ser at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. En ser av tabellen at landbruk og fiskerivirksomhet og post- og televirksomhet vil fortsette sysselsettingsnedgangen, og føre til en betydelig reduksjon i antall sysselsatte. Derimot venter en betydelig vekst i mer serviceorienterte næringer som forretningsmessig tjenesteyting og privat tjenesteyting.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Alt i alt vokser antall arbeidsplasser i regionen framover, men altså med betydelige næringsmessige endringer. Dette påvirker i sin tur trolig bosettingsmønsteret i regionen. De framvoksende servicenæringene trenger store tettsteder for å finne et tilstrekkelig markedsgrunnlag. Dette fører i sin tur til at de største tettstedene vokser, på bekostning av utkantene i regionen. Sentraliseringen internt i regionen vil dermed trolig fortsette.

Det tettstedet som særlig vil dra nytte av denne sentraliseringen er Brønnøysund. Brønnøysund er i dag regionenes naturlige midtpunkt, med vel 4.300 innbyggere i tettstedet, og har nylig igjen fått bystatus. Brønnøysund er videre et viktig kommunikasjonsknutepunkt, med hurtigruteanløp, flyplass og en betydelig havnevirksomhet. Videre har en riksvei 17 som viktigste kommunikasjonsåre i regionen.

2.3 Regionale utviklingstrekk i Midt – Helgeland

Regionen Midt–Helgeland består av kommunene Herøy, Alstahaug, Leirfjord, Vefsn, Grane, Hattfjelldal og Dønna.

Naturgitte forhold

Midt-Helgeland regionen, slik den her er definert, er en meget sammensatt region med store fjell og skogområder i Grane, Hattfjelldal og Vefsn, kombinert med hundrevis av øyer langs kysten, til dels med betydelig bosetting. Regionen har tradisjonelt hatt landbruk og fiske som næringsveier, men har også betydelige el-kraftressurser, som har gitt grunnlag for tung prosessindustri, særlig i Mosjøen.

Befolkningen i regionen bor særlig i de store tettstedene Mosjøen og Sandnessjøen, og ellers langs hovedkommunikasjonsårene E6 og Rv17, og ute på øyene.

Tabell 2.3.1: Befolkningsutvikling 1993 og 2001, og framskriving for 2005-2020.

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
HERØY	1969	1874	1835	1810	1758	1719	1705
ALSTAHaug	7648	7404	7434	7539	7685	7774	7873
LEIRFJORD	2332	2219	2200	2184	2139	2131	2139
VEFSN	13464	13501	13484	13522	13554	13593	13669
GRANE	1698	1611	1569	1529	1462	1416	1385
HATTFJELLDAL	1711	1632	1603	1589	1558	1541	1537
DØNNA	1753	1595	1556	1538	1510	1477	1470
Totalt	30575	29836	29681	29711	29666	29651	29778

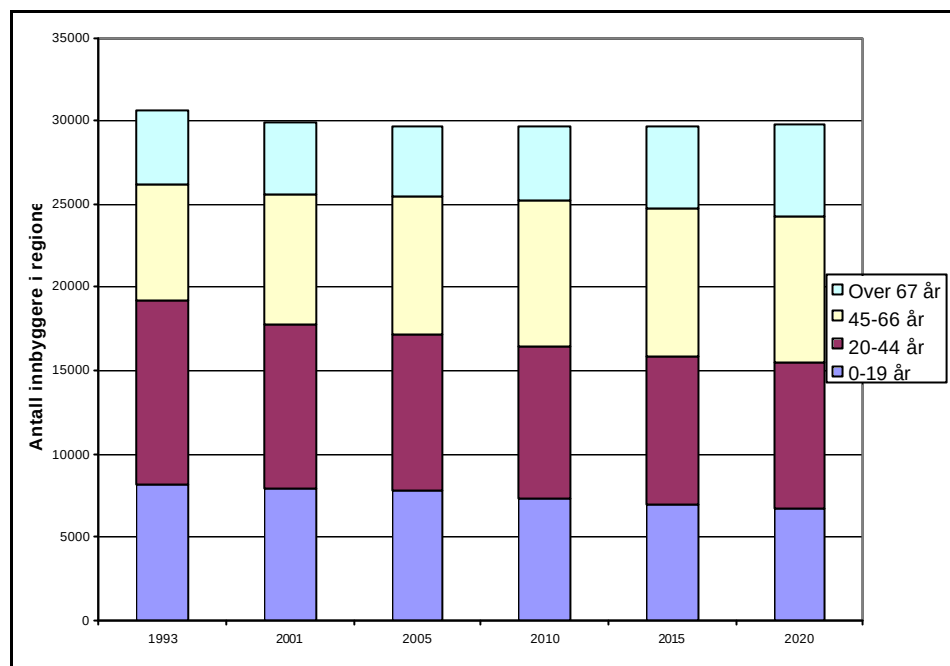
Befolkning og befolkningsutvikling

Regionen har i dag knapt 30.000 innbyggere. En oversikt over befolkningsutviklingen i regionen på 1990-tallet, og framskriving av befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.3.1.

En ser av tabellen at bosettingen i regionen har hatt en svakt nedadgående tendens på 1990-tallet, med 3% reduksjon i folketallet fra 1993 til 2002. Internt i regionen har befolkningsutviklingen på 1990-tallet vist klare tendenser til sentralisering mot tettstedene Mosjøen (i Vefsn) og Sandnessjøen (i Alstadhaug). I Vefsn kommune, som har nær halvparten av befolkningen i regionen, har folketallet vært noenlunde konstant. Dønna, som er den minste kommunen, har mistet 11% av befolkningen. For øvrige kommuner er det tale om en befolkningsnedgang på fra 3 til 6%.

Tabell 2.3.1 viser også SSBs framskriving av befolkningen i regionen fram til 2020. En ser at totalt sett ventes en omtrent uendret befolkning i regionen i perioden. Sentraliseringstrenden internt i regionen fortsetter, med en økning i Alstadhaug, særlig i Sandnessjøen og i Vefsn, særlig i Mosjøen. De andre kommunene i regionen ventes å få fortsatt befolkningsnedgang.

Figur 2.3 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. En ser at befolkningsnedgangen i aldersgruppen 20 – 44 år de siste årene har vært vesentlig større enn den samlede befolkningsnedgangen i regionen. Dette illustrerer også her et av Nord-Norges hovedproblemer; ungdommen flytter ut for utdanning, og kommer i liten grad tilbake. Prognosen framover i tid viser at denne forskyvningen fortsetter, med stadig lavere andel unge voksne. Andelen barn synker også fra 2005.

Figur 2.3: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper. Regionen samlet

Tilpasning på arbeidsmarkedet

Regionen hadde i 2001 rundt 13.300 yrkesaktive personer bosatt i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på 62%. Arbeidsledigheten i regionen var på knapt 500 personer, slik at antall sysselsatte bosatt i regionen var rundt 12.800. Regionen hadde videre en netto utpendling på vel 600, slik at antall arbeidsplasser i regionen bare var vel 12.200. Dette er rundt 8% mindre enn antall yrkesaktive. Regionen hadde dermed i 2001 et betydelig underskudd på arbeidsplasser, og har hatt det i lengre tid. Situasjonen i 1993 var nesten den samme, men med langt flere arbeidsledige, og færre pendlere.

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.3.2. En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i regionen samlet sett har hatt en svak reduksjon de siste åtte årene. Samtidig har imidlertid yrkesaktiviteten økt fra 59% til 62%, slik at underdekningen har økt kraftig. Utpendlingen utgjør i dag om lag 5% av antall yrkesaktive.

Videre har det skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen. En ser at særlig jordbruk og fiske har hatt en betydelig sysselsettingsnedgang, med mer enn 25% på åtte år. Fiskeforedling og oppdrett er imidlertid fordoblet i samme perioden, så alt i primærnæringene er ikke negativt.

Tabell 2.3.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Regionen samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	1272	952	914	868	781	703
Fiskeforedling inkl oppdrett	163	392	392	392	392	392
Annen industri	1999	1556	1556	1556	1556	1556
Olje, gass, bor utv	0	1	1	1	1	1
Kraft & vann	176	213	213	213	213	213
Bygg & Anlegg	850	962	962	962	962	962
Varehandel	1302	1327	1323	1321	1320	1326
Hotell & Restau	369	360	356	351	346	341
Transport	1057	995	995	995	995	995
Post og tele	412	190	182	173	164	156
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	423	673	767	901	991	1041
Annen pri. Tj yting	342	689	785	922	1014	1065
Kommunal tj yting	3490	3571	3559	3554	3552	3567
Statlig tj yting	551	336	309	278	250	225
Totalt	12406	12217	12314	12487	12537	12543

Sysselsettingsnedgang har regionen også hatt innenfor næringsgruppene annen industri, transportvirksomhet, post og televirksomhet og statlig virksomhet. Derimot har sysselsettingen vist markert økning innen bygg- og anleggsektoren, forretningsmessig og privat tjenesteyting og kommunal tjenesteyting. Det en ser er også her en betydelig overgang fra industrisamfunnets tradisjonelle arbeidsplasser mot mer serviceorienterte arbeidsplasser innenfor forretningsmessig og privat tjenesteyting. Fortsatt er regionen imidlertid sterkt industrialisert med tung prosessindustri og en rekke verkstedsbedrifter som yter tjenester til denne.

Også Midt –Helgeland har i dag en viss petroleumsorientert virksomhet, gjennom Helgelandsbase i Sandnessjøen. Helgelandsbase er en forsyningsbase for Norne-feltet, og yter videre tjenester til borevirksomheten nord i Norskehavet. Virksomheten er derfor i tabellen i hovedsak oppført som transportvirksomhet, og ikke petroleumsvirksomhet. Foreløpig er basevirksomheten av beskjedent omfang, men en ser fram til nye utbygginger i området som kan gi større virksomhet og flere arbeidsplasser til basen. En ser også gjerne at framskutte driftsenheter for nye petroleumsfelt legges til Sandnessjøen.

De pågående strukturendringene i regionens næringsliv venter en vil fortsette også i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.3.2, der en ser at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. En ser av tabellen at landbruk og fiskerivirksomhet vil fortsette sysselsettingsnedgangen, og føre til en betydelig reduksjon i antall sysselsatte. Derimot venter en betydelig vekst i mer serviceorienterte næringer som forretningsmessig tjenesteyting og privat tjenesteyting.

Alt i alt vokser antall arbeidsplasser i regionen med rundt 2,5 % i prognoseperioden, men altså med betydelige næringsmessige endringer.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Hovedsentrene i Midt-Helgeland er Mosjøen, med rundt 9.600 innbyggere i tettstedet, og Sandnessjøen med rundt 5.700 innbyggere. Det er også disse tettstedene som ventes å ville vokse i årene framover. De framvoksende servicenæringene trenger større tettsteder for å finne et tilstrekkelig markedsgrunnlag. Sentraliseringen internt i regionen vil dermed trolig fortsette.

Kommunikasjonene i regionen preges i dag av E6 som går fra sør til nord gjennom den indre delen av regionen, og Rv 17 som går langs kysten. Avstanden mellom hovedsentrene i regionen er i dag litt for lang til å skape et felles bolig og arbeidsmarked, men flere tunnelprosjekter er under planlegging for å få ned reisetiden. Ellers har regionen småflyplasser i Sandnessjøen og Mosjøen, betydelig havnevirksomhet i Mosjøen (Elkem), og en ny industrihavn i Sandnessjøen.

2.4 Regionale utviklingstrekk i Nord – Helgeland

Regionen Nord–Helgeland består i vår oppdeling av kommunene Nesna, Hemnes, Rana, Lurøy og Træna.

Naturgitte forhold

I likhet med Midt-Helgeland er også dette en naturmessig svært variert region, med fjellområder i nord og vest, og mesteparten av befolkningen bosatt langs Ranafjorden eller på øyene utenfor. Også denne regionen har god tilgang på elektrisk kraft, som sammen med jernmalm har gitt grunnlag for en betydelig industrialisering. Hovedsenteret i regionen er helt klart Mo i Rana, der mer enn halvparten av befolkningen i regionen bor.

Befolkning og befolkningsutvikling

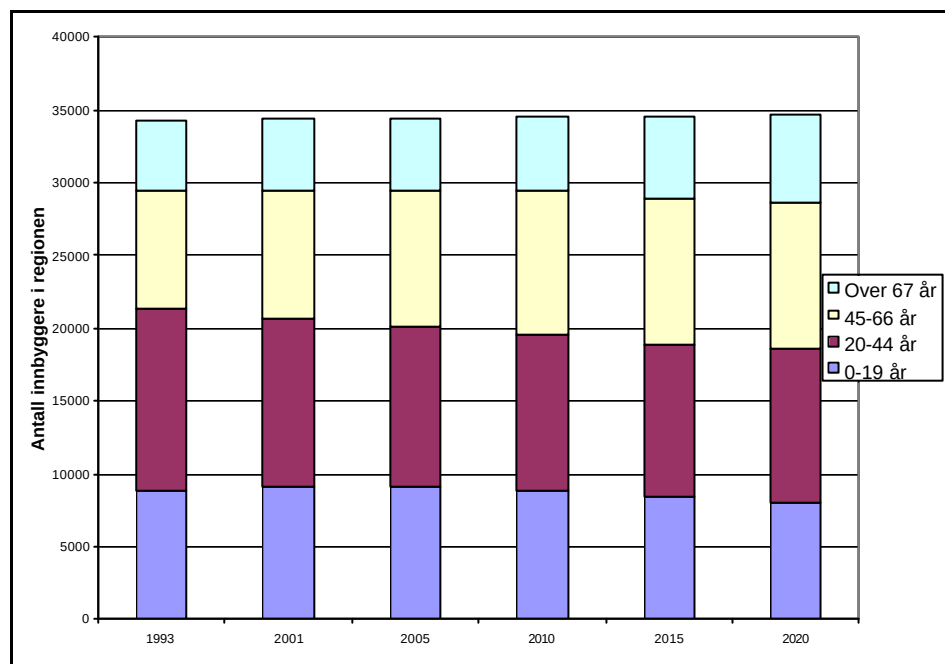
Nord-Helgelandregionen har i dag knapt 34.400 innbyggere, fordelt på 5 kommuner. En oversikt over befolkningsutviklingen i regionen på 1990-tallet, og framskriving av befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.4.1. En ser av tabellen at bosettingen i regionen har vært stabil med en svakt oppadgående tendens på 1990-tallet. Internt i regionen har befolkningsutviklingen på 1990-tallet vist vekst i Rana og Nesna, de øvrige kommunene har hatt befolkningsnedgang.

Tabell 2.4.1 viser også SSBs framskriving av befolkningen i regionen fram til 2020. En ser at totalt sett ventes befolkningen i regionen å få en svak økning, men omfordelingen i mellom kommunene fortsetter med samme trend som på 1990-tallet. Rana og Nesna vokser, og øvrige kommuner har nedgang i innbyggertallet.

Tabell 2.4.1: Befolkningsutvikling 1993-2001, og prognose for 2005-2020

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
NESNA	1791	1913	1855	1881	1903	1946	1994
HEMNES	4811	4663	4580	4539	4474	4411	4394
RANA	24908	25278	25350	25477	25602	25707	25855
LURØY	2213	2116	2066	2048	2029	2021	2025
TRÆNA	497	464	474	481	464	455	448
Totalt	34220	34434	34325	34426	34472	34540	34716

Figur 2.4 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. En ser at selv om befolkningen de siste ti årene har vært temmelig konstant, så har en også her hatt en forskyvning mellom aldersgruppene. Særlig gjelder dette aldersgruppen 20 – 44 år, som har vist betydelig nedgang. Prognosen framover i tid viser at denne forskyvningen fortsetter, med stadig lavere andel unge voksne, og mot slutten av perioden også barn. Prognosen demper imidlertid forskyvningen betydelig i forhold til 1990-tallet. Andelen av befolkningen over 45 år vokser gjennom hele perioden.

Figur 2.4: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper. Regionen samlet

Tilpasning på arbeidsmarkedet

Regionen hadde i 2001 rundt 15.500 yrkesaktive personer bosatt i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på 63%. Arbeidsledigheten i regionen var på vel 500 personer eller rundt 3,5%, slik at antall sysselsatte bosatt i regionen var rundt 15.000. Regionen hadde videre en netto utpendling på rundt 700 personer slik at antall arbeidsplasser i regionen bare var 14.300. Dette er 8% mindre enn antall yrkesaktive. Regionen

Tabell 2.4.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Regionen samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	927	711	683	649	617	586
Fiskeforedling inkl oppdrett	148	250	240	228	217	206
Annen industri	2760	2390	2294	2179	2070	1967
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	241	203	203	203	203	203
Bygg & Anlegg	787	1013	1013	1013	1013	1013
Varehandel	1554	1595	1595	1597	1600	1608
Hotell & Restau	381	341	341	341	341	341
Transport	689	727	727	727	727	727
Post og tele	287	165	158	150	143	136
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	783	1459	1663	1996	2246	2370
Annen pri. Tj yting	716	782	891	1069	1203	1263
Kommunal tj yting	3635	4004	4003	4008	4016	4036
Statlig tj yting	541	637	586	527	474	427
Totalt	13449	14277	14397	14687	14870	14883

hadde dermed i 2001 et betydelig underskudd på arbeidsplasser. Situasjonen er likevel noe forbedret sammenlignet med 1993, da underdekningen var nær 11%.

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.4.2.

En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i regionen samlet sett har økt med 6% de siste åtte årene. Samtidig har imidlertid yrkesaktiviteten økt fra 59% til 63%, slik at underdekningen av arbeidsplasser bare ble redusert med rundt 3%.

Videre har det skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen. En ser at særlig annen industri, jordbruk og fiske har hatt en betydelig sysselsettingsnedgang. Sysselsettingsnedgang har regionen også hatt innenfor kraft- og vannforsyning, hotell- og restaurantdrift og innen post- og televirksomhet. Øvrige næringer har økt, og sterkest er veksten innenfor fiskeforedling og oppdrett, forretningsmessig tjenesteyting og kommunal tjenesteyting.

Det en ser er også her er en betydelig overgang fra tradisjonelle arbeidsplasser innenfor særlig industri og fiskeri, mot mer serviceorienterte arbeidsplasser. Særlig innenfor industrien er endringene store. Mo i Rana var lenge et av Norges sterkeste industrielle miljøer med basis i Jernverket, og har vært gjennom en omfattende omstillingsprosess etter at jernverket ble nedlagt. Ved hjelp av betydelige omstillingsmidler fra staten er det nå etablert en lang rekke nye virksomheter inne på det gamle industriområdet, og flere av disse har i dag en positiv utvikling.

Av statlig virksomhet ellers, har Mo i Rana også Nasjonalbiblioteket, og ellers sykehus og et godt skoletilbud, mens Nesna har lærerhøyskole.

Strukturendingene i regionens næringsliv venter en vil fortsette også i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.4.2, der en ser at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. En ser av tabellen at det ventes en betydelig vekst i mer serviceorienterte næringer som forretningsmessig tjenesteyting, og privat tjenesteyting. I øvrige næringer ventes det stabil sysselsetting eller nedgang. Nedgangen er størst innenfor annen industri, fiskerirettet virksomhet og statlig virksomhet.

Alt i alt vokser antall arbeidsplasser i regionen med vel 4% framover til 2020, men altså med betydelige næringsmessige endringer.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Hovedsenteret i Nord-Helgeland er uten tvil Mo i Rana, som med nær 18.000 mennesker i tettstedet er en av Nord-Norges største byer. En stor del av regionens øvrige befolkning bor dessuten i tettsteder rundt Rana-fjorden, innenfor pendlingsavstand til Mo.

Mo er i dag en så stor by at den har markedsgrunnlag for spesialisert tjenester. Det er derfor å vente at Mo framover vil vokse og at dette i noen grad vil skje på bekostning av utkantene i regionen. Sentraliseringen internt i regionen vil dermed trolig fortsette. Samtidig skapes imidlertid mer utviklede og funksjonelle tettsteder, og et bedre grunnlag for tilbakeflytting av regionens ungdom.

Hovedkommunikasjonsårene i Nord-Helgelandregionen består av E6 som går gjennom regionen fra sør til nord, av mellomriksveien E12 østover til Sverige og av kystveien Rv17. Rana har videre småflyplass og en stor industrihavn, blant annet med frihavn.

2.5 Regionale utviklingstrekk i Bodø – området:

Bodø-området er i denne sammenhengen definert som kommunene Bodø, Rødøy, Meløy, Gildeskål, Beiarn, Saltdal, Fauske, Skjerstad, Sørfold, Steigen og Hamarøy.

Naturgitte forhold

Bodø-regionen slik den her er definert dekker et stort geografisk område med Bodø som regionsenter og naturlig midtpunkt, men med så store avstander internt i regionen at området i praksis består av i alle fall fire regionale bolig- og arbeidsmarkeder. Geografisk er også denne regionen svært variert, med høyfjell i sør og øst, og bosettingen konsentrert rundt fjordene og langs kysten i vest. Også her har en rike kraftressurser som har gitt grunnlag for industriell utvikling. Tidligere hadde en også en betydelig gruvedrift i området.

Tabell 2.5.1: Befolkningsutvikling 1993 –2001, og framskriving for 2005-2020.

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
BODØ	37937	41541	41760	42917	44565	45959	47222
RØDØY	1694	1530	1509	1491	1437	1431	1446
MELØY	7108	6813	6830	6729	6578	6495	6473
GILDESKÅL	2512	2268	2276	2216	2111	2065	2040
BEIARN	1440	1275	1257	1216	1137	1091	1049
SALTDAL	5125	4874	4863	4787	4691	4610	4567
FAUSKE	9923	9657	9627	9543	9421	9343	9313
SKJERSTAD	1241	1083	1080	1056	1015	975	969
SØRFOLD	2708	2352	2278	2192	2049	1953	1894
STEIGEN	3240	2936	2889	2812	2690	2614	2567
HAMARØY	2254	1959	1932	1860	1735	1651	1600
Totalt	75182	76288	76301	76819	77429	78187	79140

Befolkning og befolkningsutvikling

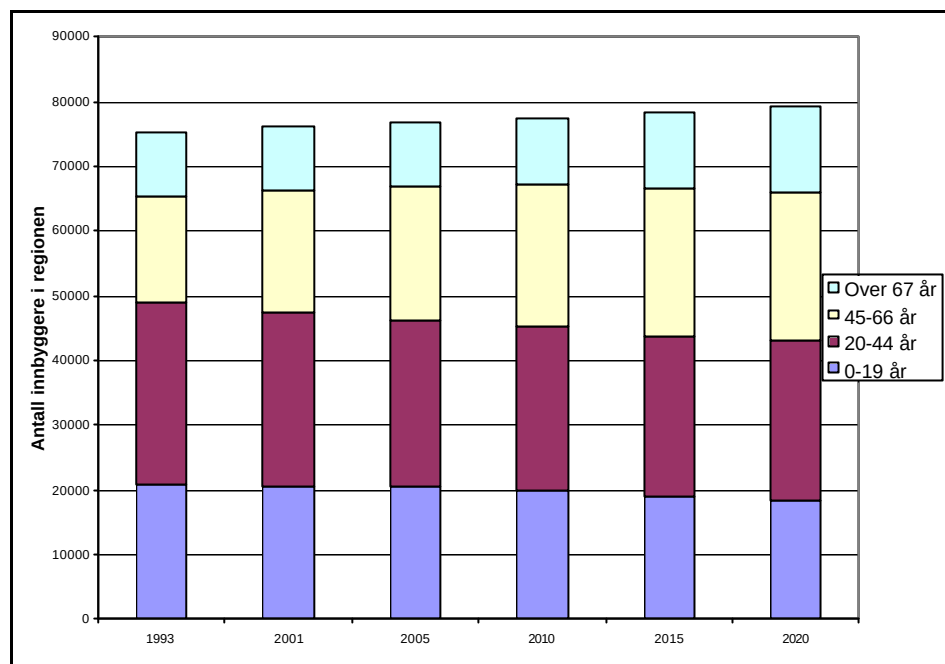
Bodø-området har i dag vel 76.000 innbyggere, fordelt på 11 kommuner. En oversikt over befolkningsutviklingen i regionen på 1990-tallet, og prognoser for befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.5.1.

En ser av tabellen at bosettingen i regionen har hatt en økning på 1.200 innbyggere på ni år. Internt i regionen har befolkningsutviklingen på 1990-tallet imidlertid vist klare tendenser til sentralisering. Bodø er den eneste kommunen i regionen som har vist vekst i disse årene, med en befolkningsøkning på 10 %, mens de øvrige kommunene i regionen har hatt en gjennomsnittlig nedgang på 7%. Nedgangen varierer fra 2,5% for Fauske, som er den nest største kommunen i regionen målt i folketall, til 15% i Sørfold og Hamarøy.

Tabell 2.5.1 viser også SSBs framskriving av befolkningen i regionen fram til 2020. En ser at totalt sett ventes befolkningen i regionen å øke med nær 4% i perioden. Samtidig fortsetter sentraliseringen. Befolkningen i Bodø ventes å øke med hele 13% fram til 2020, mens folketallet fortsetter å synke alle andre steder i regionen.

Verdt å merke seg her er at utflyttingen fra de perifere kommunene i regionen ikke nødvendigvis skjer i retning Bodø. I stor grad skyldes nedgangen at ungdom flytter ut for å utdanne seg, og bare i liten grad kommer tilbake til sine hjemkommuner. Bodø vokser likevel betydelig i kraft av sin størrelse og posisjon som fylkes og landsdelssenter, og får innflytting fra et mye større område enn denne regionen.

Figur 2.5 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. En ser at selv om befolkningen de siste åtte årene har økt, så har en hatt en betydelig forskyvning mellom aldersgruppene. Aldersgruppen 20 – 44 år har vist betydelig nedgang, mens aldersgruppen 45 – 67 år har økt. Prognosen framover i tid viser at denne forskyvningen

Figur 2.5: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper. Regionen samlet

fortsetter, med stadig lavere andel unge voksne, og etter hvert også barn. Den store befolkningsveksten i Bodø demper imidlertid forskyvningen betydelig i forhold til 1990-tallet. Veksten i prognoseperioden skjer ellers i aldersgruppen 45 – 67 år.

Tilpasning på arbeidsmarkedet

Bodø-området hadde i 2001 rundt 35.900 yrkesaktive personer bosatt i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på vel 65%. Arbeidsledigheten i regionen var på nær 1.100 personer eller rundt 3%, slik at antall sysselsatte bosatt i regionen var rundt 34.800. Regionen hadde videre en netto utpendling på rundt 1.100 personer. Antall arbeidsplasser i regionen var 33.700, rundt 6% mindre enn antall yrkesaktive. Regionen hadde dermed i 2001 et betydelig underskudd på arbeidsplasser.

Denne netto utpendlingen er interessant. Av tidsmessige grunner kan dette vanskelig være dagpendling. Det må derfor i stor grad dreie seg om ulike former for skiftarbeid, enten i sjøfart, oljevirksomhet, transport, eller i anleggsvirksomhet. Mange perifert beliggende kommuner i Norge har i dag en stor del av arbeidsstyrken sysselsatt i slik virksomhet, ofte helt andre steder i landet.

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskrivning av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.5.2.

Tabell 2.5.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Regionen samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	1690	1318	1265	1202	1142	1085
Fiskeforedling inkl oppdrett	351	571	594	624	655	688
Annen industri	2985	2577	2577	2577	2577	2577
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	488	416	416	416	416	416
Bygg & Anlegg	2882	2310	2310	2310	2310	2310
Varehandel	3598	3875	3897	3928	3966	4014
Hotell & Restau	1140	1375	1430	1502	1577	1656
Transport	2139	2722	2722	2722	2722	2722
Post og tele	935	744	714	678	644	612
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	1701	2757	3253	3822	4204	4414
Annen pri. Tj yting	1500	2291	2703	3108	3419	3504
Kommunal tj yting	9361	10186	10243	10324	10425	10552
Statlig tj yting	3125	2564	2359	2123	1911	1720
Totalt	31895	33706	34483	35336	35968	36270

En ser at det på 1990 tallet også her har skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen. Særlig jordbruk og fiske har hatt en betydelig sysselsettingsnedgang på over 20% på åtte år. Derimot vokser fiskeoppdrett som næring. Sysselsettingsnedgang har regionen også hatt innenfor annen industri, bygg og anleggsektoren, kraft- og vannforsyning, post og televirksomhet og statlig virksomhet. Øvrige næringer har vokst, og målt i antall arbeidsplasser er økningen størst innen forretningsmessig, privat og kommunal tjenesteyting.

Også i denne regionen ser en altså en betydelig overgang fra industri-samfunnets tradisjonelle arbeidsplasser mot mer serviceorienterte arbeidsplasser innenfor forretningsmessig og privat tjenesteyting. Denne utvikling er særlig sterk i Bodø, fordi byen er stor nok til å få nye regionale funksjoner og hele spekteret av tjenesteytende virksomhet. Bodø har dessuten et godt utbygget høyskolesystem. De mindre sentrene i regionen og særlig tynt befolkede periferikommuner har langt mindre muligheter til å etablere slike tjenestefunksjoner, og har dermed store problemer med å holde på sin befolkning.

Omstruktureringen i næringslivet i Bodø-regionen venter en vil fortsette og kanskje forsterke seg i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.5.2, der en ser at hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. Storparten av veksten i antall arbeidsplasser kommer i innen forretningsmessig, privat og kommunal tjenesteyting. Det er dessuten en fortsatt betydelig vekst innen varehandel og hotell- og restaurantvirksomhet, i hovedsak som følge av befolkningsveksten i Bodø. Alt i alt vokser antall arbeidsplasser i regionen med nær 8% framover til 2020, men altså med betydelige næringsmessige endringer.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Senterstrukturen i regionen domineres fullstendig av Bodø, som med 32,700 innbyggere i tettstedet er Nord-Norges nest største by og et naturlig senter for et stort oppland rundt. Andre større tettsteder i regionen er Fauske med nær 6.000 innbyggere i tettstedet, og Rognan med rundt 2.500.

Kommunikasjonsmessig legger Bodø greit til med stamflyplass, industrihavn og flere fergeforbindelser. Byen har også en grei veiforbindelse inn til E6, som går gjennom de indre delene av regionen fra sør til nord. På kysten er det også her Rv17 som er hovedferdselsåren i regionen.

2.6 Regionale utviklingstrekk i Ofoten

Ofoten-regionen består i denne sammenhengen av kommunene Narvik, Tysfjord, Lødingen, Tjeldsund, Evenes og Ballangen.

Naturgitte forhold

Ofoten-regionen består av kommunene rundt Ofotfjorden. Narvik er her hovedsenteret og det naturlige samlingspunktet, men avstanden både til Ballangen, Evenes og særlig Lødingen er så stor at regionen i praksis har flere regionale bolig- og arbeidsmarkeder.

Ofoten-regionen domineres av høyfjell i øst mot svenskegrensen, og størsteparten av bosettingen konsentrert langs Ofotfjorden på begge sider. Næringslivet har tradisjonelt vært konsentrert om jordbruk og bergverk, i tillegg til Narviks posisjon som eksporthavn for svensk jernmalm. Regionen har i tillegg store kraftressurser.

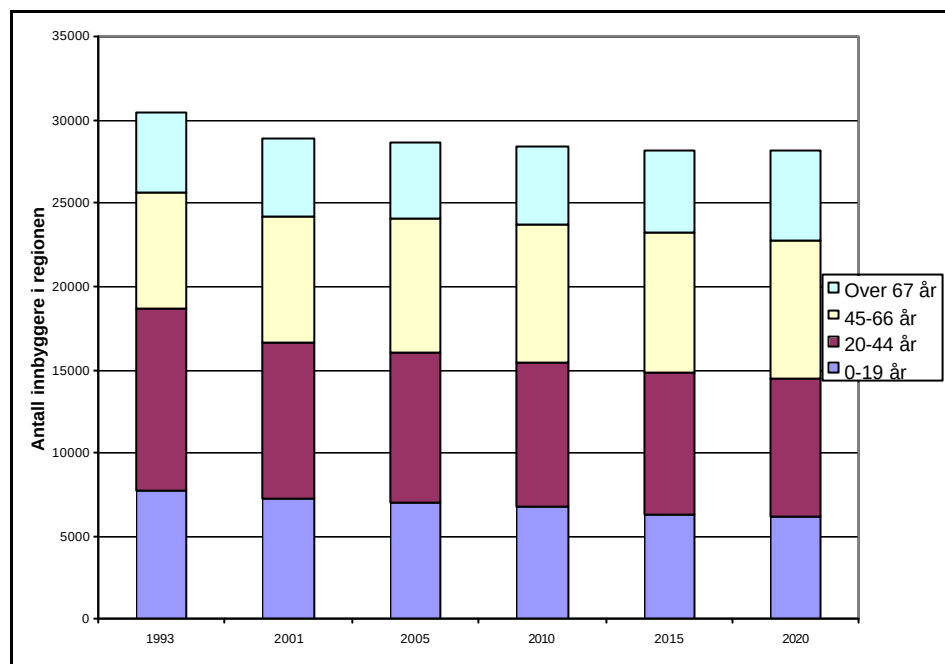
Befolkning og befolkningsutvikling

Ofoten-regionen har i dag noe under 29.000 innbyggere, fordelt på seks kommuner. En oversikt over befolkningsutviklingen i regionen på 1990-tallet, og prognoser for befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.6.1. En ser av tabellen at bosettingen i regionen er redusert med nær 6% fra 1993 - 2002. Tilbakegangen gjelder her alle kommunene i regionen, også regionsenteret Narvik som har mistet et par prosent av sin befolkning. Øvrige kommuner i regionen har hatt en befolkningsnedgang på mellom 9% og 15% i samme periode, så her er situasjonen betydelig mer alvorlig.

Tabell 2.6.1 viser også en framskriving av befolkningen i regionen til 2020. En ser at totalt sett ventes befolkningen i regionen å få fortsatt svak tilbakegang fram til 2020, men ikke mer enn et par prosent. Regionsenteret Narvik ventes riktignok å få vekst i befolkningen på et par prosent fram til 2020, men dette oppveies godt og vel av de øvrige kommunene i regionen, som alle ventes fortsatt befolkningsnedgang, til.

Tabell 2.6.1: Befolkningsutvikling 1993 –2001, og framskriving 2005-2020

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
NARVIK	18884	18577	18495	18599	18711	18803	18947
TYSFJORD	2539	2267	2283	2243	2168	2128	2092
LØDINGEN	2762	2402	2358	2280	2133	2036	1967
TJELDSUND	1634	1461	1477	1439	1368	1304	1273
EVENES	1694	1504	1508	1491	1448	1423	1404
BALLANGEN	3006	2731	2679	2624	2527	2473	2438
Totalt	30519	28942	28800	28676	28355	28167	28121

Figur 2.6: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper. Regionen samlet

dels betydelig. Lødingen ventes for eksempel en befolkningsnedgang på 17% fram til 2020, og Tjeldsund er ikke stort bedre ute.

Figur 2.6 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. Det framgår at befolkningsnedgangen på 1990-tallet har kommet i aldersgruppene under 45 år, og at dette særlig gjelder aldersgruppen 20 – 44 år. Prognosen framover i tid viser at denne forskyvningen fortsetter, med stadig lavere andel unge voksne og barn. Prognosen demper imidlertid også her forskyvningen betydelig i forhold til 1990-tallet. Aldersgruppene over 45 år viser en jevn vekst i hele perioden.

Tabell 2.4.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Regionen samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	313	290	278	264	251	238
Fiskeforedling inkl oppdrett	6	62	64	67	70	74
Annen industri	1190	720	720	720	720	720
Olje, gass, bøl utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	345	223	223	223	223	223
Bygg & Anlegg	601	751	751	751	751	751
Varehandel	1311	1506	1495	1478	1468	1466
Hotell & Restau	496	398	398	398	398	398
Transport	1408	1278	1278	1278	1278	1278
Post og tele	454	204	196	186	177	168
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	522	777	870	979	1052	1078
Annen pri. Tj yting	383	679	760	855	919	942
Kommunal tj yting	3575	3764	3736	3694	3670	3664
Statlig tj yting	1231	1075	989	890	801	721
Totalt	11835	11727	11758	11783	11778	11721

Tilpasning på arbeidsmarkedet

Ofoten-regionen hadde i 2001 rundt 12.500 yrkesaktive personer bosatt i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på 60%. Arbeidsledigheten i regionen var på nær 350 personer (2,7%) slik at antall sysselsatte bosatt i regionen var rundt 12.200. Regionen hadde videre en netto utpendling på rundt 450 personer, slik at antall arbeidsplasser i regionen bare var vel 11.700. Dette er vel 6% mindre enn antall yrkesaktive. Regionen hadde dermed i 2001, som resten av Nordland, et underskudd på arbeidsplasser, og dette underskuddet økte på 1990-tallet.

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.6.2

En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i regionen samlet sett har gått litt ned de siste åtte årene. Samtidig har yrkesaktiviteten økt fra knapt 57% til 60%, slik at underdekningen av arbeidsplasser har økt.

Videre har det skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen. En ser at særlig næringsgruppen industri har hatt nedgang. En betydelig sysselsettingsnedgang har det også vært innen jordbruk og fiske, kraft- og vannforsyning, transport, hotell- og restaurantvirksomhet, post- og televirksomhet og statlig virksomhet. Nedgangen i hotell og restaurantvirksomhet er her interessant. Mange andre regioner i Nord-Norge har hatt vekst i denne næringen, og ser turisme som et hovedsatsingsområde framover.

Men noen næringer vokser, også i Ofoten. En ser av tabellen at det har vært vekst i sysselsettingen innenfor fiskeforedling og oppdrett. Videre har bygg- og anleggsektoren, varehandel, forretningsmessig og privat og kommunal tjenesteyting vist vekst på 1990-tallet. Det en ser her er en betydelig overgang fra tradisjonelle arbeidsplasser innenfor industrivirk-

somhet og transport, mot mer serviceorienterte arbeidsplasser innenfor forretningsmessig og privat tjenesteyting. Narvik er imidlertid ikke stor nok som by til helt å klare å kompensere for bortfall av industri og transportarbeidsplasser gjennom vekst i tjenesteyting, og for de øvrige sentrene i regionen er situasjonen enda vanskeligere. Regionen mangler i dag et nytt næringsgrunnlag. Forhåpentligvis kan avledet virksomhet fra ingeniørutdannelsen i Narvik bidra til nye arbeidsplasser i årene framover. Narvik er i dag et teknologisenter i Nord-Norge.

Endringer i næringsfordelingen ventes å fortsette i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.6.2, der en ser at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. En ser av tabellen at landbruk og fiskerivirksomhet vil fortsette sysselsettingsnedgangen, og det samme gjelder statlig virksomhet. Fortsatt vekst i sysselsettingen ventes bare innenfor forretningsmessig og annen privat tjenesteyting. I øvrige næringer ventes om lag uendret sysselsetting.

Alt i alt holder antall arbeidsplasser i regionen seg omtrent konstant i hele prognoseperioden. Internt i regionen vil videre sentraliseringen av arbeidsplasser inn mot Narvik trolig fortsette.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Med vel 14.000 innbyggere i tettstedet og omtrent halvparten av regionens befolkning, er Narvik det klare regionsenteret i Ofoten. Byen ligger sentralt til ved E6 og E10, og har i tillegg jernbaneforbindelse til Sverige, som ikke bare frakter malm, men også har en betydelig gods-transport. Narvik har videre egen småflyplass, i tillegg til stamflyplassen på Evenes rundt 6 mil unna, som Ofoten deler med Harstad-regionen. I tillegg har Narvik Nord Norges største havn målt i godsmengde. Dette skyldes imidlertid omtrent utelukkende malmtransporten.

Andre sentre i Ofoten er Lødingen med nær 1.800 innbyggere, Bjerkevik med rundt 1.200 og Kjøpsvik med rundt 1.000.

Kommunikasjonsmessig ligger Ofoten gunstig til med E6 som hovedferdselsåre fra sør til nord, og E10 fra vest og over til Sverige i øst. I tillegg har en altså jernbaneforbindelse til Sverige, og to flyplasser, hvorav Evenes er stamflyplass.

2.7 Regionale utviklingstrekk i Lofoten/Vesterålen

Lofoten/Vesterålen-regionen er i denne sammenheng definert som kommunene Røst, Værøy, Flakstad, Vestvågøy, Vågan, Moskenes, Hadsel, Bø, Øksnes, Sortland og Andøy.

Tabell 2.7.1: Befolkningsutvikling 1991 –2001, prognose for 2005-2020

Innbyggere	1991	2001	2002	2005	2010	2015	2020
RØST	621	652	649	660	667	667	680
VÆRØY	873	778	770	763	734	710	709
FLAKSTAD	1618	1554	1540	1527	1503	1477	1470
VESTVÅGØY	10568	10769	10668	10766	10902	11038	11223
VÅGAN	9342	9172	9094	9070	9036	9022	9002
MOSKENES	1444	1304	1282	1255	1208	1168	1144
HADSEL	8608	8200	8131	8050	7918	7798	7719
BØ	3763	3239	3159	3048	2860	2727	2638
ØKSNES	4818	4692	4687	4697	4709	4727	4778
SORTLAND	8335	9363	9408	9695	10112	10473	10823
ANDØY	6487	5605	5549	5355	5098	4909	4782
Totalt	56477	55328	54937	54886	54747	54716	54968

Naturgitte forhold

Lofoten og Vesterålen er øyriket vest i havet, med bratte fjell og svimlende daler i en nesten sammenhengende vegg mot horisonten. Men samtidig er dette øyer i et næringsrikt hav, der særlig sesongfisket etter skrei fra januar til april har gitt grunnlag for en betydelig bosetting og næringsaktivitet. Bosettingen på øyene er i hovedsak konsentrert om en smal stripe land langs kysten, på innsiden av fjellene, i ly for havet i vest. De naturgitte forholdene i regionen er overveldende, og gir i dag i samspill med de tradisjonelle rorbummiljøene, gode muligheter for en rask voksende turistnæring som langt på vei sikrer øyrikes bosetting og sysselsettning.

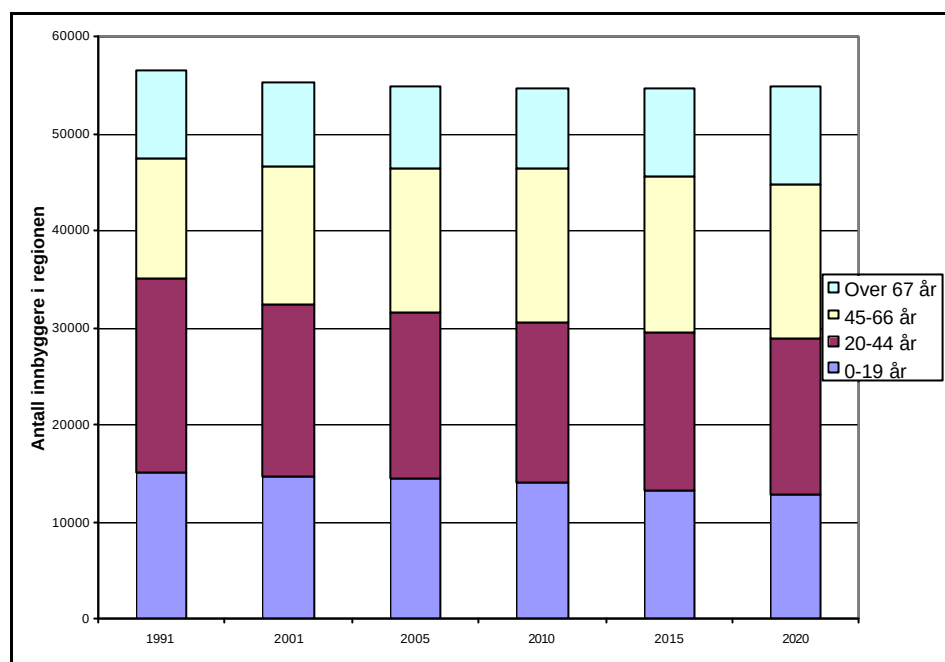
Lofoten/Vesterålen oppfattes trolig av de fleste som to regioner, Lofoten i sør med 6 kommuner, og Vesterålen i Nord med 5. Naturmessig og kulturelt sett er de to områdene imidlertid ganske like, der de ligger utsatt til mot storhavet i vest. I denne sammenheng har en derfor valgt å behandle Lofoten/Vesterålen samlet.

Befolkning og befolkningsutvikling

Lofoten/Vesterålen-regionen har i dag nær 55.000 innbyggere, fordelt på 11 kommuner. Det er dermed en betydelig bosetting på disse øyene. En oversikt over befolkningsutviklingen i regionen på 1990-tallet, og prognoser for befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.7.1.

En ser av tabellen at bosettingen i regionen har hatt en svakt nedadgående tendens på 1990-tallet, fra 56.500 innbyggere i 1991, til 54.900 innbyggere i 2002. Internt i regionen har befolkningsutviklingen på 1990-tallet vist klare tendenser til sentralisering mot de store tettstedene. Dette har gått utover enkelte av de mindre kommunene som har mistet rundt 1% av sin befolkning pr år i gjennomsnitt.

Tabell 2.7.1. viser også en framskriving av befolkningen i regionen fram til 2020. En ser at totalt sett ventes befolkningen i regionen å holde seg omtrent konstant. Samtidig fortsetter sentraliseringen inn mot de store tettstedene som Leknes/Gravdal og Svolvær i Lofoten, og Stokmarknes og Sortland i Vesterålen. Særlig Sortland, som med vel 5.000 innbyggere er regionens største tettsted, ventes å få stor befolkningsvekst framover.

Figur 2.7: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper. Regionen samlet

Mer perifere kommuner ventes å få større problemer, særlig Andøy og Bø.

Figur 2.7 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. En ser at selv om befolkningen de siste ti årene bare har hatt beskjeden nedgang, så har en hatt en betydelig forskyvning mellom aldersgruppene. Særlig gjelder dette aldersgruppen 20 – 44 år, som har vist betydelig nedgang. Dette illustrerer et av regionens hovedproblemer; ungdommen flytter ut for utdanning, og kommer i liten grad tilbake. Prognosen framover i tid viser at denne forskyvningen fortsetter, med stadig lavere andel unge voksne, og etter hvert også barn. Prognosen demper imidlertid forskyvningen betydelig i forhold til 1990-tallet. Om dette faktisk lar seg realisere, gjenstår å se.

Tilpasningen på arbeidsmarkedet

Lofoten/Vesterålen hadde i 2001 rundt 24.500 yrkesaktive personer bosatt i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på nær 63%. Arbeidsledigheten i regionen var på nær 1.100 personer eller rundt 4,5%, slik at antall sysselsatte bosatt i regionen var rundt 23.400. Regionen hadde videre en netto utpendling på rundt 1.100 personer eller 4,5%, slik at antall arbeidsplasser i regionen bare var vel 22.300, rundt 9% mindre enn antall yrkesaktive. Regionen hadde dermed i 2001 et betydelig underskudd på arbeidsplasser, og har hatt det i lengre tid. Situasjonen i 1991 var for eksempel omtrent den samme.

Tabell 2.7.2: Antall arbeidsplasser 1991 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Region samlet

Næring	1991	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	3573	2900	2709	2486	2281	2093
Fiskeforedling inkl oppdrett	1607	1632	1520	1390	1271	1162
Annen industri	981	1018	1033	1052	1072	1092
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	220	182	182	182	182	182
Bygg & Anlegg	1266	1702	1702	1702	1702	1702
Varehandel	2619	2610	2593	2586	2585	2597
Hotell & Restau	590	633	671	721	775	833
Transport	1718	1492	1492	1492	1492	1492
Post og tele	621	252	242	230	219	208
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	777	1247	1447	1736	2083	2187
Annen pri. Tj yting	633	1444	1675	2010	2412	2533
Kommunal tj yting	5593	6231	6191	6175	6172	6200
Statlig tj yting	1531	982	903	813	732	659
Totalt	21729	22325	22360	22575	22978	22940

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.7.2.

En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i regionen samlet sett har økt med 3% de siste ti årene, fra vel 21.700 til 22.300. Samtidig har imidlertid yrkesaktiviteten økt fra 59% til 63%, slik at underdekningen av arbeidsplasser er omtrent som før. Videre har det skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen. En ser at særlig jordbruk og fiske har hatt en betydelig sysselsettingsnedgang på over 20% på ti år. Fortsatt er imidlertid fiskerivirksomhet en basismåling i regionen ved rundt 15% av totalsysselsettingen.

Sysselsettingsnedgang har regionen også hatt innenfor transportvirksomhet, post og televirksomhet og statlig virksomhet, mens bygge- og anleggsektoren, forretningsmessig og privat tjenesteyting og kommunal tjenesteyting har økt. Det en ser, er også her er en betydelig overgang fra tradisjonelle arbeidsplasser innenfor særlig fiskerivirksomhet og transport, mot mer serviceorienterte arbeidsplasser innenfor forretningsmessig og privat tjenesteyting.

Denne utvikling venter en vil fortsette og kanskje forsterke seg i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.7.2 der en ser at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. En ser av tabellen at landbruk og fiskerivirksomhet vil fortsette sysselsettingsnedgangen, og føre til en betydelig reduksjon i antall sysselsatte. Nedgang ventes også i sysselsettingen innen havbruk, selv om produksjonen sikkert vil øke. Derimot venter en betydelig vekst i mer serviceorienterte næringer som forretningsmessig tjenesteyting og privat

tjenesteyting. Videre ventes vekst i hotell og restaurantnæringen, som kan vise seg å bli en betydelig vekstnæring i regionen.

Alt i alt vokser antall arbeidsplasser i regionen svakt framover, men altså med betydelige næringsmessige endringer. Dette påvirker i sin tur trolig bosettingsmønsteret i regionen. De framvoksende servicenæringene trenger et befolkningsgrunnlag for å finne et tilstrekkelig marked. Dette fører i sin tur til at de største tettstedene vokser, på bekostning av utkantene i regionen. Sentraliseringen internt i regionen vil dermed trolig fortsette. Samtidig skapes imidlertid mer utviklede og funksjonelle tettsteder, og et bedre grunnlag for tilbakeflytting av regionens ungdom.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Det største tettstedet i regionen er i dag Sortland/Strand, med vel 5.000 innbyggere i tettstedet, og med en betydelig vekst. Regionen har imidlertid også store tettsteder i Svolvær med vel 4.000 innbyggere, Leknes/ Gravdal med omtrent det samme, Stokmarknes og Andenes med nær 3.000 og Melbu og Myre med vel 2.000 innbyggere i tettstedet. Senterstrukturen i regionen er dermed svært fragmentert, og en mangler et hovedsenter, selv om Sortland er i ferd med å få en slik posisjon, i alle fall for Vesterålen.

En faktor som kan motvirke sentralisering internt i regionen, og bedre regionens konkurransekraft utad, er bedre kommunikasjoner. Hovedveisystemet i Lofoten og Vesterålen er egentlig stort sett greit nok, selv om kommunikasjonslinjene er lange. Veisystemet i Lofoten forbedres dessuten ytterligere i løpet av få år, når Lofast-forbindelsen står ferdig. Regionen har ellers hurtigruta som meget viktig kystforbindelse, og flere hurtigbåtforbindelser. Det er også småflyplasser på flere steder i regionen, så det er i liten grad dårlige kommunikasjoner som hindrer næringsutviklingen.

2.8 Regionale utviklingstrekk i Harstad-regionen

Harstad-regionen består av kommunene Harstad, Kvæfjord, Skånland, Ibestad og Bjarkøy.

Naturgitte forhold

Harstad-regionen ligger lunt til på nordsiden av Hinnøya, med hele bosettingen nede langs kysten, og på øyene utenfor. Næringsgrunnlaget har tradisjonelt vært jordbruk, ofte i kombinasjon med fiske. Regionsenteret er helt klart Harstad med vel 19.000 innbyggere i tettstedet og en betydelig industri og handelsvirksomhet.

Tabell 2.8.1: Befolkningsutvikling 1993 –2002, og prognose for 2005-2020

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
HARSTAD	22678	23038	23092	23298	23557	23814	24100
KVÆFJORD	3424	3225	3151	3094	3020	2966	2962
SKÅNLAND	3310	3096	3064	2981	2891	2820	2783
BJARKØY	662	586	554	531	479	441	432
IBESTAD	2144	1724	1715	1624	1467	1364	1280
Totalt	32218	31669	31576	31528	31414	31405	31557

Befolkning og befolkningsutvikling

Harstad-regionen har i dag knapt 31.600 innbyggere, fordelt på fem kommuner. En oversikt over befolkningsutviklingen i regionen på 1990-tallet, og prognoser for befolkningsutviklingen, framgår av tabell 2.8.1.

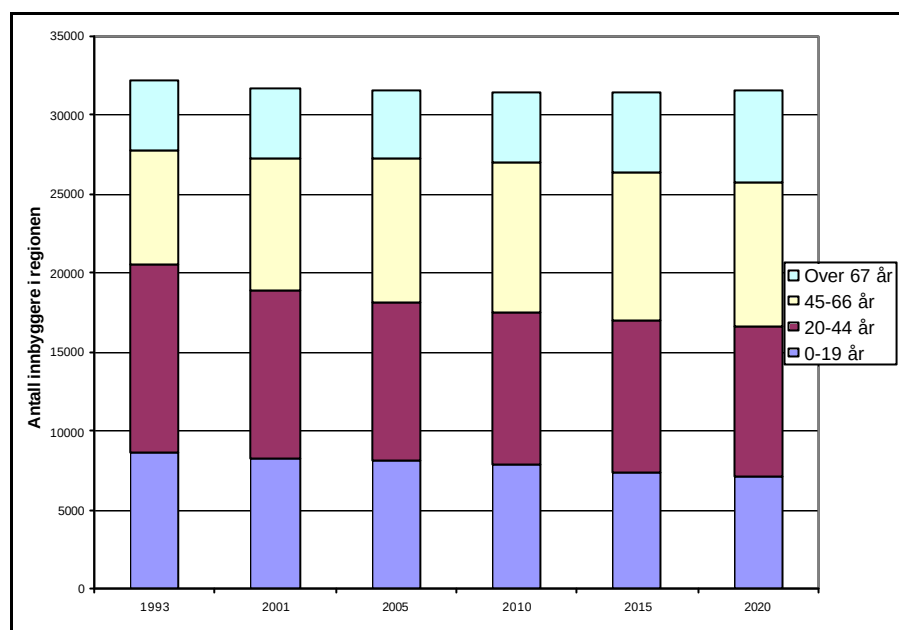
En ser av tabellen at bosettingen i regionen har hatt en svakt nedadgående tendens på 1990-tallet, fra 32.200 innbyggere i 1993 til 31.600 innbyggere ni år senere. Internt i regionen har befolkningsutviklingen på 1990-tallet vist klare tendenser til sentralisering med økning av folketallet i Harstad, og til dels betydelig nedgang i de mindre kommunene som har mistet rundt 10% av sin befolkning i gjennomsnitt i perioden. Særlig Ibestad har de siste årene hatt problemer, men en befolkningsnedgang på over 20% de siste ni årene.

Tabell 2.8.1 viser også en framskriving av befolkningen i regionen fram til 2020. En ser at det totalt sett ventes små endringer i befolkningen i regionen. Det ventes at sentraliseringen i regionen vil fortsette, med vekst i Harstad og nedgang i de øvrige kommunene. Nedgangen forventes å være størst i Ibestad, med over 25% fram til 2020.

Figur 2.8 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. En ser at selv om befolkningen de siste ti årene bare har hatt beskjedne nedgang, så har en hatt en betydelig forskyvning mellom aldersgruppene. Særlig gjelder dette aldersgruppen 20 – 44 år, som har vist betydelig nedgang. Dette er samme utviklingstrekk som for resten av Nord-Norge, og skyldes vedvarende utflytting. Prognosen framover i tid viser at denne forskyvningen fortsetter, med lavere andel unge voksne. Tilsvarende reduseres andelen barn og unge, aldersgruppen 0 – 19.

Tilpasningen på arbeidsmarkedet

Harstad-regionen hadde i 2001 vel 14.500 yrkesaktive personer bosatt i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på nær 64%. Arbeidsledigheten i regionen var på knapt 500 personer eller rundt 3,2%, slik at antall sysselsatte bosatt i regionen var rundt 14.000. Regionen hadde videre en netto utpendling på rundt 150 personer, slik at antall arbeidsplasser i regionen var vel 13.900. På 1990-tallet er utpendlingen fra regionen redusert med om lag 600, samtidig med at arbeidsledigheten er redusert. Alt i alt tilsier dette en bedre balanse i det regionale arbeidsmarkedet.

Figur 2.8: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper.

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpensing framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.8.2

En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i regionen samlet sett har økt med 12% de siste åtte årene, fra vel 12.400 i 1993 til 13.900 i 2001. Samtidig har yrkesaktiviteten økt fra 59% til knapt 64%. Samlet er underdekningen av arbeidsplasser betydelig redusert i perioden.

Dette er egentlig litt merkelig, siden forsvaret bygget ned nesten 1.000 arbeidsplasser i Harstad på 1990-tallet, og bare senere har kompensert for rundt 200 nye arbeidsplasser. Mye av nedbyggingen skjedde imidlertid før 1993.

En ser videre av tabellen at det har det skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen de senere år. En ser at fiskeforedling, post og tele, annen industri og statlig tjenesteyting har hatt en sysselsettingsnedgang i Harstad-regionen. I øvrige næringer har sysselsettingen vært stabil eller vokst. Veksten er markert innenfor bygge- og anleggsvirksomhet, varehandel, transport og ulike former for tjenesteyting (unntatt statlig). Også i denne regionen kan det konstateres at det skjer en overgang fra tradisjonelle arbeidsplasser mot mer serviceorienterte arbeidsplasser innenfor forretningsmessig og privat tjenesteyting. I tillegg er høyskoleutdanningen innenfor helse og sosialfag viktig for byen.

Tabell 2.8.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Region samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	684	655	629	598	568	540
Fiskeforedling inkl oppdrett	220	215	206	196	186	177
Annen industri	1024	992	992	992	992	992
Olje, gass, bor utv	136	167	240	252	265	278
Kraft & vann	107	118	118	118	118	118
Bygg & Anlegg	807	1004	1004	1004	1004	1004
Varehandel	1673	2008	2001	1994	1993	2003
Hotell & Restaur	419	418	418	418	418	418
Transport	601	793	793	793	793	793
Post og tele	376	318	305	290	276	262
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	738	1097	1251	1439	1511	1549
Annen pri. Tj yting	622	886	1010	1162	1220	1251
Kommunal tj yting	3888	4411	4395	4379	4378	4399
Statlig tj yting	1285	1002	922	830	747	672
Totalt	12580	14084	14284	14465	14469	14456

Harstad ble tidlig utpekt til Nord-Norges oljehovedstad, det stedet der myndighetene tenkte seg å bygge opp et driftsmiljø. Nå tok imidlertid etablering av petroleumsvirksomhet utenfor Nord-Norge lenger tid enn forutsatt, så utviklingen i Harstad har enda ikke helt tatt av. I tabellen ovenfor er Harstad registrert med 167 arbeidsplasser innenfor petroleumsvirksomhet. Ifølge kommunen har dette tallet siden økt til rundt 240, fordelt med rundt 200 på Statoil, rundt 30 på Hydro og 10 i Oljedirektoratet. Oljevirkomheten har dermed blitt en ny vekstnæring for Harstad, men det er viktig for byen å styrke denne virksomheten ytterligere gjennom innføring av flere felt, slik at petroleumsmiljøet i byen får større bredde.

Strukturendringene i Harstad-regionens næringsliv på 1990-tallet venter en også vil fortsette i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.8.2 der en ser at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. En ser av tabellen at innenfor tradisjonell næringsvirksomhet og statlig tjenesteyting fortsetter sysselsettingsnedgangen, og føre til en betydelig reduksjon i antall sysselsatte. Derimot venter en vekst i varehandel og mer serviceorienterte næringer som forretningsmessig tjenesteyting og privat tjenesteyting. Alt i alt opprettholder vokser antall arbeidsplasser i regionen med nær 3% framover mot 2020, men altså med betydelige næringsmessige endringer.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Senterstrukturen i regionen er som tidligere nevnt sterkt konsentrert om regionsenteret Harstad. Det eneste større tettsted utover Harstad er Borkenes med ca 1.500 innbyggere i tettstedet.

Kommunikasjonsmessig sett ligger Harstad i dag litt vanskelig til. Byen har riktignok en bra veiforbindelse inn til E6, og anløpes både av hurtigruta og hurtigbåt til Tromsø. Flytilbudet er imidlertid forholdsvis dårlig. Rutetilbudet på Evenes er betydelig redusert den siste tiden.

2.9 Regionale utviklingstrekk i Tromsø-området

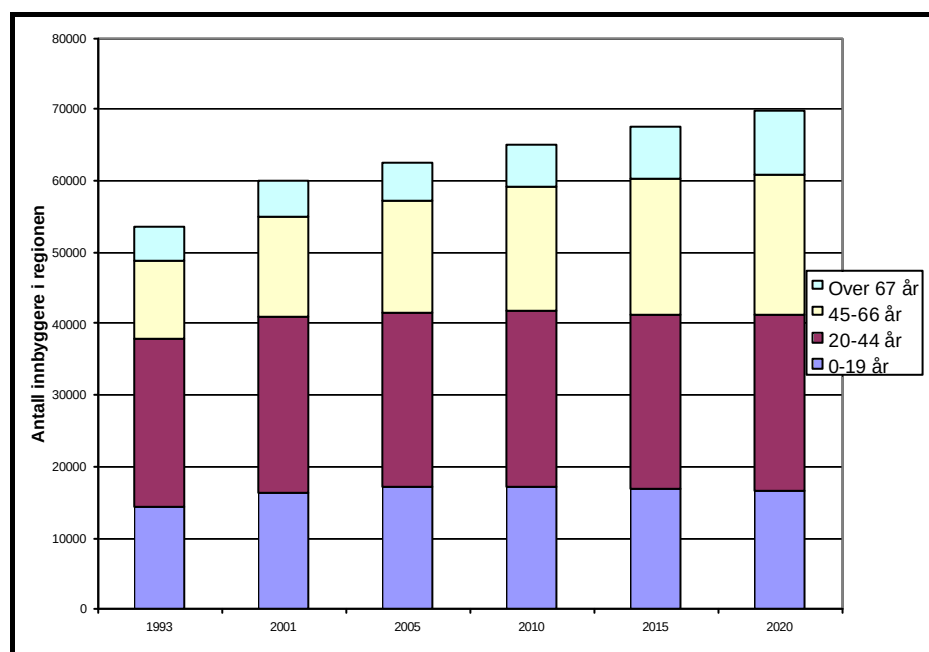
Tromsø er i denne sammenheng definert som egen region fordi kommunens utvikling som by og landsdelssenter er helt annerledes enn utviklingen i kommunene rundt.

Naturgitte forhold

Tromsø er en stor kommune med et samlet areal større enn Vestfold fylke. Kommunen har et bredt spekter av landskapstyper, fra en værhard kystlinje på øyene mot storhavet i vest, til høye, utilgjengelige fjell, oppskåret av dype fjorder og sund lenger inne i landet. Mye av kystlinjen er vanskelig tilgjengelig, også inne i fjordene, og bosettingen er i dag i all hovedsak konsentrert til Tromsøya og de nærmeste områdene rundt på Karlsøya og på fastlandet.

Befolkning og befolkningsutvikling

Tromsø har i dag litt over 60.000 innbyggere, etter en sterk vekst på hele 12% fra 1993. Som største by og landsdelssenter i Nord-Norge, drar Tromsø nytte av den pågående sentraliseringen i bosettingsmønsteret, og får en helt annen utvikling enn størsteparten av landsdelen ellers. Dette utviklingstrekket ser bare ut til å fortsette. Prognoser for befolkningsutviklingen framover viser en ytterligere vekst på over 9.000 mennesker eller 15% fram til 2020, som det framgår av tabell 2.9.1.

Figur 2.9: Befolkningsutvikling i Tromsø 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper.

Tabell 2.9.1: Befolkningsutvikling i Tromsø 1993 –2001, prognose for 2005-2020

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
Tromsø	53456	60086	60524	62405	65047	67464	69793

Figur 2.9 viser befolkningsutviklingen for kommunen fordelt på aldersgrupper. En ser at befolkningsveksten på 90-tallet særlig var innen aldersgruppen 0 – 19 år og i gruppen 45 – 66 år. Aldersgruppen 20 – 44 har også hatt en viss vekst, men mindre enn de nevnte aldersgruppene. På grunn av befolkningsveksten skiller endringen i aldersstrukturen seg dermed klart fra de fleste andre regioner i Nord-Norge. Prognosen framover i tid viser likevel at veksten i de yngste aldersgruppene trolig opphører også i Tromsø, mens aldersgruppene over 45 år øker sin andel. Tromsøs befolkningsvekst er imidlertid for tiden langt sterkere enn det framskrivingen viser, og så lenge dette pågår, blir det neppe noen aldring i befolkningen av betydning.

Tilpasning på arbeidsmarkedet

Tromsø hadde i 2001 rundt 30.500 yrkesaktive personer, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på nær 69%, langt høyere enn de fleste andre steder i Nord-Norge. Arbeidsledigheten i regionen var på nær 700 personer eller vel 2%, slik at arbeidsstyrken bosatt i kommunen var 29.900. Kommunen hadde videre en netto innpendling på knapt 1.900 personer, slik at antall arbeidsplasser i kommunen var vel 31.700, rundt 4% mer enn antall yrkesaktive. Regionen hadde dermed i 2001 et betydelig overskudd på arbeidsplasser, i motsetning til de fleste andre regioner i Nord-Norge.

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i Tromsø, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.9.2. En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i kommunen økte med nær 20% fra 1993 til 2001, langt mer enn befolkningsveksten. Samtidig økte imidlertid yrkesfrekvensen. I tillegg økte innpendlingen til kommunen. Veksten i antall arbeidsplasser i Tromsø ventes også å fortsette den neste tjueårsperioden, med ytterligere vekst på rundt 20%. Fortsatt øker dermed antall arbeidsplasser litt raskere enn yrkesbefolkningen, og dekkes opp gjennom økt innpendling.

Videre har det skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen på 1990-tallet, også i Tromsø. På 1990-tallet har jordbruk, fiske, fiskeforedling og post og televirksomhet, hatt nedgang i sysselsetting. Tromsø er likevel fortsatt Nord Norges klart største ilandføringskommune for fisk, og har en betydelig foredlingsindustri. Alle øvrige næringer har hatt vekst, til dels betydelig, med særlig sterk vekst innen bygg og anlegg, forretningsmessig tjenesteyting og privat tjenesteyting.

Tabell 2.9.2: Antall arbeidsplasser i Tromsø 1991 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring.

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	1001	922	885	841	799	759
Fiskeforedling inkl oppdrett	512	391	375	356	338	321
Annen industri	1393	1381	1381	1381	1381	1381
Olje, gass, bøl utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	195	252	252	252	252	252
Bygg & Anlegg	1693	2344	2344	2344	2344	2344
Varehandel	3622	4416	4552	4745	4921	5091
Hotell & Restau	1117	1563	1782	2094	2460	2583
Transport	1894	2091	2091	2091	2091	2091
Post og tele	796	626	601	571	542	515
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	2103	3587	4304	5165	5811	6392
Annen pri. Tj yting	1187	2297	2756	3307	3720	4092
Kommunal tj yting	8191	8835	9108	9494	9847	10187
Statlig tj yting	2891	3019	2777	2499	2249	2024
Totalt	26595	31724	33208	35140	36755	38032

Denne utvikling venter en vil fortsette og kanskje til og med forsterke seg i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.9.2, der en ser at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020.

En ser av tabellen at innen landbruk og fiske, fiskerforedling, post og tele og statlig tjenesteyting ventes det framover reduksjon i antall sysselsatte. Veksten i sysselsetting kommer i hovedsak innenfor hotell- og restaurantvirksomhet, de tjenesteytende private og kommunale virksomheter og i varehandel. Særlig viktig for Tromsø er i dag de tunge regionale funksjonene, sykehuset, universitetet, næringsorganisasjonene, forskningsinstitusjonene m.v, fordi disse i tillegg til egen vekst også skaper betydelige ringvirkninger i andre tjenesteytende næringer.

Det en ser i Tromsø er i det hele tatt et typisk eksempel på hva som skjer gjennom sentraliseringsprosessen i samfunnet. Tromsø er stor nok som by til å dekke alle regionale funksjoner som landsdelssenter, og i tillegg hele spekteret av framvoksende, spesialiserte tjenester. Byen vinner dermed på alle fronter, både kampen om arbeidsplassene, og kampen om befolkningen. Resultatet er at Tromsø fortsetter å vokse, og styrker sin posisjon som landsdelssenter, mens svært få andre steder i Nord-Norge har muligheter til å holde følge.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Tromsø har som tidligere nevnt en sterkt konsentrert befolkning, med rundt 90% av kommunens befolkning bosatt i tettstedet Tromsø, eller i det nærmeste området rundt. Kommunikasjonene i Tromsø er godt utbygget. Byen har en stor stamruteflyplass som fungerer som et nav for flytrafikken i Troms og Finnmark. Hurtigruta har anløp i byen, og det går hurtigbåt blant annet til Harstad. Veiforbindelsen dekkes gjennom E8 til Sverige, og tilknytning til E6 i Nordkjosbotn. Kommunikasjonsmessig fungerer Tromsø i dag som et hovedsenter for Nord-Norge.

2.10 Regionale utviklingstrekk i Indre Troms og indre fjordstrøk

Regionen Indre Troms og indre fjordstrøk er i denne sammenheng definert som kommunene Gratangen, Lavangen, Bardu, Målselv, Salangen, Sørreisa, Dyrøy, Balsfjord, Lyngen, Storfjord, Kåfjord, Nordreisa og Kvænangen. Hele Indre Troms, et område på over 18.000 km², dekkes dermed gjennom denne regionen.

Naturgitte forhold

Indre Troms er en stor og variert region. I sør er det betydelige jordbruksområder, og bosetting både langs kysten og i dalstrøkene innenfor. Særlig gjelder dette i Bardu og Målselv. I nord er bosettingen i sin helhet knyttet til kyststrøkene og øyene utenfor. Østover mot svenskegrensen og finskegrensen er hele regionen preget av høye fjell og utilgjengelige områder med svært sparsom bosetting.

Befolkning og befolkningsutvikling

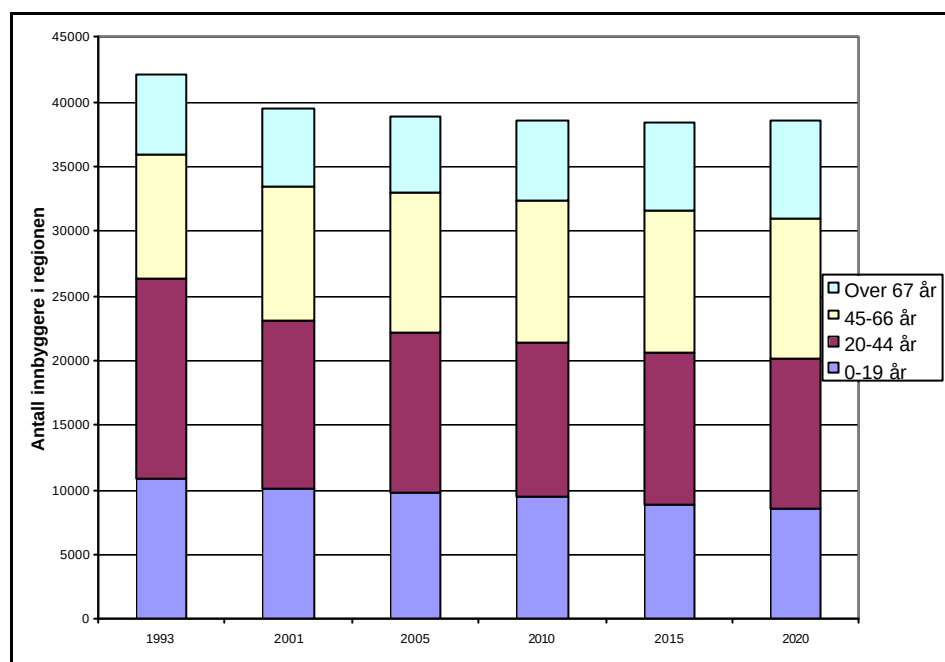
Regionen Indre Troms har i dag vel 39.000 innbyggere, fordelt på 13 kommuner, og 18.000 km². Befolkningstettheten er dermed heller lav. En oversikt over befolkningsutviklingen i regionen på 1990-tallet, og prognoser for befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.10.1. En ser av tabellen at bosettingen i regionen har hatt en klar nedadgående tendens på 1990-tallet, med en reduksjon på 7% fra 1993 til 2002. Folketallet har faktisk gått ned i alle kommunene i denne perioden, selv om nedgangen i Bardu og Nordreisa har vært svært beskjeden. Nedgangen i de øvrige kommunene varierer fra 3% til 15%, og hovedtrekket er størst nedgang i de minste kommunene. Unntaket fra dette er Storfjord, som er en liten kommune med bare 3% befolkningsnedgang, selv om kommunen helt mangler et større tettsted.

Tabell 2.10.1 viser også en framskriving av befolkningen i regionen fram til 2020. En ser at totalt sett ventes befolkningen i regionen å gå ned med et par prosent fram til 2020, altså betydelig mindre enn på 1990-tallet. Hvor realistisk dette er kan diskuteres. Lite tyder i dag på at befolkningsnedgangen skal stanse opp, i alle fall i småkommunene, noe som også til dels framgår av tabellen. At befolkningsvekst i Bardu, Målselv, Nordreisa, og særlig Storfjord, nesten skulle kunne kompensere for dette virker heller tvilsomt. Det er betydelig fare for at sentraliseringen nok går raskere enn det SSB's framskriving her viser.

Figur 2.10 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. Det framgår at befolkningsnedgangen i årene 1993 til 2001 i hovedsak kan knyttes til aldersgruppen 20 – 44 år, men det er også nedgang i den yngste aldersgruppen. Underlagsmaterialet viser at det i hovedsak var innbyggere som var mellom 15 og 25 år i 1993 som har flyttet. Prognosene framover viser at andelen unge voksne fortsatt synker, mens andelen voksne over 45 år vokser gjennom perioden, der storparten

Tabell 2.10.1: Befolkningsutvikling 1993 – 2001, prognose for 2005-2020.

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
GRATANGEN	1448	1307	1316	1307	1282	1281	1278
LAVANGEN	1133	1031	1050	1053	1035	1037	1033
BARDU	3842	3845	3799	3830	3894	3974	4050
SALANGEN	2536	2358	2303	2293	2275	2275	2293
MÅLSELV	7342	7011	6856	6803	6768	6807	6891
SØRREISA	3442	3277	3298	3278	3241	3214	3231
DYRØY	1512	1318	1309	1269	1192	1124	1084
BALSFJORD	6181	5742	5642	5563	5437	5328	5284
LYNGEN	3505	3193	3183	3136	3073	3040	3027
STORFJORD	1905	1856	1860	1888	1949	1989	2026
KÅFJORD	2746	2311	2344	2267	2153	2078	2015
NORDREISA	4833	4816	4739	4773	4841	4903	4979
KVÆNANGEN	1638	1427	1442	1413	1368	1316	1287
Totalt	42063	39492	39141	38873	38508	38366	38478

Figur 2.10: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper. Indre Troms samlet

av veksten er knyttet til befolkningen over 67 år. Dette gjelder særlig mot slutten av prognoseperioden. Noen gunstig utvikling er dette ikke.

Tilpasning på arbeidsmarkedet

Indre Troms hadde i 2001 knapt 18.000 yrkesaktive personer bosatt i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på nær 63%. Arbeidsledigheten i regionen var på nær 600 personer eller rundt 3%, slik at antall yrkesaktive var rundt 17.200. Regionen hadde videre en netto utpendling på rundt 2.600 personer eller 15%, slik at antall arbeidsplasser i regionen bare var 14.700, rundt 18% mindre enn antall yrkesaktive. Regionen hadde dermed i 2001 et betydelig underskudd på arbeidsplasser, og dette underskuddet økte kraftig på 1990-tallet.

Tabell 2.10.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Region samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	2053	1574	1511	1435	1363	1295
Fiskeforedling inkl oppdrett	260	273	273	273	273	273
Annen industri	983	833	833	833	833	833
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	225	178	178	178	178	178
Bygg & Anlegg	1080	1028	1028	1028	1028	1028
Varehandel	1295	1350	1333	1320	1315	1319
Hotell & Restau	628	464	445	423	402	382
Transport	623	599	599	599	599	599
Post og tele	340	267	256	243	231	219
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	330	476	543	638	734	807
Annen pri. Tj yting	603	818	933	1096	1260	1386
Kommunal tj yting	4671	4725	4666	4622	4605	4618
Statlig tj yting	2349	2084	1917	1725	1553	1398
Totalt	15440	14669	14515	14413	14374	14335

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.10.2

En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i regionen samlet sett har gått ned med 5% de siste årene. Samtidig har yrkesaktiviteten økt fra 60% til 63%, med betydelig økt underdekningen av arbeidsplasser som resultat. Videre har det skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen. En ser at særlig jordbruk og fiske har hatt en betydelig sysselsettingsnedgang, men fortsatt utgjør primærnæringene i regionen over 10% av totalsysselsettingen. Nedgang har det også vært i industri, kraft og vannforsyning og i bygge- og anleggsektoren, og videre i en del tjenesteytende virksomheter som hotell og restaurantvirksomhet, transport, og post og televirksomhet. Videre har en hatt betydelig nedgang i statlig sysselsetting, særlig i Bardu og Målselv.

Veksten i sysselsetting er kommet innenfor varehandel, privat og kommunal tjenesteyting. Det har også vært en mindre økning innen fiskeforedling (inkl. oppdrett).

Det en ser her er i stor grad virkningene av omlegging i forsvaret, med betydelige bemanningsreduksjoner, og færre soldater i de store garnisonene i Bardu og Målselv. Dette gir også ringvirkninger på den lokale vare- og tjenesteetterspørsel, og fører til sysselsettingsnedgang også i flere tjenesteytende næringer.

Nedbyggingen av forsvaret i Indre Troms har vært dramatisk, og fjernet mye av næringsgrunnlaget i regionen. Dessverre kan det se ut som om dette vil fortsette også i årene framover, selv om Indre Troms fortsatt vil være forsvarets hovedgarnison i Nord Norge. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.10.2, der en ser at en del av hovedutvik-

lingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020, men med langsomme strukturendringer enn på 1990-tallet. En ser av tabellen at sysselsettingsnedgangen knyttet til primærnæringene og statlig tjenesteyting ikke helt kompenseres gjennom vekst i varehandel og private og forretningsmessig tjenesteyting. Til det er senterstrukturen i regionen altfor dårlig utviklet. Ingen tettsteder er store nok til å gi et markedsgrunnlag for spesialiserte tjenester.

Samlet sysselsetting i 2020 er dermed litt lavere enn i dag, mens befolkningen samlet er litt høyere. Næringsutviklingen i regionen framover vil avgjøre om dette slår til. Det er vanskelig å opprettholde befolkningsgrunnlaget når næringsgrunnlaget i regionen svikter, og staten trekker ut sine arbeidsplasser.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Senterstrukturen i Indre Troms er lite utviklet. Befolkningen bor svært spredt, og regionen mangler byer og større tettsteder. Største tettsted i regionen er Setermoen med rundt 2.300 innbyggere. Omtrent det samme har Sørkjosen/Storslett, mens Sørreisa har rundt 1.500 innbyggere i tettstedet, og Heggelia rundt 1.000. Utviklingsmessig er manglende senterstruktur et stort problem for regionen. Ingen tettsteder er store nok til å gi et rimelig servicetilbud tilpasset det nye årtusens ønsker og behov.

Kommunikasjonsmessig er Indre Troms dominert av E6 som den store hovedferdselsåren. E6 går gjennom hele regionen fra sør til nord, og binder områdene sammen. Av hovedveier ellers har en E8 til Tromsø den ene veien og til Finland den andre, og i tillegg flere riksveier. Av flyplasstilbud har Indre Troms flyplasser på Bardufoss og Sørkjosen, i tillegg til at mange bruker Tromsø Lufthavn.

2.11 Regionale utviklingstrekk i Senja-området

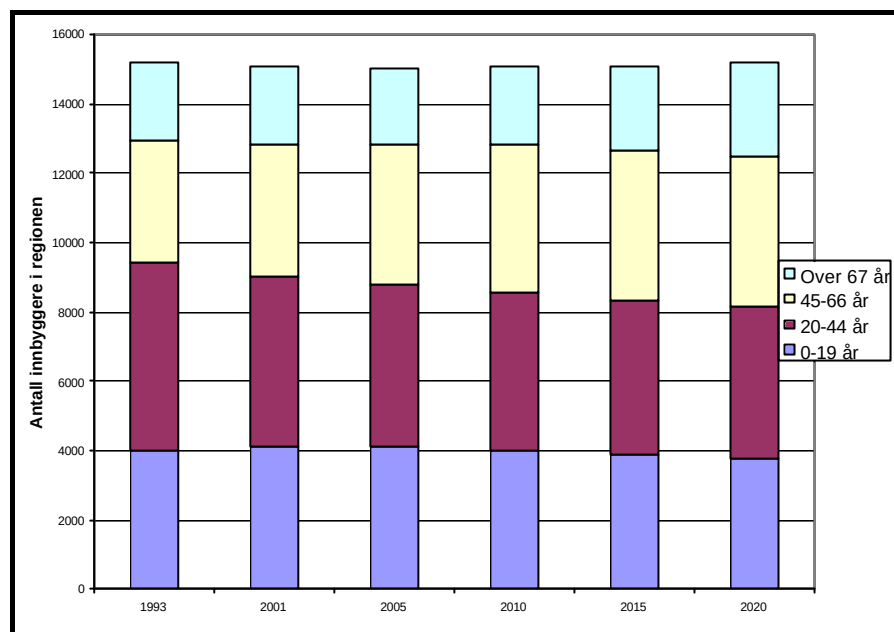
Senja-området er i denne sammenheng definert som kommunene Tranøy, Torsken, Berg og Lenvik, dvs Senja og området umiddelbart innenfor.

Naturgitte forhold

Senja er øya ytterst i havgapet, med en værhard kystlinje mot havet i vest, men med trygge havner, og bosetting langs kysten rundt hele øya, men særlig på innsiden. Inne på øya er det fjell helt opp til 900 meters høyde, men også daler som muliggjør etter hvert ganske gode veiforbindelser på tvers av øya. Senja er oppsplittet i fire kommuner, hvorav tre er svært små til å møte tidens krav til tjenestetilbud og kompetanse. Størsteparten av befolkningen bor i dag i Lenvik, med Finnsnes rett inne på fastlandet som det store tettstedet og regionsenteret, også for småkommunene.

Tabell 2.11.1: Befolkningsutvikling i Senja-området 1993–2001, prognose for 2005–2020

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
TRANØY	1885	1706	1684	1647	1560	1499	1451
TORSKEN	1254	1130	1129	1109	1072	1051	1053
BERG	1234	1094	1061	1031	994	952	942
LENVIK	10851	11139	11080	11240	11440	11607	11757
Totalt	15224	15069	14954	15027	15066	15109	15203

Figur 2.11: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005–2020. Oppdelt på aldersgrupper. Senja-regionen samlet

Befolkning og befolkningsutvikling

Senja-regionen har i dag nær 15.000 innbyggere, fordelt på de fire kommunene. En oversikt over befolkningsutviklingen i regionen på 1990-tallet, og prognoser for befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.11.1. En ser av tabellen at bosettingen i regionen har hatt en nedgang på om lag 3% fra 1993. I og for seg gir ikke det store problemer. Internt i regionen har imidlertid befolkningsutviklingen på 1990-tallet vist klare tendenser til sentralisering mot Lenvik, som har hatt en vekst på rundt 2%. Dette har gått utover de mindre kommunene som har mistet 10 – 15 % av sin befolkning i perioden.

Tabell 2.11.1 viser også en framskriving av befolkningen i regionen fram til 2020. En ser at totalt sett ventes det i regionen en liten økning på 2%. Samtidig fortsetter sentraliseringen mot Lenvik, som vokser med vel 6%. Øvrige kommuner i regionen får samlet en nedgang på 11% i samme periode, og det fra et i utgangspunktet svært lavt nivå. Situasjonen i disse småkommunene oppleves trolig som langt mer dramatisk enn det framskrivingen viser. Det er vanskelig å se hvordan kommuner på 1.000 innbyggere skal kunne gi et tilfredsstillende tjenestetilbud til sin befolkning framover, selv om innbyggerne i noen grad kan benytte seg

av tjenestetilbudet på Finnsnes. Det er derfor fare for at sentraliseringen vil komme til å gå betydelig raskere enn det framskrivingen viser.

Figur 2.11 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. En ser at selv om befolkningen de siste ti årene bare har hatt beskjeden nedgang, så har en hatt en betydelig forskyvning mellom aldersgruppene. Særlig gjelder dette aldersgruppen 20 – 44 år, som har vist betydelig nedgang. Dette illustrerer et av regionens hovedproblemer; ungdommen flytter ut for utdanning, og kommer i liten grad tilbake. Prognosen framover i tid viser at denne forskyvningen fortsetter, med stadig lavere andel unge voksne, og etter hvert også reduksjon i andelen barn. Prognosen demper imidlertid forskyvningen betydelig i forhold til 1990-tallet.

Tilpasning på arbeidsmarkedet

Senja-regionen hadde i 2001 rundt 6.500 yrkesaktive personer, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på 61%. Arbeidsledigheten i regionen var på knapt 200 personer eller rundt 2,7%, slik at antall yrkesaktive bosatt i regionen var rundt 6.300. Regionen hadde videre en netto utpendling på rundt 100 personer, slik at antall arbeidsplasser i regionen bare var knapt 6.200. Situasjonen i 1993 var til sammenlikning preget av større arbeidsledighet og større utpendling, så situasjonen på arbeidsmarkedet er faktisk bedre nå enn den var da. Imidlertid skyldes mye av dette at befolkningen i de små kommunene har gått ned.

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.11.2.

En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i regionen samlet sett har økt med nær 10% de siste ti årene, fra 5.600 til knapt 6.300. Selv om yrkesaktiviteten er økt fra 55% til 61% i samme periode, har dette medført at underdekningen av arbeidsplasser er om lag halvert.

Det har imidlertid skjedd, og vil trolig fortsatt foregå, en betydelig endring i næringsfordelingen. En ser at særlig de tradisjonelle næringene jordbruk og fiske har nedgang, selv om denne nedgangen har vært mindre her enn andre steder. Fiskerivirksomhet er selve livsgrunnlaget for Torsken og Berg, som begge er store ilandføringskommuner for fisk, med en betydelig fiskeforedlingsindustri. Bare en god forvaltning av fiskeressursene i Barentshavet kan redde bosettingen her.

Tabell 2.11.2: Antall arbeidsplasser 1993–2001 og prognose 2005–2020. Oppdelt på hovednæring. Senja-regionen samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	660	556	512	461	415	374
Fiskeforedling inkl oppdrett	375	409	409	409	409	409
Annen industri	468	520	520	520	520	520
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	49	43	43	43	43	43
Bygg & Anlegg	343	476	476	476	476	476
Varehandel	777	834	832	834	836	841
Hotell & Restau	134	180	187	196	206	216
Transport	318	528	528	528	528	528
Post og tele	214	114	109	104	99	94
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	221	344	392	461	507	558
Annen pri. Tj yting	213	366	417	490	539	593
Kommunal tj yting	1550	1689	1685	1689	1694	1705
Statlig tj yting	287	199	183	165	149	134
Totalt	5609	6258	6293	6376	6421	6491

Nedgangen i sysselsettingen de senere år gjelder også post og tele som er nærmest halvert på 8 år, og videre kraft- og vannforsyning og statlig tjenesteyting. Øvrige næringer har faktisk hatt vekst de siste årene. Dette gjelder både industri, bygg og anlegg og varehandel. Videre har hotell- og restaurantnæringen vokst betydelig, og her har man kanskje fortsatt et vekstpotensial. Andre næringer som har vist vekst er forretningsmessig og privat tjenesteyting, og da særlig i hovedsenteret Finnsnes. Merk ellers fiskeforedling som har hatt noe vekst. Her ligger det muligens et vekstpotensial framover, selv om dette er noe usikkert, og ikke framkommer av sysselsettingsprognosen.

Omstruktureringen i næringslivet venter en vil fortsette også i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.11.2, der en ser at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. I årene framover ventes en fortsatt overgang fra tradisjonelle arbeidsplasser innenfor fiskerivirksomhet, mot mer serviceorienterte arbeidsplasser innenfor forretningsmessig og privat tjenesteyting, mens øvrige næringer stagnerer. All vekst i antall arbeidsplasser ventes å komme innenfor tjenesteyting, og da i all hovedsak på Finnsnes.

Alt i alt vokser antall arbeidsplasser i regionen framover med nesten 4% ifølge prognosen, men altså med betydelige næringsmessige endringer. Dette påvirker i sin tur trolig bosettingsmønsteret i regionen. De framvoksende servicenæringene trenger store tettsteder som Finnsnes for å finne et tilstrekkelig markedsgrunnlag. Dette fører i sin tur til at Finnsnes vokser, på bekostning av utkantene i regionen. Sentraliseringen internt i regionen vil dermed trolig fortsette.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Det store tettstedet i Senja-regionen er Finnsnes/Silsand med til sammen vel 5.000 innbyggere i to nesten sammenhengende tettsteder. Her finnes et bredt sammensatt servicetilbud for hele regionen, og det er også dette tettstedet som vokser i området. De øvrige tettsteder i regionen er små,

fra nær 500 innbyggere i Gryllefjord og nedover. Kommunikasjonsmessig sett har regionen imidlertid etter hvert fått brukbare interne vei-forbindelser, så Finnsnes kan brukes som regionsenter også for andre deler av Senja. Regionen har også bra riksveier inn til E6. Finnsnes har videre hurtigruteanløp og hurtigbåt til Tromsø.

2.12 Regionale utviklingstrekk i Vest-Finnmarks og Øst-Troms kyststrøk

Regionen Vest-Finnmarks og Øst-Troms' kyststrøker i denne sammenheng definert som kommunene Karlsøy, Skjervøy, Loppa og Hasvik, en litt uvanlig region på tvers av fylkesgrensen, men med nokså likeartet næringsliv og regional utvikling.

Naturgitte forhold

Regionen består av de tynt befolkede og værutsatte øyene og kyststrøkene rundt Lopp havet. Landskapet består i hovedsak av bratte fjell med høyder opp til 700 meter på øyene og over 1200 meter på land i Loppa. Bosetningen i regionen er spredt langs kysten og på flate øyer, særlig der det finnes havner og le for storhavet. Næringsgrunnlaget er i all hovedsak fiske og fiskeforedling.

Befolkning og befolkningsutvikling

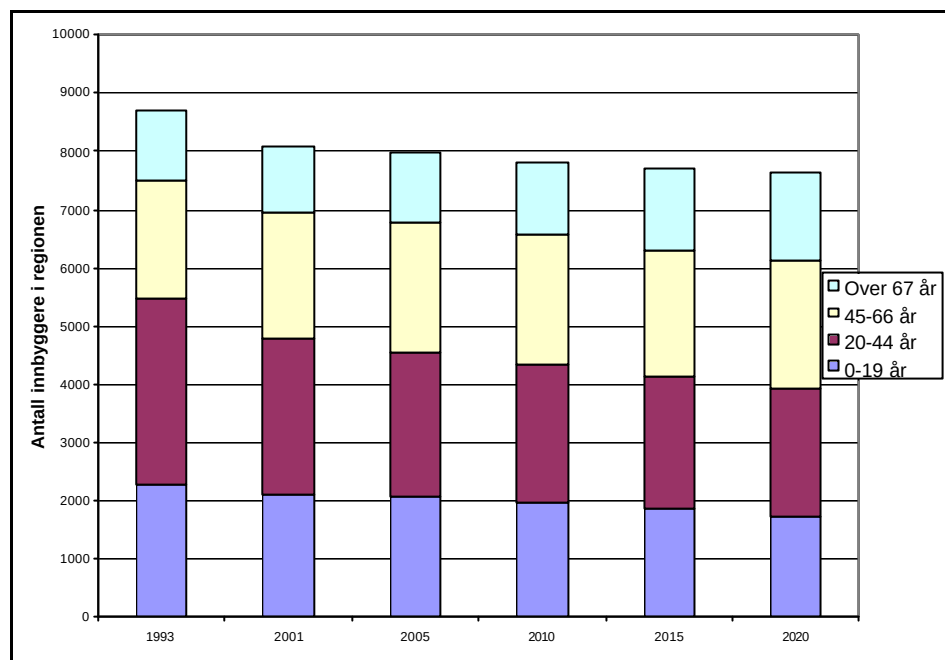
Regionen har i dag vel 8.000 innbyggere, fordelt på 4 kommuner på grensen mellom Troms og Finnmark. En oversikt over befolkningsutviklingen i regionen på 1990-tallet, og prognoser for befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.12.1.

En ser av tabellen at bosettingen i regionen har hatt en nedgang på 8% i årene 1993-2002, dvs rundt 1% pr år i gjennomsnitt. Skjervøy som er regionens hovedsenter kommer i denne sammenheng gunstigst ut med en reduksjon i folketallet på under 3%. De øvrige kommunene har hatt en nedgang på fra 9% til 16%, med størst befolkningsnedgang i Hasvik, som er den minste kommunen, og som har dårligst utviklet senterstruktur, med under 1200 mennesker fordelt på tre små tettsteder.

Tabell 2.12.1. viser også en framskriving av befolkningen i regionen fram til 2020. En ser at totalt sett ventes befolkningen i regionen ifølge SSBs framskriving å gå ned med ytterligere 400 personer eller 5%. Skjervøy øker ifølge framskrivingen folketallet i denne perioden med 5%, slik at hele befolkningsreduksjonen fordeler seg på øvrige kommuner i regionen. Disse får dermed en betydelig nedgang i befolkningen. Særlig gjelder dette de perifere kommunene Hasvik og Loppa.

Tabell 2.12.1: Befolkningsutvikling 1993–2001, prognose for 2005 - 2020

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
KARLSØY	2701	2465	2464	2428	2377	2337	2319
SKJERVØY	3087	2996	3014	3051	3096	3132	3172
LOPPA	1599	1421	1398	1344	1240	1172	1123
HASVIK	1403	1204	1184	1150	1097	1051	1016
Totalt	8790	8086	8060	7973	7810	7692	7630

Figur 2.12: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper. Regionen samlet

Det er dessverre grunn til å tro at befolkningsnedgangen i disse kommunene er klart undervurdert i SSBs framskriving. Både Hasvik og Loppa har i løpet av 2002 mistet nær 6% av sin befolkning. At situasjonen i Hasvik og Loppa oppfattes som dramatisk, er det derfor ingen grunn til å tvile på.

Figur 2.12 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. En ser at regionen har hatt en betydelig forskyvning mellom aldersgruppene de siste åtte årene. Nesten all nedgang har skjedd innenfor aldersgruppen 20 – 44 år. Dette illustrerer også her et hovedproblem for utkantkommuner; ungdommen flytter ut for utdanning, og kommer i liten grad tilbake. Prognosen framover i tid viser at denne forskyvningen fortsetter, med stadig lavere andel unge voksne, og etter hvert også barn. Andelen i befolkningen av innbyggere over 45 år vokser, og særlig gjelder dette aldersgruppen over 67 år.

Tabell 2.12.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Region samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	792	634	583	525	473	426
Fiskeforedling inkl oppdrett	470	584	584	584	584	584
Annen industri	135	134	134	134	134	134
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	26	24	24	24	24	24
Bygg & Anlegg	130	152	152	152	152	152
Varehandel	234	216	214	210	207	205
Hotell & Restau	47	49	50	51	52	53
Transport	135	196	196	196	196	196
Post og tele	66	35	34	32	30	29
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	69	142	159	183	210	231
Annen pri. Tj yting	45	60	67	77	89	98
Kommunal tj yting	956	992	981	961	946	938
Statlig tj yting	96	67	62	56	50	45
Totalt	3201	3285	3240	3185	3147	3115

Tilpasning på arbeidsmarkedet

Det var i 2001 knapt 3.800 sysselsatte bosatt i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på nær 65%. Arbeidsledigheten i regionen var på nær 200 personer eller 5%, slik at antall yrkesaktive bosatt i regionen var knapt 3.600. Regionen hadde videre en netto utpendling på nær 300 personer, slik at antall arbeidsplasser i regionen bare var knapt 3.300, rundt 12% mindre enn antall yrkesaktive. Regionen hadde dermed i 2001 et betydelig underskudd på arbeidsplasser, og har hatt det i lengre tid, selv om situasjonen i 1993 var enda vanskeligere enn i 2001.

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskrivning av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.12.2.

En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i regionen samlet sett har økt med nær 3% de siste åtte årene. Samtidig har imidlertid yrkesaktiviteten økt fra 60% til 65%, slik at underdekningen av arbeidsplasser er omtrent som før. Videre har det skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen. En ser at primærnæringene, og her er dette i all hovedsak fiskerivirksomhet, har hatt en sysselsettingsnedgang på 20% på åtte år, mens fiskeforedling og oppdrett, og særlig det siste, har økt med vel 20% i samme periode. Fortsatt er fiskeribasert virksomhet selve basisnæringen i regionen med hele 37% av totalsysselsettingen, og alle kommunene er betydelige ilandføringssteder for fisk. Det er å håpe at en god forvaltning av fiskeriressursene, og fortsatt vekst i oppdrettsvirksomhet kan skape nye arbeidsplasser i årene framover.

Sysselsettingsvekst har regionen også hatt innenfor transportvirksomhet, bygg- og anleggsektoren, forretningsmessig, privat tjenesteteyting og kommunal tjenesteteyting. Utover primærnæringene har det også i denne

regionen vært en betydelig reduksjon i sysselsettingen innenfor post og tele og statlig tjenesteyting.

Denne omstruktureringen i næringslivet venter en vil fortsette også i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.12.2. En ser her at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. Landbruk og fiskerivirksomhet og her i hovedsak fiskeri, vil fortsette sysselsettingsnedgangen, og føre til en reduksjon i antall sysselsatte med nær en tredjedel. Fiskeforedling og oppdrett har i prognosen en konstant sysselsetting framover. Situasjonen her er svært usikker, fordi vekst i oppdrett har en tendens til å utjamne en tilsvarende nedgang i fiskeforedling, som har betydelige problemer i regionen.

Nedgang i sysselsettingen ventes også innen kommunal og statlig tjenesteyting, og til og med i varehandel, på grunn av befolkningsnedgangen. Forretningsmessig og annen privat tjenesteyting er de eneste næringene som prognosen antar får vekst, og selv denne er svært usikker. Regionen har bare et senter, Skjervøy, som er stort nok til å gi et servicetilbud tilpasset dagens og framtidens krav. Det er vanskelig å se hvordan de øvrige kommunene skal kunne gi et tilfredsstillende servicetilbud til sine innbyggere.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Hovedsenteret i denne regionen er Skjervøy, med 2.400 innbyggere i tettstedet, over 80% av kommunens befolkning. Skjervøy tettsted er dermed stort nok til å kunne gi et rimelig servicetilbud til kommunens befolkning. Dette kommer imidlertid ikke de andre kommunene i regionen til gode. Til det er avstandene i regionen altfor store, og kommunikasjonene internt alt for vanskelige.

De øvrige sentrene i regionen er svært små, fra vel 550 personer i Øksfjord og vel 400 personer i Hasvik og nedover. Befolkningen er dessverre av tradisjonelle næringsmessige grunner spredt på altfor mange steder, slik at ingen av stedene kan gi et skikkelig servicetilbud. Særlig gjelder dette i Karlsøy og Hasvik.

Kommunikasjonen i regionen er preget av store avstander og spredt befolkning. Mye av Karlsøy har fastlandsforbindelse via Tromsø, vel 60 km unna, og kan benytte seg av servicetilbudet og i noen grad også arbeidsplassene der. Skjervøy og Øksfjord har veiforbindelse inn til E6, mens Hasvik er avhengig av ferge til Øksfjord. I tillegg har regionen en lang rekke fergeforbindelser som knytter kommunene sammen.

2.13 Regionale utviklingstrekk i Hammerfest-området

Hammerfest-området er i denne sammenheng definert som kommunene Hammerfest og Kvalsund. I praksis er dette Hammerfests regionale bolig og arbeidsmarked.

Naturgitte forhold.

Regionen består av Kvaløya med Hammerfest, og de nordlige delene av Seiland og Sørøya, i tillegg til fastlandsområdet i Kvalsund innover mot E6. Bosettingen finnes bare langs kysten, og konsentrert rundt Hammerfest/Rypefjord og i Kvalsund. Områdene på Sørøya og Seiland er i dag svært tynt befolket. Det samme gjelder områdene langs E6.

Befolkning og bosetting

Ved inngangen til det nye årtusen er Hammerfest en by med rundt 9.200 innbyggere og vel 4.400 arbeidsplasser. Dette gjør Hammerfest til en av de største byene i Finnmark, og det naturlige regionale senter for kystkommunene i Vest-Finnmark, med et godt utviklet bysentrum og mange regionale funksjoner, blant annet sykehus, sykepleierhøyskole og videregående skoler.

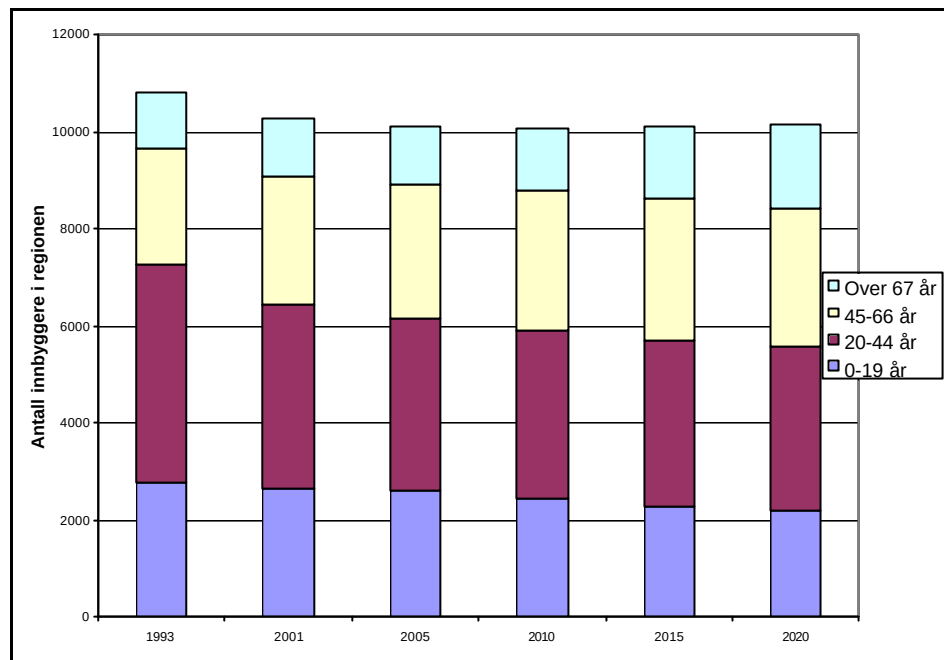
Samtidig er Hammerfest en by som lenge har hatt befolknings- og næringsmessige problemer. Folketallet i byen har lenge vært langsomt på vei ned, og var i 2002 rundt 400 personer lavere enn i 1993. Riktignok har byen hele tiden fått innflyttere fra andre deler av Vest-Finnmark, men ikke tilstrekkelig mange til å kompensere for utflytting sørover. Innflyttingspotensialet fra resten av regionen er dessuten nå raskt på vei ned. Det er snart ikke mer å hente, særlig ikke ute på øyene. I Kvalsund har også befolkningen vært på vei ned de senere år, og langt raskere enn i Hammerfest. Bare på 9 år fra 1993, har Kvalsund mistet 15% av sin befolkning, og det er få tegn som tyder på at dette skal snu.

Prognoser for befolkningsutviklingen i Hammerfest-regionen framover er vist i tabell 2.13.1. Framskrivningen er vist som et nullalternativ, uten virkningene av Snøhvit prosjektet, selv om dette prosjektet allerede er i gang, og Hammerfest er inne i en hektisk utbyggingsfase. Virkningene av Snøhvit-prosjektet og anleggene på Melkøya vil imidlertid bli kommentert i teksten, og ellers vist i scenariene for virkninger av petroleumsvirksomhet i Barentshavet.

En ser av tabellen at samlet viser SSBs framskriving en stabil befolkningsutvikling i regionen framover. Og dette er altså uten virkningene av Snøhvit, som i konsekvensutredningen er anslått til en befolkningsvekst på 300 – 400 personer, eller 3 –4% til. Internt i regionen ser en at Hammerfest får hele veksten, mens Kvalsund fortsetter sin befolkningsnedgang, om enn langsommere enn før.

Tabell 2.13.1: Befolkningsutvikling 1993 –2001, prognose for 2005-2020.

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
HAMMERFEST	9460	9166	9020	9050	9079	9144	9251
KVALSUND	1287	1110	1091	1061	992	954	897
Totalt	10747	10276	10111	10111	10071	10098	10148

Figur 2.13: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper. Hammerfest-regionen samlet

Et bilde av aldersfordelingen i regionens befolkning framover framgår av figur 2.13. En ser her, som mange andre steder i Nord-Norge, at andelen barn og unge er på vei ned. Det samme gjelder aldersgruppen 20 – 44 år, mens eldre aldersgrupper øker. Endringene i Hammerfest-regionen er ikke dramatiske, men gir ingen gunstig aldersfordeling på sikt. Innflytting i forbindelse med Snøhvit-utbyggingen kan imidlertid bidra til å motvirke denne aldringstendensen i regionen.

Tilpasning på arbeidsmarkedet

Hammerfest-regionen hadde i 2001 5060 registrerte yrkesaktive, og en yrkesfrekvens på nær 67%. Samtidig hadde imidlertid regionen rundt 200 arbeidsledige og en netto utpendling på vel 100 personer, slik at antall arbeidsplasser i regionen var på vel 4.700. Regionen hadde i 2001 dermed en underdekning av arbeidsplasser på rundt 6%, men det var altså før Snøhvit-utbyggingen kom i gang.

Tabell 2.13.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Region samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	301	322	309	294	279	265
Fiskeforedling inkl oppdrett	415	300	288	274	260	247
Annen industri	208	136	136	136	136	136
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	37	45	45	45	45	45
Bygg & Anlegg	192	299	299	299	299	299
Varehandel	660	582	575	573	575	578
Hotell & Restau	156	167	173	181	189	197
Transport	522	446	446	446	446	446
Post og tele	196	80	77	73	69	66
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	235	234	267	314	361	397
Annen pri. Tj yting	138	174	198	233	268	295
Kommunal tj yting	1724	1792	1769	1762	1767	1776
Statlig tj yting	190	170	156	140	126	113
Totalt	4974	4747	4738	4770	4820	4860

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, eksklusive Snøhvit-prosjektet, som vist i tabell 2.13.2.

Det framgår av tabellen at antall arbeidsplasser i Hammerfest-regionen samlet sett har gått ned med nær 230 arbeidsplasser eller nesten 5% de siste åtte år. Dette er noe mer enn befolkningsnedgangen skulle tilsi. Næringsmessig har sysselsettingsnedgangen vært størst innenfor fiskeforedling og i annen industrivirksomhet, særlig som følge av rasjonaliseringer innen fiskeforedling, men også næringer som industri, varehandel, transport, post og tele, og statlig sysselsetting har hatt betydelig sysselsettingsnedgang. Andre næringer har derimot vist sysselsettingsvekst. Særlig gjelder dette bygg og anleggsektoren, og privat tjenesteyting.

Som prognose for sysselsettingsutviklingen i Hammerfest framover, har vi tatt utgangspunkt i en trendframskriving av sysselsettingsendringene i hver næring de siste ti år, og videreført denne framover, med mindre utviklingen i enkelt næringer, slik vi ser den i dag, tydelig indikerer noe annet.

Et eksempel på dette er fiskeforedling og oppdrett, som de siste årene har hatt betydelig nedgang i sysselsettingen i Hammerfest. Her ser situasjonen betydelig bedre ut i årene framover. Hammerfest var i 2001 Finnmarks nest største ilandføringssted for fisk, og har nylig fått 60 nye arbeidsplasser i et topp moderne foredlingsanlegg. Næringen har dessuten betydelige ekspansjonsplaner innenfor fiskeoppdrett. I denne næringen har vi derfor lagt til grunn at sysselsettingsnedgangen bremses opp, selv om en fortsatt trolig får en viss nedgang i tradisjonell fiskeforedling. Hvorvidt vekst i oppdrettsvirksomhet kan kompensere for dette er usikkert.

Et annet eksempel er kommunal og fylkeskommunal tjenesteyting, som siste tiår har vist betydelig sysselsettingsvekst, og der Hammerfest i dag har nesten 40% av sin sysselsetting. Fortsatt sysselsettingsvekst i denne næringen synes noe urealistisk med de befolkningsprognosene som foreligger. Tvert imot tror vi sysselsettingen i næringen vil holde seg omtrent på dagens nivå, uten videre vekst av betydning. Det samme gjelder for øvrig også andre konsumorienterte næringer.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Bosettingen i Hammerfest-regionen er etter hvert sterkt konsentrert om Hammerfest by og det nærliggende tettstedet Rypefjord. Til sammen hadde disse rundt 8.300 innbyggere, mens de mindre stedene Kvalsund hadde rundt 300 innbyggere i tettstedet, og Forsøl rundt 200.

Kommunikasjonsmessig har Hammerfest-regionen fastlandsforbindelse via riksvei 94 inn til E6 ved Skaidi, nær 60 km unna. Veien kan være vanskelig vinterstid, men er under utbedring. Hammerfest har også småflyplass, med gode flyforbindelser mot Tromsø, bedre enn til andre steder i Finnmark. Flyplassen er vanskelig å bygge ut med lengre rullebane, og Hammerfest ønsker seg ny og større flyplass, for å få et bedre kommunikasjonsstilbud med større fly sørover, særlig i forbindelse med petroleumsvirksomheten.

Når det gjelder sjøverts kommunikasjon har Hammerfest anløp av Hurtigruta, og en rekke interne fergeforbindelser som binder regionen sammen.

2.14 Regionale utviklingstrekk i Alta

Alta kommune er i denne sammenheng definert som egen region fordi befolkning- og sysselsettingsutviklingen i Alta skiller seg fullstendig ut fra utviklingen i nabokommunene.

Naturgitte forhold

Alta ligger beskyttet til innerst i Altafjorden, godt i ly for storhavet, og har et atskillig mer gjestmildt klima enn kyststrøkene i Finnmark. Rundt kommunesenteret Alta er det for eksempel mye løvskog, og det har bodd folk i området i uminnelige tider. Komsakulturen er for eksempel en av Norges eldste kjente bosettinger.

Befolkning og befolkningsutvikling

Alta har i dag vel 17.000 innbyggere, og er det klart største stedet i Finnmark. En oversikt over befolkningsutviklingen på 1990-tallet, og prognoser for befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.14.1. En ser av tabellen at bosettingen i kommunen har økt med 8% i perioden 1993-2008, det vil si nesten 1% pr år i gjennomsnitt. For Finnmark er

Tabell 2.14.1: Befolkningsutvikling i Alta 1993 – 2001, prognose for 2005-2020

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
Totalt	15838	17079	17159	17554	18100	18617	19131

dette helt mot normalt. Sett over disse årene er det bare Alta som har vist vekst. Alle andre kommuner i fylket har hatt nedgang i folketallet, og til dels betydelig nedgang.

Som største kommune, og etter hvert et hovedsenter i Finnmark har altså Alta de senere år hatt stor suksess. Dette ventes også å fortsette i årene framover. Tabell 2.14.1. viser en framskriving av befolkningen i kommunen fram til 2020. En ser at totalt sett ventes befolkningen å øke med ytterligere et par tusen mennesker eller 11% i perioden. Dette illustrerer klart hvordan sentraliseringen omkring større tettsteder i Finnmark fortsetter. Det største stedet har flest arbeidsplasser og best servicetilbud til befolkningen, og vinner kampen om bosettingen. Dessuten har Alta de senere år fått god hjelp av sentralmyndighetene gjennom utvikling av høyskolemiljøet og stadig flere regionale statlige funksjoner.

Figur 2.14 viser befolkningsutviklingen for kommunen fordelt på aldersgrupper. Det som særmerker befolkningen i Alta er at det er en svært ung befolkning, med en svært høy andel barn og yngre voksne. Kommunen har hatt stor innflytting, og har klart å holde på de yngre voksne, og på 1990-tallet har andelen barn økt i Alta, mens den har gått ned de fleste andre steder i Nord-Norge. Prognosen framover i tid viser at Alta trolig klarer å opprettholde sin høye andel barn og unge voksne. I tillegg får kommunen en vekst i aldersgruppene over 45 år.

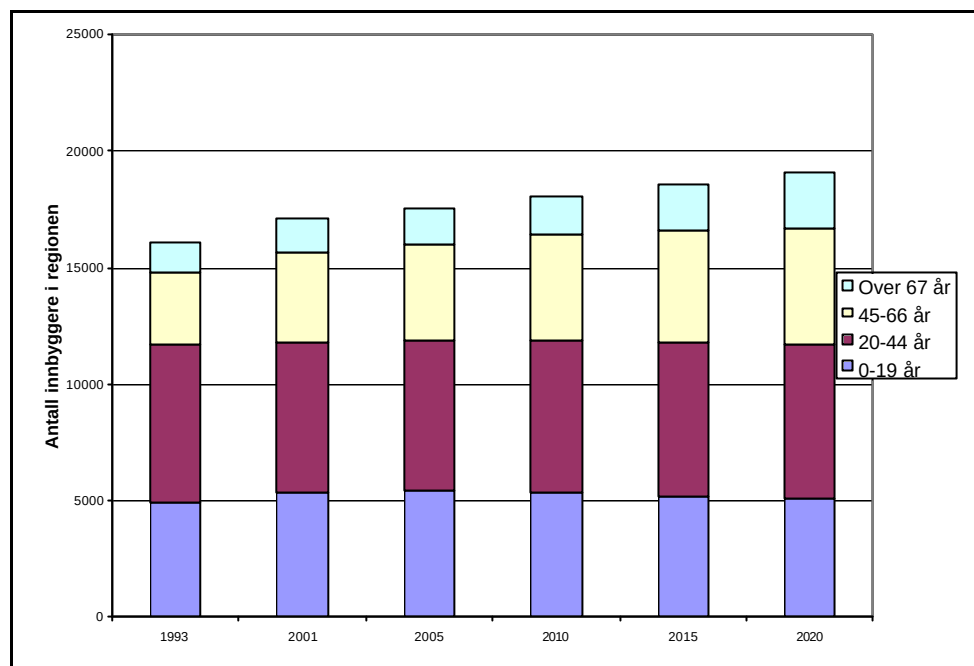
Tilpasning på arbeidsmarkedet

Alta hadde i 2001 knapt 7.900 yrkesaktive personer, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på 65%. Arbeidsledigheten i kommunen var på 340 personer eller vel 4%, slik at antall sysselsatte bosatt i kommunen var rundt 7.500. Regionen hadde videre en netto utpendling på knapt 250 personer, slik at antall arbeidsplasser i kommunen var knapt 7.300, 7-8% mindre enn antall yrkesaktive. Kommunen hadde dermed i 2001 et underskudd på arbeidsplasser, og har hatt det i lengre tid. Like fullt har altså Alta en betydelig befolkningsvekst.

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i kommunen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for kommunen som vist i tabell 2.14.2.

En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i Alta samlet sett har økt med 12% de siste åtte årene, fra vel 6.400 til knapt 7.300. Samtidig har yrkesaktiviteten økt fra 61% til 65%, slik at underdekningen av arbeidsplasser likevel er omtrent som før. Videre har det skjedd en betydelig

Figur 2.14: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper.

endring i næringsfordelingen. En ser at primærnæringene har hatt en viss sysselsettingsnedgang, men mindre her enn andre steder. Det samme gjelder annen industri, post og tele, kommunal og statlig tjenesteyting. Samtidig har det skjedd en sterk forskyvning i retning av servicenæringene, med størst økning i antall arbeidsplasser innen forretningsmessig tjenesteyting, og særlig privat tjenesteyting, som har mer enn doblet sin sysselsetting de siste åtte årene. Alta er tydeligvis på full fart inn i servicesamfunnet. Bygge- og anleggsvirksomhet, varehandel og transport er ellers næringer som har vist sysselsettingsvekst de senere år. I stor grad skyldes dette befolkningsveksten i kommunen.

Denne utvikling venter en vil fortsette også i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.14.2, der en ser at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. Det ventes her en fortsatt betydelig vekst i serviceorienterte næringer som forretningsmessig og privat tjenesteyting og i kommunal tjenesteyting. Videre ventes vekst innen varehandel, blant annet som følge av forventet befolkningsvekst. Sysselsettingen i øvrige næringer forblir noenlunde uendret, bortsett fra fortsatt svak reduksjon innenfor primærnæringene og trolig også i statlig tjenesteyting. Reduksjon i statlig virksomhet er imidlertid usikkert, for Alta som hovedsenter i Finnmark burde egentlig ha vekst i statlig virksomhet, for eksempel innenfor høyskolesystemet og i forskningsinstitusjonene. Alt i alt vokser antall arbeidsplasser i kommunen med om lag 16% i prognoseperioden, og dekker godt og vel opp

Tabell 2.14.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring.

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	373	315	302	287	273	259
Fiskeforedling inkl oppdrett	114	111	107	102	97	92
Annen industri	584	546	546	546	546	546
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	96	97	97	97	97	97
Bygg & Anlegg	477	827	827	827	827	827
Varehandel	922	1075	1099	1133	1165	1197
Hotell & Restau	379	345	330	311	294	278
Transport	332	456	456	456	456	456
Post og tele	197	147	141	134	127	121
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	304	488	586	733	916	1008
Annen pri. Tj yting	293	625	750	938	1173	1290
Kommunal tj yting	1787	1740	1779	1834	1886	1938
Statlig tj yting	556	495	455	410	369	332
Totalt	6414	7267	7475	7808	8226	8441

innflytternes behov. Sentraliseringen i Finnmark mot Alta fortsetter dermed med uforminsket styrke.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Alta kommune er arealmessig stor, over 3.800 km², men bosettingen er i dag de fleste steder sparsom. Mesteparten av befolkningen bor nå konsentrert i og rundt kommunesenteret Alta som har nær 12.000 innbyggere i tettstedet. De øvrige tettstedene i kommunen er små. Rafsbotn, Tverrelvdalen og Talvik har bare et par hundre innbyggere hver. Det er ellers en del bosetting langs Altafjorden på begge sider, men lite på øyene.

Kommunikasjonsmessig er Alta et knutepunkt for Finnmark, med E6 som hovedveiforbindelse og E93 sørover mot Kautokeino og Finland. Enda viktigere er Alta som knutepunkt for flytrafikken i Finnmark. Alta har gode flyforbindelser til Tromsø og Oslo.

2.15 Regionale utviklingstrekk i Midt-Finnmarks kyststrøk

Regionen Midt-Finnmarks kyststrøk er i denne sammenheng definert som kommunene Måsøy, Nordkapp, Porsanger, Lebesby og Gamvik.

Naturgitte forhold

Regionen er arealmessig svært stor, svært tynt befolket og naturmessig ganske variert. Regionen omfatter noen av Norges mest værharde fiskerisamfunn ytterst mot Barentshavet i nord, men også langt mer beskyttede fjordstrøk i Porsanger og Lebesby. Naturmessig sett er regionen preget av utilgjengelige fjell og vidder, med bosettingen konsentrert i fiskeværene i nord, langs kysten av Porsangerfjorden, i Lakselv og langs østsiden av Laksefjord. I tillegg har regionen Nordkapp, Norges mest kjente reise-mål.

Tabell 2.15.1: Befolkningsutvikling 1993–2001, prognose for 2005-2020

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
MÅSØY	1806	1469	1433	1388	1297	1232	1192
NORDKAPP	3962	3505	3513	3473	3413	3384	3389
PORSANGER	4535	4358	4349	4371	4392	4415	4454
LEBESBY	1630	1524	1511	1497	1456	1426	1410
GAMVIK	1423	1269	1234	1228	1194	1176	1164
Totalt	13356	12125	12040	11957	11752	11633	11609

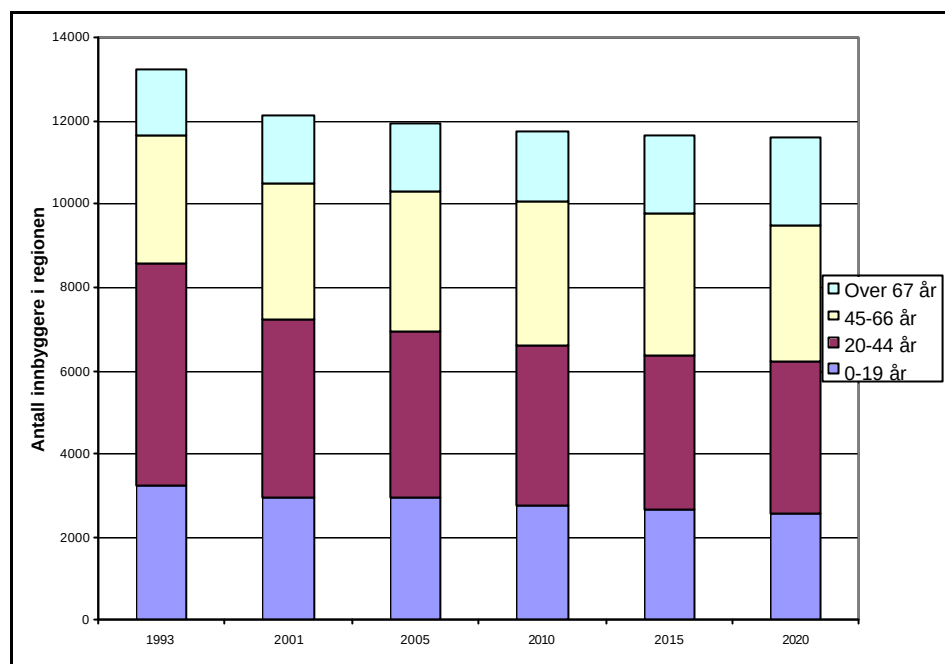
Befolkning og befolkningsutvikling

Kyststrøkene i Midt-Finnmark har i dag vel 12.000 innbyggere, fordelt på 5 kommuner og et areal på nesten 12.000 km². Det gir tett innpåk på en kvadratkilometer areal pr innbygger. En oversikt over befolkningsutviklingen i regionen på 1990-tallet, og prognoser for befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.15.1. En ser av tabellen at bosettingen i regionen har hatt en nedgang på rundt 10% i årene 1993-2002, altså noe over 1% pr år i gjennomsnitt. Alle kommunene har her hatt nedgang i befolkningen, men i svært varierende grad. Porsanger har greid seg best med en befolkningsnedgang på beskjedne 4%. I Måsøy har situasjonen vært betydelig verre. Her har befolkningsnedgangen de siste ni årene vært på hele 20%.

Tabell 2.15.1. viser også en framskriving av befolkningen i regionen fram til 2020. En ser at totalt sett venter SSBs framskrivning at befolkningen i regionen vil gå ned med rundt 4% i perioden. Det ventes imidlertid betydelige regionale forskjeller. I Måsøy fortsetter folketallet å synke raskt, med hele 17% fram til 2020. Nedgang ventes også i Nordkapp, Lebesby og Gamvik, om enn ikke i samme grad. I Porsanger venter SSB imidlertid en befolkningsvekst på vel 2%.

Hvor realistisk denne framskrivingen er, kan avgjort diskuteres. Befolkningen langs kysten opplever trolig situasjonen som atskillig mer dramatisk enn det framskrivingen viser. Regionen mangler større sentra med et godt utviklet servicetilbud, og bosettingen framover er helt avhengig av fiskeressursene i Barentshavet. Bare en svært god forvaltning av disse, med vesentlige større fiskekvoter enn i dag, er trolig i stand til å opprettholde bosettingen i denne regionen.

Figur 2.15 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. En ser at det også i denne regionen har vært en betydelig forskyvning mellom aldersgruppene de siste åtte årene. Særlig gjelder dette aldersgruppen 20 – 44 år, som har vist betydelig nedgang. Dette illustrerer et av regionens hovedproblemer; ungdommen flytter ut for utdanning, og kommer i liten grad tilbake. Prognosen framover i tid viser at denne forskyvningen fortsetter, med stadig lavere andel barn og unge voksne. Prognosen demper imidlertid forskyvningen betydelig i forhold til 1990-tallet. Om dette faktisk vil skje, gjenstår å se.

Figur 2.15: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper. Regionen samlet

Tilpasning på arbeidsmarkedet

Regionen hadde i 2001 vel 5.800 yrkesaktive personer bosatt, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på 65%. Arbeidsledigheten i regionen var på nær 400 personer eller rundt 7%, slik at antall sysselsatte bosatt i regionen var rundt 5.500. Regionen hadde videre en netto utpendling på rundt 400 personer, slik at antall arbeidsplasser i regionen bare var knapt 5.100, rundt 15% mindre enn antall yrkesaktive. Regionen hadde dermed i 2001 et stort underskudd på arbeidsplasser, og dette underskuddet har økt vesentlig på 1990-tallet.

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.15.2.

En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i regionen samlet sett har gått ned med 10% de siste åtte årene. Samtidig har imidlertid yrkesaktiviteten økt fra 62% til 65%, slik at underdekningen av arbeidsplasser er mer enn fordoblet på 1990-tallet. Næringsmessig ser situasjonen dermed ganske dystert ut.

Tabell 2.15.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Region samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	771	622	597	567	539	512
Fiskeforedling inkl oppdrett	504	382	367	349	332	315
Annen industri	144	126	126	126	126	126
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	79	80	80	80	80	80
Bygg & Anlegg	273	275	275	275	275	275
Varehandel	496	502	496	487	482	481
Hotell & Restau	280	222	199	173	151	131
Transport	280	325	325	325	325	325
Post og tele	118	59	57	54	51	48
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	133	190	217	255	293	322
Annen pri. Tj yting	193	262	299	351	404	444
Kommunal tj yting	1599	1525	1508	1482	1467	1464
Statlig tj yting	744	493	454	409	368	331
Totalt	5614	5063	5000	4933	4893	4854

Videre har det også her skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen. En ser at særlig primærnæringene, og det betyr her i all hovedsak fiske, har hatt en betydelig sysselsettingsnedgang. Det samme gjelder fiskeforedling. Fortsatt utgjør imidlertid disse næringene i regionen rundt 20% av totalsysselsettingen, og er selve livsgrunnlaget for de fleste bosettingene langs kysten i nord. Både Nordkapp og Måsøy er blant de største i landføringskommunene for fisk i Finnmark, og har en betydelig fiskeforedlingsindustri.

Vesentlig sysselsettingsnedgang har regionen også hatt innenfor hotell- og restaurantdrift. Det er i seg selv interessant. Mye av denne sysselsettingen er tilknyttet Nordkapp kommune, enten selve Nordkapp-senteret, eller hotellvirksomheten i Honningsvåg. Fatima-prosjektet med fastlandsforbindelse til Nordkapp ser ikke ut til å ha økt sysselsettingen innenfor turistvirksomhet slik meningen var. Turistene kommer riktignok i store mengder fortsatt, men overnatter trolig ikke like ofte som før i området, og legger igjen mindre penger enn før.

Sysselsettingsnedgang de siste årene har det også vært i post og televirksomhet og statlig tjenesteyting. Det har derimot vært vekst innenfor transport, forretningsmessig og privat tjenesteyting.

Denne strukturendringen i næringslivet venter en vil fortsette også i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.15.2 der en ser at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. En ser av tabellen at fiskeri og fiskeforedling/oppdrett ventes å fortsette sysselsettingsnedgangen, og føre til en betydelig reduksjon i antall sysselsatte. Videre ventes her fortsatt nedgang i hotell og restaurantnæringen, som er en betydelig vekstnæring i andre regioner, og det i tilknytning til Norges største turistmål! Derimot venter en fortsatt vekst i mer serviceorienterte næringer som forretningsmessig og privat tjenesteyting.

Fortsetter denne strukturendringen, er det ganske dramatisk for alle kommunene i regionen, med unntakelse av Porsanger som har et annet næringsgrunnlag. Fiske og fiskeforedling er selve livsgrunnlaget for steder som Havøysund, Kjøllefjord, Mehamn og Gamvik. I Honningsvåg er det i tillegg turisme. Svikter disse næringene, svikter alt. Med så små tettsteder som man har i regionen, kan man ikke vente at vekst innenfor servicenæringene skal kunne kompensere for nedgang i basisnæringene. Man er avhengig av å stabilisere og helst øke fiskerivirksomhet og fiskeforedling, ellers fortsetter bare sysselsettingsnedgangen og befolkningsnedgangen videre inn i det nye årtusen.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Senterstrukturen i regionen er preget av flere små og middelstore tettsteder med lange avstander imellom. Noe regionalt hovedsenter har området ikke. Det største tettstedet er Honningsvåg med rundt 2.600 innbyggere, mens Lakselv har vel 2.100. Kjøllefjord har til sammenlikning vel 1.000 innbyggere i tettstedet og Mehamn vel 800. Bare Honningsvåg og Lakselv er her store nok til å utvikle et bredt servicetilbud, og det bare så vidt. Mangelen på et hovedsenter er avgjort et problem for regionen, men de naturgitte forhold ligger ikke til rette for å utvikle et slikt.

Kommunikasjonsmessig sett har regionen E6 innover Porsangerfjorden til Lakselv, og E69 utover fjorden til Nordkapp. De andre tettstedene har rikseveiforbindelse, men avstandene er store, og kjøreforholdene vanskelige vinterstid. Regionen har også flere flyplasser. Lakselv har en stor NATO-flyplass med lang rullebane, mens både Honningsvåg og Mehamn har kortbaneflyplasser. Hurtigruta anløper ellers tettstedene langs kysten, det samme gjelder hurtigbåter.

2.16 Regionale utviklingstrekk i Øst-Finnmark

Regionen Øst-Finnmark er i denne sammenheng definert som kommunene Sør-Varanger, Vardø, Vadsø, Berlevåg og Båtsfjord.

Naturgitte forhold

Øst-Finnmark er en stor og variert region med betydelige klimatiske forskjeller. Langs nordkysten av Varangerhalvøya er det ugjestmildt og værhardt, med det aller meste av bosettingen konsentrert i tettstedene Berlevåg, Båtsfjord og Vardø. I områdene rundt Varangerfjorden er de klimatiske forhold enklere, og bosettingen mer spredt, særlig i Sør-Varanger, der man er inne i skogbeltet. Her finner en også hovedtyngden av regionens befolkning i fylkeshovedstaden Vadsø, og i Kirkenes.

Befolkning og befolkningsutvikling

Øst-Finnmark-regionen har i dag vel 22.000 innbyggere, fordelt på fem kommuner og et areal på over 8.000 km². En oversikt over befolknings-

Tabell 2.16.1: Befolkningsutvikling 1993–2001, og prognose for 2005–2020

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
SØR-VARANGER	9819	9498	9608	9682	9784	9915	10083
VARDØ	3046	2694	2586	2554	2520	2499	2491
VADSØ	6282	6167	6120	6221	6357	6528	6713
BERLEVÅG	1320	1212	1210	1204	1167	1145	1152
BÅTSFJORD	2370	2451	2407	2455	2522	2583	2631
Totalt	22837	22022	21931	22116	22350	22670	23070

utviklingen i regionen på 1990-tallet, og prognoser for befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.16.1.

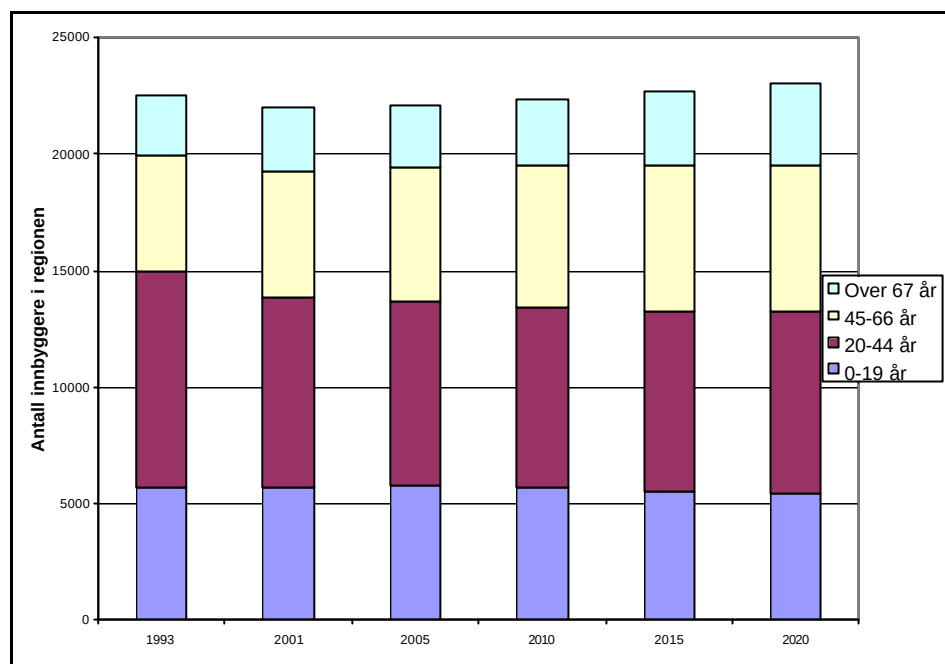
En ser av tabellen at bosettingen i regionen har hatt en svakt nedadgående tendens på 1990-tallet, fra 22.800 innbyggere i 1993 til noe under 22.000 innbyggere ni år senere. Befolkningsnedgangen har vært størst i Vardø med 15% og i Berlevåg med 8%, mens Båtsfjord faktisk kan vise til en svak befolkningsvekst i disse årene. Byene Vadsø og Kirkenes har begge hatt en befolkningsnedgang på et par prosent.

Et interessant trekk ved befolkningen i Øst-Finnmark er en betydelig utskifting av den norske befolkningen med innvandrere. Vardø og Båtsfjord har lenge hatt Norges høyeste andel innvandrere, faktisk høyere enn Oslo. Lenge var det i hovedsak tamiler som søkte arbeid i fiskeindustrien. Etter hvert har det også kommet mange russere, og en del andre nasjonaliteter. Denne innvandringen har bidratt sterkt til å hindre enda sterkere utflytting fra regionen, men har ikke hindret nordmenn i regionen fra å flytte.

Tabell 2.16.1. viser også en framskriving av befolkningen i regionen fram til 2020, i henhold til SSBs prognose. En ser at totalt sett ventes befolkningen i regionen å stabilisere sin befolkning og deretter igjen få en liten økning framover mot 2020. I Vardø og Berlevåg ventes fortsatt befolkningsnedgang, men vesentlig mindre enn de siste ti årene. I Båtsfjord, Vadsø og Sør Varanger venter SSB ny vekst, faktisk opp mot 10%.

Hvor realistisk denne framskrivingen er, kan avgjort diskuteres. Fiskerier næringen og fiskeforedlingsindustrien på Nordsiden av Varangerhalvøya har de senere år hatt alvorlige problemer, og bare større fiskekvoter og mer fisk til foredling vil kunne redde sysselsettingen og bosettingen her. Vardø har for eksempel pr 1.1.2003 en befolkning under 2.500, omtrent det prognosen venter for 2020. Bare i løpet av 2002 har befolkningen i Vardø gått ned med nesten 4%.

Figur 2.16 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. En ser at selv om befolkningen de siste ti årene bare har hatt beskjeden nedgang for regionen som helhet, så har en hatt en betydelig forskyvning mellom aldersgruppene. Særlig gjelder dette aldersgruppen 20 – 44 år, som har vist betydelig nedgang, mens andelen barn og unge har holdt seg mer stabil. Regionen har imidlertid store

Figur 2.16: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper.

problemer med å holde på unge voksne. I tillegg pågår altså en betydelig utskifting av befolkningen.

Prognosen framover i tid viser at denne aldersforskyvningen fortsetter, med stadig lavere andel unge voksne, og etter hvert også barn. Andelen av befolkningen over 45 år øker i prognoseperioden, og særlig gjelder dette den eldre delen av befolkningen over 67 år.

Tilpasningen på arbeidsmarkedet

Øst-Finnmark hadde i 2001 rundt 10.500 yrkesaktive personer bosatt i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på nær 65%. Arbeidsledigheten i regionen var på nær 600 personer eller 5,6%, slik at antall sysselsatte bosatt i regionen var 9.900. Regionen hadde videre en netto utpendling på rundt 500 personer, slik at antall arbeidsplasser i regionen bare var vel knapt 9.400, vel 10% mindre enn antall yrkesaktive i regionen. Regionen hadde dermed i 2001 et betydelig underskudd på arbeidsplasser. Situasjonen i 1993 var langt mer i balanse.

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.16.2

Tabell 2.16.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Region samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	390	441	432	421	410	400
Fiskeforedling inkl oppdrett	854	880	862	840	819	799
Annen industri	1148	372	372	372	372	372
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	102	112	112	112	112	112
Bygg & Anlegg	762	541	541	541	541	541
Varehandel	1063	990	993	1004	1018	1036
Hotell & Restau	335	293	293	293	293	293
Transport	396	515	515	515	515	515
Post og tele	246	116	111	105	100	95
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	411	521	594	713	838	985
Annen pri. Tj yting	245	337	384	461	542	596
Kommunal tj yting	2918	3195	3206	3240	3286	3344
Statlig tj yting	1359	1060	975	878	790	711
Totalt	10229	9373	9390	9495	9636	9799

En ser av tabell 2.16.2 at det har skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen de senere år også i denne Øst-Finnmark. I motsetning til de fleste andre regioner i landsdelen har sysselsettingen innen fiske og fiskeforedling faktisk økt noe. Til sammen utgjør disse næringene i dag rundt 14 % av regionens sysselsetting, men betydelig mer nord på Varangerhalvøya, der fiske og fiskeforedling er selve basismæringen, og grunnlaget for fortsatt bosetting. Båtsfjord var i 2001 Finnmarks største ilandføringssted for fisk, og har store foredlingsanlegg. Vardø og Berlevåg er også store ilandføringssteder, men her har foredlingsanleggene hatt store problemer den senere tid.

Den viktigste strukturendringen som har skjedd i regionens næringsliv er imidlertid nedgangen i industrivirksomheten. En stor del av dette skyldes AS Sydvaranger som nedla sin virksomhet i Kirkenes. Ellers ser en at man har fått sysselsettingsnedgang i bygg og anlegg, varehandel, hotell og restaurant, post og tele og i statlig tjenesteyting. Veksten er kommet innen transport og privat og kommunal tjenesteyting.

Denne utvikling venter en vil fortsette i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.16.2, der en ser at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. En ser av tabellen at fiske og fiskeforedling ventes å få en svak nedgang i sysselsettingen framover. I industri, bygg og anlegg og kraft og vannforsyning og transport venter en omtrent konstant sysselsetting framover, mens sysselsettingen øker noe innen varehandel, dersom befolkningen stabiliseres. De næringssektorene som vokser er i første rekke privat og kommunal tjenesteyting, mens statlig tjenesteyting fortsetter å gå ned.

Alt i alt vokser antall arbeidsplasser i regionen svakt framover, men altså med betydelige næringsmessige endringer. Dette påvirker i sin tur trolig bosettingsmønsteret i regionen. De framvoksende servicenæringene trenger store tettsteder for å finne et tilstrekkelig markedsgrunnlag. Dette fører i sin tur til at byene Vadsø og Kirkenes vokser, på bekostning av de

mindre tettstedene i regionen. Sentraliseringen internt i regionen vil dermed trolig fortsette.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Fylkeshovedstaden Vadsø framstår i dag som den største byen og tettstedet i Øst-Finnmark. Byen har vel 5.000 mennesker i tettstedet, og mange regionale funksjoner, blant annet fylkessykehus, fylkeskommunen, fylkesmannsembetet og et godt skoletilbud. Nest største tettsted er Kirkenes, med 3.300 innbygger i tettstedet, men med tettstedene Hesseng og Bjørnevatn med ytterligere 4.000 personer bare noen kilometer unna. Ellers har Vardø i dag 2.300 innbyggere i tettstedet, Båtsfjord har 2.400 og Berlevåg vel 1.100.

Kommunikasjonsmessig sett har områdene langs Varangerfjorden bra veiforbindelse, med E6 fram til Kirkenes og E75 fram til Vardø. Båtsfjord og Berlevåg knyttes opp mot Tana ved riksvei 890 og 891. Flyforbindelsene i regionen er også godt utbygget, med stamruteflyplass i Kirkenes, og kortbaneflyplasser i Vadsø, Vardø, Båtsfjord og Berlevåg. Bare Kirkenes og Vadsø har imidlertid et flyrutetilbud av betydning. Av kommunikasjoner for øvrig har regionen hurtigruta, som knytter sammen stedene langs kysten.

2.17 Regionale utviklingstrekk i Indre Finnmark

Regionen Indre Finnmark er i denne sammenheng definert som kommunene Kautokeino, Karasjok, Deatnu-Tana og Nesseby

Naturgitte forhold

Regionen Indre Finnmark består i hovedsak av Finnmarksvidda, men omfatter også kyststrøk i Nesseby og Tana, og frodige dalfører langs Tanaelven. Klimaet er stort sett et typisk innlandsklima med kalde vintre og til tider forholdsvis varme somre, breddegraden tatt i betraktning.

Befolkningen i regionen er dels samisk, dels norsk og med betydelige innslag av finner og russere. Bosetningen inne på vidda er konsentrert om de store samebygdene Kautokeino og Karasjok, men det finnes også flere mindre bygder. Ute ved kysten er bosettingen mer spredt rundt Tana bru, utløpet av Tana, og langs Varangerfjorden.

Befolkning og befolkningsutvikling

Indre Finnmark har i dag knapt 10.000 innbyggere, fordelt på fire kommuner og et areal på over 20.000 km². Befolkningstettheten er dermed heller lav. En oversikt over befolkningsutviklingen i regionen på 1990-tallet, og prognoser for befolkningsutviklingen framover, framgår av tabell 2.17.1.

Tabell 2.17.1: Befolkningsutvikling 1993 –2001, prognose for 2005-2020

Innbyggere	1993	2001	2002	2005	2010	2015	2020
KAUTOKEINO	3080	3076	3052	3077	3108	3159	3189
KARASJOK	2757	2877	2852	2943	3060	3197	3325
DEATNU-TANA	3299	3044	3039	3072	3092	3125	3155
NESSEBY	1059	963	966	968	937	939	937
Totalt	10195	9960	9909	10060	10197	10420	10606

En ser av tabellen at bosettingen i regionen har hatt en svakt nedadgående tendens på 1990-tallet, en reduksjon på i størrelsesorden 3%. Internt i regionen har befolkningsutviklingen på 1990-tallet vist klare tendenser til sentralisering mot Karasjok, som kan vise til en vekst på 4%. Kautokeino har hatt et stabilt folketall. Deatnu-Tana og Nesseby har mistet om lag 8% av sin befolkning i disse årene.

Tabell 2.17.1 viser også en framskriving av befolkningen i regionen fram til 2020. En ser at totalt sett ventes befolkningen i regionen ifølge SSB's framskriving å øke jevnt gjennom perioden, med i alt 7% fram til 2020. Veksten kommer i hovedsak i Karasjok, men også i Kautokeino og Tana venter SSB en viss vekst.. I Nesseby ventes folketallet fortsatt å synke.

Igjen kan en stille spørsmål med realismen i prognosene. Framtidsutsiktene flere steder i regionen oppleves trolig helt annerledes enn det framskrivningen viser, kanskje særlig i Kautokeino, som har en stor arbeidsledighet og undersysselsetting.

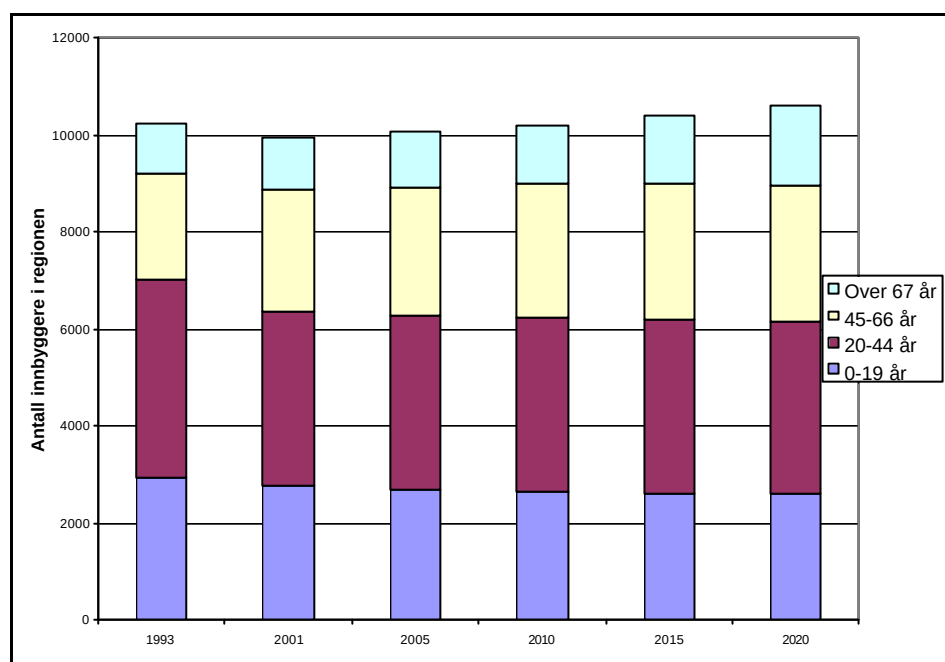
Figur 2.17 viser befolkningsutviklingen for regionen samlet, fordelt på aldersgrupper. En ser at selv om befolkningen de siste ti årene bare har hatt beskjeden nedgang, så har en hatt en betydelig forskyvning mellom aldersgruppene. Særlig gjelder dette aldersgruppen 20 – 44 år, som har vist størst nedgang. Prognosen framover i tid viser befolkningen opptil 44 år holder seg noenlunde konstant, mens befolkningsveksten kommer i aldersgruppene over 45 år. Mot slutten av prognoseperioden er veksten størst i aldersgruppen over 67 år.

Tilpasningen på arbeidsmarkedet

Indre Finnmark hadde i 2001 rundt 4.400 yrkesaktive personer bosatt i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesfrekvens på 60%. Arbeidsledigheten i regionen var på knapt 300 personer eller vel 6%, slik at antall sysselsatte bosatt i regionen var vel 4.100. Regionen hadde videre en netto utpendling på rundt 300 personer, slik at antall arbeidsplasser i regionen bare var 3.800, rundt 14% mindre enn antall yrkesaktive. Regionen hadde dermed i 2001 et betydelig underskudd på arbeidsplasser, og har hatt det i lengre tid. Situasjonen i 1993 var for eksempel omtrent den samme. Det er dessuten fare for at det er en betydelig undersysselsetting i regionen som ikke er registrert som arbeidssøkende. Særlig gjelder dette oppe på vidda.

Tabell 2.17.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring. Region samlet

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	516	539	517	491	466	443
Fiskeforedling inkl oppdrett	3	6	6	6	6	6
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Annen industri	199	185	185	185	185	185
Kraft & vann	21	26	26	26	26	26
Bygg & Anlegg	237	308	308	308	308	308
Varehandel	308	334	337	342	349	355
Hotell & Restau	131	110	110	110	110	110
Transport	70	137	137	137	137	137
Post og tele	67	41	39	37	35	33
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	71	109	124	146	172	202
Annen pri. Tj yting	98	225	257	302	355	417
Kommunal tj yting	1416	1365	1376	1395	1426	1451
Statlig tj yting	398	408	392	372	353	335
Totalt	3535	3793	3814	3857	3928	4008

Figur 2.17: Befolkningsutvikling 1993 – 2001 og befolkningsprognose 2005-2020. Oppdelt på aldersgrupper. Indre Finnmark samlet

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn SSBs framskriving av folkemengden i regionen, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.17.2.

En ser av tabellen at antall arbeidsplasser i regionen samlet sett har økt med 7% de siste åtte årene. Samtidig har imidlertid yrkesaktiviteten økt fra 53% til 60%, slik at underdekningen av arbeidsplasser fortsatt er stor, og faktisk har økt i denne perioden.

Videre har det skjedd en betydelig endring i næringsfordelingen. Reindriften som er basisnæringen for samesamfunnene på vidda, har store problemer med overbeiting, og har vært igjennom et større statlig omstillingsprogram på slutten av 1990-tallet, der hensikten var å redusere antall rein ved å få folk ut av næringen og over i annen virksomhet. En slik omstilling tar imidlertid tid, og har til nå ikke helt gitt de ønskede resultater. Omstillingsarbeidet fortsetter imidlertid for fullt, men nå ved hjelp av vanlige statlige virkemidler.

En ser ellers av tabellen at det har vært sysselsettingsnedgang innen industri, hotell- og restaurantvirksomhet, post og tele og i kommunal tjenesteyting. Særlig nedgangen i hotell og restaurantnæringen er interessant, fordi turisme og kunsthåndverk er det store satsingsområdet innenfor alternativ virksomhet oppe på vidda. Her tror man lokalt at det er et betydelig sysselsettingspotensial framover, men man har altså ikke til nå helt klart å realisere det.

Innen øvrige næringer har det vært sysselsettingsvekst de senere år. Størst vekst har det vært innenfor privat tjenesteyting, her som andre steder, men også forretningsmessig tjenesteyting har vokst, det samme gjelder transportvirksomhet og bygge- og anleggsvirksomhet.

Statlig virksomhet har også hatt sysselsettingsvekst de senere år. I stor grad skyldes dette oppbyggingen av de samiske institusjonene på vidda, institusjoner som Sametinget og sameadministrasjonen i Karasjok, og Samisk høyskole og Samisk institutt i Kautokeino. For den samiske identitet og kultur, er disse institusjonene av meget stor betydning.

Endringene i næringsstruktur venter en vil fortsette også i årene framover. Dette er lagt inn i sysselsettingsprognosene i tabell 2.17.2, der en ser at en del av hovedutviklingstrekkene fra 1990-tallet er forlenget fram mot 2020. En ser av tabellen at sysselsettingen innen primærmæringene reduseres, om enn langsomt. Krisen innenfor reindriftsnæringen går neppe over med det første. Derimot venter en betydelig vekst i mer serviceorienterte næringer som forretningsmessig-, privat- og kommunal tjenesteyting.

Alt i alt vokser antall arbeidsplasser i regionen svakt framover, men altså med betydelige næringsmessige endringer. Næringsutviklingen i regionen vil være avgjørende for om dette lar seg realisere.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Finnmarksvidda er sparsomt befolket, og regionen mangler et klart hovedsenter. Det nærmeste en kommer til noe slikt er Karasjok, der samisk administrasjonen befinner seg. Karasjok har i dag vel 1.900 personer i tettstedet, et servicetilbud tilpasset dette, og altså en del regionale administrative funksjoner. Kautokeino har til sammenlikning vel 1.300 innbygger i tettstedet, mens Tana bru har rundt 600.

Kommunikasjonsmessig knyttes regionen sammen av E6 fra Lakselv via Karasjok til Tana bru og Nesseby, og riksvei 62 mellom Kautokeino og Karasjok, og videre til finskegrensen. Ellers knyttes Kautokeino opp mot Alta ved riksvei 93, som også går videre til Finland.

2.18 Regionale utviklingstrekk på Svalbard

Naturgitte forhold

Svalbard er landet med de kalde kyster, et øyrike langt mot nord, med høye fjell og isbreer, dype daler og fjorder, men også med betydelige naturressurser, både på land og i havet utenfor. Klimaet på Svalbard er relativt mildt, breddegraden tatt i betraktning, med en gjennomsnittlig årstemperatur på $-6,7^{\circ}\text{C}$, men med plussgrader i sommermånedene.

Svalbard har et samlet areal på vel 61.000 km², fordelt på 11 store og en rekke små øyer. Øyriket har aldri hatt fast naturlig bosetting, men fangstfolk har overvintret på øygruppa i gjennom flere hundre år. I dag er det i hovedsak de store kullforekomstene på Spitsbergen som utnyttes, men man leter tidvis også etter olje, selv om man foreløpig ikke har gjort funn av betydning.

Svalbard ble underlagt norsk jurisdiksjon gjennom Svalbardtraktaten av 1925. Andre land har imidlertid tilgang på å utnytte naturressursene på øyene på lik linje med Norge. I dag er det ved siden av Norge, Russland og i noen grad Polen som benytter seg av dette.

Befolkning og befolkningsutvikling

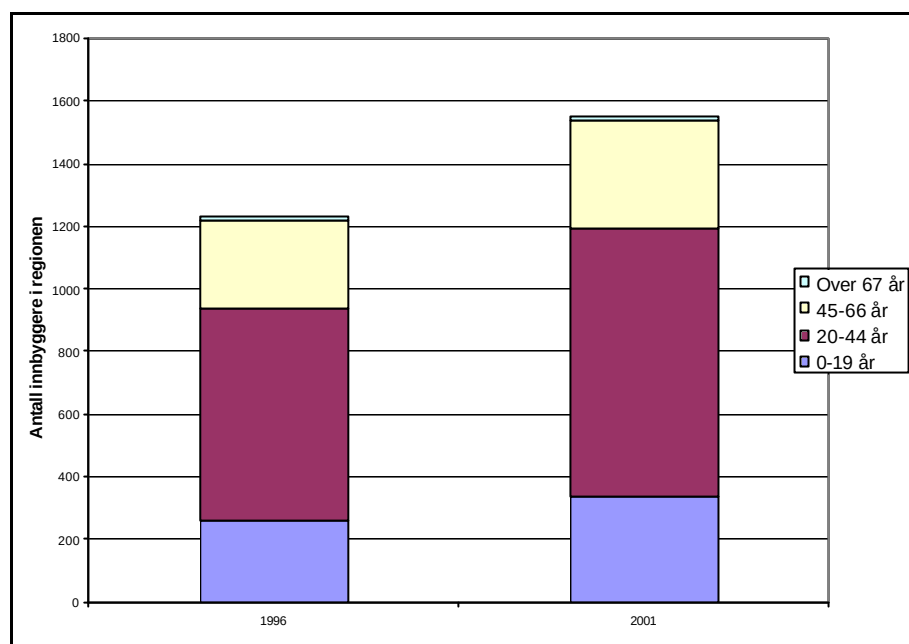
Samlet befolkning på Svalbard var i 2001 ca 2.500 personer. Av disse var vel 1.550 norske, vel 950 russiske, og 8 polske. Den samlede befolkningen har gått ned med rundt 1.000 personer siden 1990. Dette skyldes i all hovedsak russerne, som har redusert sin bosetting fra vel 2.400 til 955 i perioden. Den norske bosettingen har til sammenlikning økt med over 500 personer i samme periode, slik at det i dag er betydelig flere nordmenn enn russere på Svalbard.

Statistikk over den russiske og polske bosettingen foreligger bare i begrenset grad. Vi skal derfor nedenfor konsentrere oss om den norske bosettingen.

En ser av tabell 2.18 at den norske bosettingen på Svalbard har økt med hele 500 personer eller nesten 50% fra 1993 til 2001. Svalbard har i det hele tatt blitt et ganske populært bosted. Offisielle prognoser for befolkningsvekst framover foreligger ikke, men Agenda har i framskrivingen ovenfor langt til grunn en forsiktig vekst på 0,5% pr år fram til 2020. Usikkerheten her er imidlertid stor, og befolkningsveksten vil være helt avhengig av norske myndigheters bosettingspolitikk på øygruppen.

Tabell 2.18.1: Befolkningsutvikling 1993 –2001, og prognose for 2005-2020

Innbyggere	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Svalbard (norsk bosetting)	1050	1552	1614	1694	1778	1822

Figur 2.18: Befolkningsutvikling 1996 – 2001. Oppdelt på aldersgrupper.

Svalbardstatistikken er av ny dato, og lange statistikkserier foreligger ikke. Figur 2.18 viser imidlertid befolkningsutvikling og befolkningens aldersfordeling i 1996 og i 2001. Det framgår av figuren at Svalbard har en svært ung befolkning, med hovedtyngden innenfor aldersgruppen 20 – 44 år. Det har også etter hvert blitt en del barn og ungdom på Svalbard, mens det er svært få i aldersgruppen over 67 år. Aldersfordelingen framover er vanskelig å anslå, men den norske bosettingen på Svalbard mer og mer i retning av et normalt samfunn, og det samme vil trolig skje med befolkningens aldersfordeling.

Tilpasning på arbeidsmarkedet

Svalbard hadde i 2001 rundt 1.080 yrkesaktive personer i de norske bosettingene. Dette gir en ekstremt høy yrkesfrekvens på over 83%. Årsaken til dette er at de norske myndighetene krever at man har arbeid for å få lov til å bosette seg på Svalbard. Arbeidsledigheten på Svalbard er av den grunn svært lav, og det er ikke registrert netto utpendling.

Næringsliv og sysselsetting

Legger en til grunn framskrivingen av folkemengden i tabell 2.18.1, og en gjennomsnittlig yrkesaktivitet, arbeidsledighet og netto utpendling

Tabell 2.18.2: Antall arbeidsplasser 1993 – 2001 og prognose 2005-2020. Oppdelt på hovednæring.

Næring	1993	2001	2005	2010	2015	2020
Jord- og skogbruk, fiske og fangst	0	0	0	0	0	0
Industri	12	19	18	17	16	15
Bergverk	279	183	176	167	159	151
Olje, gass, bor utv	0	0	0	0	0	0
Kraft & vann	0	0	0	0	0	0
Bygg & Anlegg	5	133	133	133	133	133
Varehandel	44	93	99	109	120	126
Hotell & Restau	36	140	162	194	223	256
Transport	70	131	131	131	131	131
Post og tele	23	39	37	35	33	31
Forr, tj yting inkl bank/forsikring	26	104	121	145	167	184
Annen pri. Tj yting	13	15	17	20	23	25
Undervisning, helse og sosial (Komm)	56	107	110	115	121	124
Statlig tj yting	141	116	107	96	86	77
Totalt	705	1080	1111	1162	1212	1253

framover omtrent som i dag, får man en sysselsettingsprognose for regionen samlet, som vist i tabell 2.18.2.

En ser av figuren at bergverksvirksomhet fortsatt er en dominerende næring i den norske bosettingen på Svalbard. Bergverk sysselsatte i 2001 vel 180 personer eller 17% av totalsysselsettingen. Både sysselsettingen og sysselsettingsandelen for bergverksvirksomhet har gått kraftig ned de senere år. I 1993 utgjorde bergverksvirksomhet til sammenlikning hele 40% av totalsysselsettingen.

En ser ellers at de fleste næringer har økt sin sysselsetting i den norske bosettingen på Svalbard de senere år. Det eneste unntaket er statlig virksomhet som har hatt en liten nedgang. En ser for eksempel av tabellen at bygge og anleggsnæringen på Svalbard har hatt en formidabel vekst. Det samme gjelder transportvirksomhet og hotell og restaurantnæringen. Turisme har vært et hovedsatsingsområde for Svalbard de senere år, og etter at man fikk flyplass og hotell på plass, har man hatt stor suksess med dette.

Merk ellers at forretningsmessig tjenesteyting har økt kraftig de senere år. Mange konsulentvirksomheter har etablert seg på Svalbard i perioden. Undervisning, helse og sosialsektoren, som drives av Svalbard Samfunnsdrift, har også doblet sin sysselsetting de senere år.

I det hele tatt har Svalbard økt sin sysselsetting med over 50% på 8 år, en vekst få andre regioner kan vise maken til. Fra å være et isolert gruve-samfunn, der Store Norske Spitsbergen Kullkompani styrte all virksomhet, er nå Svalbard inne i en rask overgang mot et mer normalt samfunn med betydelig vekst og et bredt spekter av næringsvirksomhet.

Dette vil trolig bare fortsette i årene framover. I tabell 2.18.2 er utviklingstrendene fra 1990-tallet forlenget framover mot 2020. Vi ser at fortsatt er bergverk i dag den største næringen på Svalbard, men fortsetter

1990-tallets utviklingstrend, vil dette snart endre seg, og turisme og forretningsmessig tjenesteyting vil overta som de viktigste næringene på Svalbard. Svalbard er i det hele tatt inne i en svært spennende utvikling.

Senterstruktur og kommunikasjoner

Senterstrukturen på Svalbard er meget oversiktlig. Den norske hovedbosettingen er i Longyearbyen, med rundt 1.500 innbyggere. Herfra drives også gruvevirksomhet i Sveagruva, men uten fast bosetting. Derimot driver Norge en stor forskningsstasjon med helårig bosetting i det gamle gruvesamfunnet Ny Ålesund. Her er det også forskere fra en rekke andre land. I tillegg har Norge meteorologiske stasjoner med fast bosetting på Hopen og Bjørnøya.

Den russiske bosettingen på Svalbard er i sin helhet i Barentsburg, som har rundt 950 innbyggere. Det er ikke lenger fast bosetting i Pyramiden. I tillegg bor 8 polakker i Hornsund.

Kommunikasjonsmessig ble Svalbard tradisjonelt betjent gjennom skipsanløp i sommersesongen. En ny verden med nye muligheter åpnet seg med flyplassen i Longyearbyen, med helårig forbindelse og daglige avganger til Tromsø. Grunnlaget for økt turisme og et mer normalt samfunn var dermed lagt.

3 Overordnet infrastruktur i planområdet

3.1 Samfunnsmessig infrastruktur

Den samfunnsmessige infrastrukturen i Nord-Norge er bygget ut over tid for å dekke befolkningens og næringslivets behov så langt det har latt seg gjøre. Bosettingsmønsteret i landsdelen har endret seg betydelig de senere årene, med sterk sentralisering mot tettstedene. Utviklingen av samfunnsmessig infrastruktur reflekterer helt klart denne endringen, og har nok i noen grad også selv bidratt til sentraliseringen.

Viktige elementer i den samfunnsmessige infrastruktur i Nord-Norge er beskrevet på regionnivå i kapittel 2. En samlet oversikt over denne infrastrukturen er videre vist på kart for hvert fylke i figur 3.1 – 3.3. Kartene er hentet fra Norges kartverk (N250), som viser overordnet samfunnsmessig infrastruktur i Nord-Norge i form av tettsteder, hovedveier, jernbane, flyplasser og viktige fergeruter. Til bruk i arbeidet med forvaltningsplanen har en på fylkeskartene i tillegg vist dagens infrastruktur for petroleumsvirksomhet, viktige havner og viktige landingssteder for fisk.

3.1.1 Infrastruktur for petroleumsvirksomheten

Infrastruktur for petroleumsvirksomhet i Nord Norge er bygget ut i takt med virksomhetens omfang og behov. Siden petroleumsvirksomheten utenfor Nord-Norge i dag er svært begrenset, gjelder det samme også den etablerte infrastrukturen. Snøhvit-utbyggingen utenfor Hammerfest, og en eventuell åpning av nye områder utenfor Nord-Norge for petroleumsvirksomhet, vil imidlertid kunne føre til en betydelig utbygging av infrastruktur for petroleumsvirksomhet i årene framover. Øvrig infrastruktur, for eksempel flytilbudet, vil også kunne bli påvirket av dette.

På kontinentalsokkelen utenfor Nordland er det de senere år gjennomført en rekke leteboringer, og gjort flere petroleumsfunn. Foreløpig er bare Norne-feltet vest for Brønnøysund bygget ut, men flere felt er under vurdering for utbygging, herunder Skarv, Svale og Luva. En utbygging av disse feltene vil styrke behovet for petroleumsrettet infrastruktur i betydelig grad.

Petroleumsrettet infrastruktur i Nordland består i dag av en helikopterbase tilknyttet flyplassen i Brønnøysund, og forsyningsbasen Helgelandsbase i Sandnessjøen. Disse betjener drift av Nornefeltet og letevirksomhet utenfor Nordland. Begge basene har kapasitet til å betjene flere felt. I tillegg har Bodø en helikopterstasjon for sivil trafikk, som til tider også brukes til letevirksomhet langt nord eller vest i Norskehavet.

Tabell 3.1.1: Lokalisering av infrastruktur for petroleumsvirksomhet

	Helikopterbase	Forsyningsbase	Driftsorg.	Annet
Nordland				
1813 Brønnøy	x			
1820 Alstadhaug		x		
1804 Bodø	(x)			
Troms				
1901 Harstad		x	x	x
Finnmark				
2004 Hammerfest	x	x	(x)	x

Områdene utenfor Troms har til nå bare i liten grad vært åpnet for leteboring, og det er ikke gjort drivverdige funn. Dette påvirker også den petroleumsrettede infrastruktur som drives fra Harstad, der det er etablert en forsyningsbase som til nå har hatt svært begrenset virksomhet.

Langt viktigere for Harstad er at byen er utpekt av Staten som administrasjonssenter for petroleumsvirksomhet i Nord Norge. Dette har medført at et kontor for Oljedirektoratet er lagt til Harstad, det samme gjelder Statoils driftsorganisasjonen for Norne-feltet, og Statoils boreavdeling for Nord-Norge. Norsk Hydro har også et mindre kontor i byen.

Utenfor Finnmark har det lenge pågått letevirksomhet, og det er gjort flere drivverdige funn. Viktigst er Snøhvit-området nordvest for Hammerfest, som består av flere gassfelt som nå er under utbygging. Oljefeltet Odin nærmere Hammerfest er også aktuelt for utbygging, og det er gjort flere gassfunn lenger nord, som kan være interessante for utbygging på sikt.

I Finnmark drives petroleumsvirksomheten i dag fra Hammerfest. Hammerfest har helikopterbase for letevirksomheten i Barentshavet, og etter hvert også utbygging av Snøhvitfeltet. Byen har videre forsyningsbasen Polarbase, som i tillegg til å være forsyningsbase for letevirksomheten, også nå er utbyggingsbase for Snøhvitfeltet, og etter hvert vil bli driftsbasis for Snøhvit. Hammerfest vil også få driftsorganisasjonen for Snøhvit, og har under bygging et stort landbasert LNG-anlegg for nedkjøling av gass fra Snøhvit, lokalisert til Melkøya, rett nord for byen.

En oversikt over lokaliseringssteder for petroleumsvirksomhet i Nord-Norge er vist i tabell 3.11. Disse er også avmerket på infrastrukturkartene.

3.1.2 Infrastruktur for skipstransport

Samfunnsmessig infrastruktur for skipstransport i Nord-Norge består i første rekke av havnene langs kysten. I tillegg kommer servicefunksjoner som kystradiotjenester, radarstasjoner m.v., og overvåkingstjenester utført av Forsvaret. Det er også opprettet oljevernbasen, gjerne tilknyttet

Tabell 3.1.2: Viktige havner i Nord Norge (Nasjonalhavner kursivert)

Nordland:	Finnmark:
Narvik	Alta
Rana / Mo i Rana	Hammerfest
Brønnøy	Nordkapp
Vefsn / Mosjøen	Sør-Varanger / Kirkenes
<i>Bodø</i>	Båtsfjord
Sortland	Vadsø
Hadsel	Troms:
Andøy	<i>Tromsø</i>
Alstadhaug/Sandnessjøen	Harstad

forsyningsbasene for oljevirkosomhet. En samordnet overvåkingstjeneste for skipstrafikk utenfor Nord-Norge er under utredning. Blant annet vurderes det opprettet en kystvaktstjeneste.

Den viktigste infrastrukturen for skipstrafikken er imidlertid havnene, som i tillegg til offentlige og private kaier også har havnetjenester, drivstoff-forsyning, skipshandel m.v. Flere havner har også reparasjonsverksteder for skip og fiskebåter. Størst her er Harstad, Kirkenes og Hammerfest, men det finnes også reparasjonsverksteder flere andre steder.

Nord Norge har to havner med status som nasjonalhavner, Tromsø og Bodø. Dette begrepet har imidlertid mistet mye av sin betydning de siste årene. Disse to havnene er heller ikke de største i Nord Norge, målt i godsomsetning. Klart størst er industrihavna Narvik, fulgt av Mo i Rana og Brønnøysund. På containervirkosomhet er imidlertid Bodø størst i Nord-Norge. Disse forhold er nærmere beskrevet i avsnitt 1.10, der en også har gjengitt utdrag fra godsstatistikken.

En oversikt over havner i Nord Norge med godsomsetning over 100.000 tonn pr år i 2001, framgår av tabell 3.1.2. Disse er avmerket spesielt på infrastruktur kartene.

3.1.3 Infrastruktur for fiskerivirkosomhet.

Som det framgår av beskrivelsen i kapittel 1.9, har Nord-Norge alene nær halvparten av antall registrerte fiskere i Norge. Særlig i Finnmark har en dessuten en kystfiskestruktur, med hovedvekt på fiske fra mindre båter. Dette krever en godt utbygget infrastruktur for fiskeflåten, med kort avstand mellom mottaksanleggene for fisk. I tillegg har landsdelen en godt utbygget fiskeriforvaltning, og et omfattende nett av foredlingsanlegg, reparasjonsverksteder for fiskebåter, serviceanlegg for fiskeflåten m.v. De fleste større tettsteder langs kysten av Nord-Norge har slike anlegg.

De viktigste ilandføringskommunene for fisk i Nord-Norge i 2001 regnet i fangstverdi, framgår av tabell 3.1.3. I tabellen vises kommuner med verdi av ilandført fangst over hhv 200 mill NOK og 100 mill NOK i 2001. Disse kommunene er også markert spesielt som viktige i landføringskommuner for fisk på fylkeskartene. Merk imidlertid at lista over

Tabell 3.1.3: Viktigste ilandføringskommuner for fisk i Nord-Norge i 2001 regnet i fangstverdi. Foreløpige tall (Kilde: Fiskeridirektoratet)

<i>Fangstverdi</i>	<i>Nordland</i>	<i>Troms</i>	<i>Finnmark</i>
Over 200 mill NOK	Vågan Andøy	Tromsø	Båtsfjord Hammerfest Sør-Varanger Nordkapp
Mellom 100 og 200 mill NOK	Vestvågøy Bodø Sortland Værøy Øksnes Flakstad Træna Røst	Berg Karlsøy Skjervøy	Måsøy Vadsø

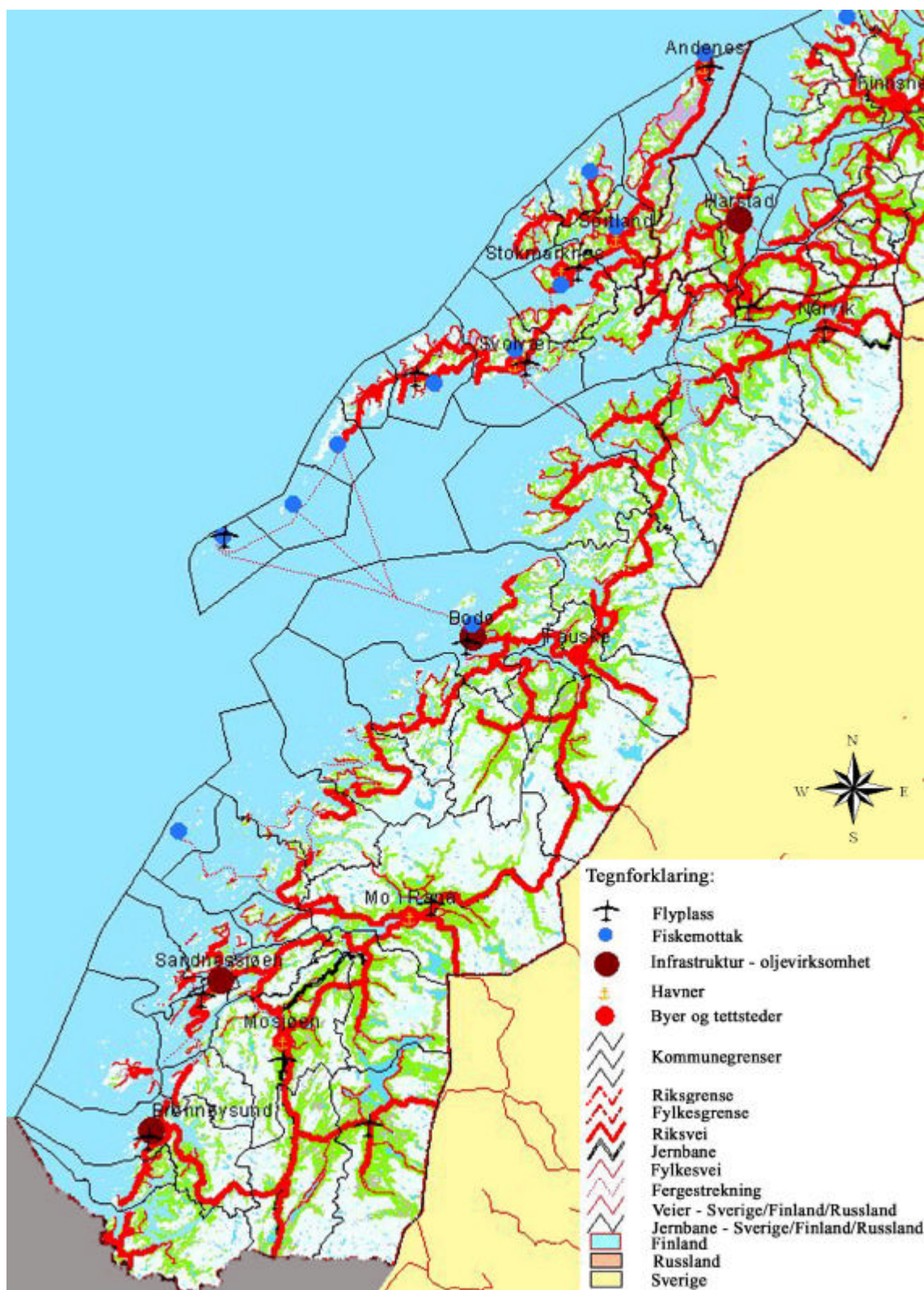
de viktigste ilandføringskommunene i Nord-Norge kan variere noe fra år til år. Det understrekes også at den lokale betydningen av fiskemottak og fiskeforedling kan være meget stor også i kommuner som ikke står på lista i tabell 3.1.3. På mindre steder kan lokale fiskerier og fiskemottak utgjøre selve livsgrunnlaget for lokalsamfunnet..

3.1.4 El-forsyning i planområdet

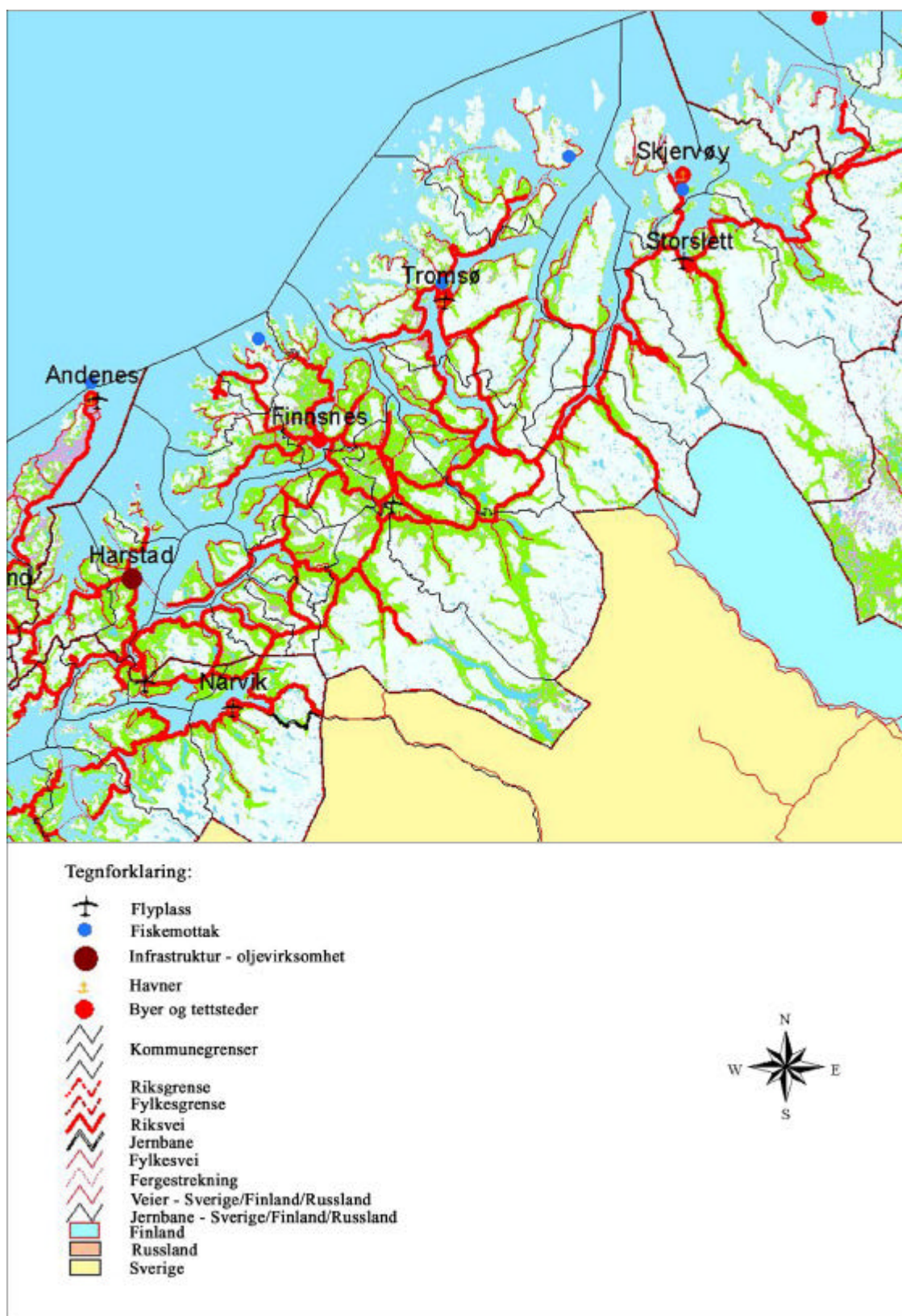
Hovedkraftforsyningsnettet i Norden er knyttet sammen i et nettverk. En overordnet oversikt over hovedlinjene i dette nettverket, framgår av figur 3.1.4. For mer nærmere beskrivelse av kraftforsyningen og mer detaljerte kart over el-forsyningen i planområdet, henvises det til NVE.

3.2 Oversiktskart og statistikk

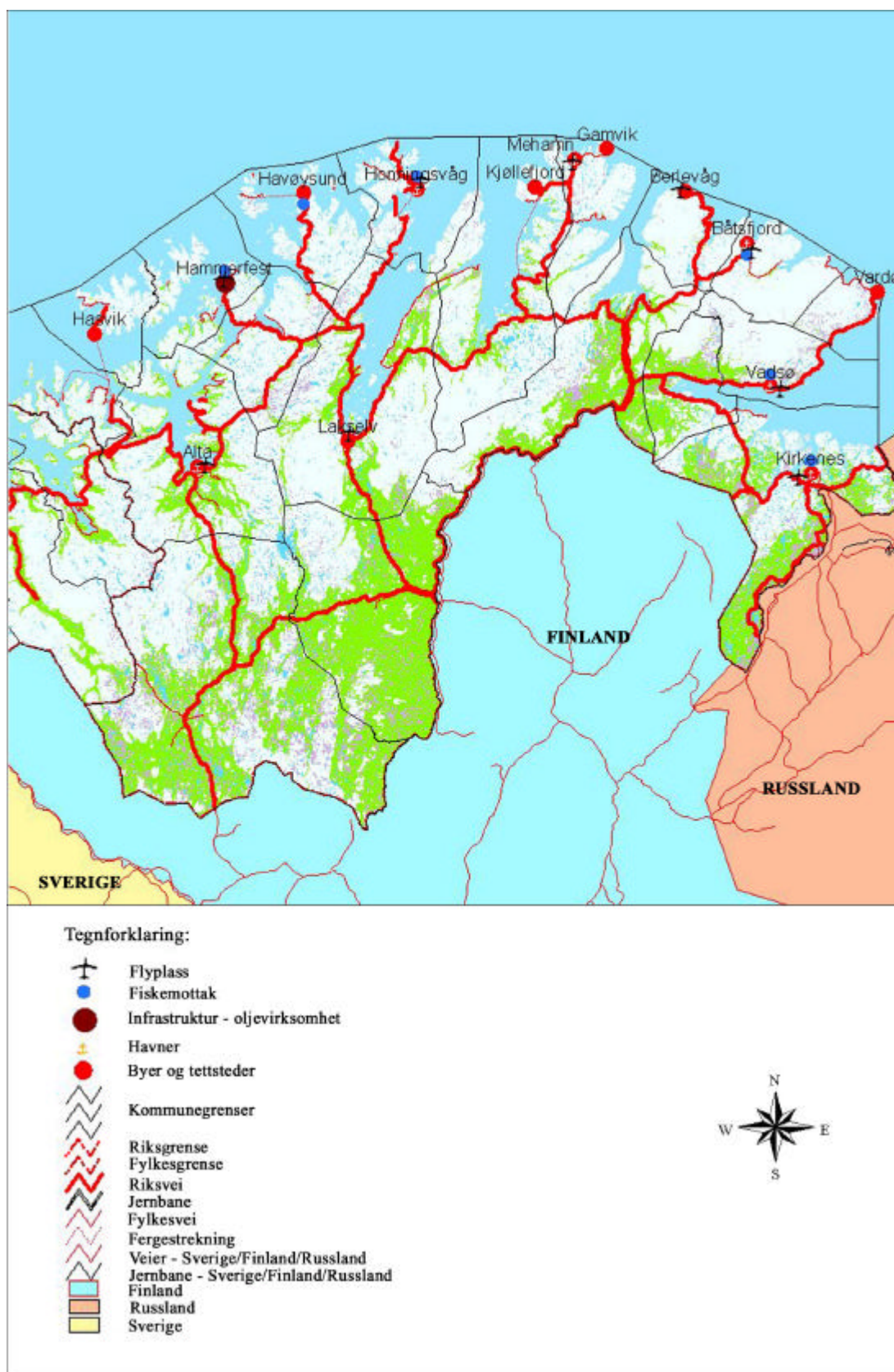
For gi et overordnet bilde av den samfunnsmessige infrastrukturen i Nord Norge, har en i figur 3.1 – 3.3 vist et kart for hvert fylke. I tillegg til geografiske forhold, hovedkommunikasjoner, flyplasser og større tettsteder, viser kartene også etablert infrastruktur for petroleums virksomhet; store ilandføringskommuner for fisk, og større havner målt i godsmengde. Avslutningsvis har en i tabell 3.2.1 også gjengitt en detaljert ilandføringsstatistikk for fisk for 1999.

Figur 3.1: Samfunnsmessig infrastruktur i Nordland

Figur 3.2: Samfunnsmessig infrastruktur i Troms

Figur 3.3: Samfunnsmessig infrastruktur i Finnmark

Figur 3.4: Det nordiske høyspentnett (Kilde: Statens kartverk)

Tabell 3.2.1: Fangstverdi og –mengde etter fiskeslag og ilandføringskommune *) i 1999. (SSB: Fiskeristatistikk 1999-2000). Foreløpige tall for 2001 er presentert i tabell 1.9.2.

Ilandførings-kommune	Verdi 1000 kr	Tonn rund vekt					
		Alle fiskeslag	Torsk og torskeårtet fisk	Sild og brisling	Makrell. lodde mv	Skalldyr	Annet
Nordland	1 511 206	295 258	112 920	154 076	15 044	843	12 376
- Vågan	252132	33 768	18 839	13 394	780	6	748
- Øksnes	154097	16 700	14 519	556	-	-	1 625
- Vestvågøy	153524	14 721	13 825	-	-	-	896
- Bodø	128900	105 671	649	94 520	10 189	57	255
- Andøy	116465	13 196	11 422	-	-	-	1 774
- Røst	97441	12 636	7 977	4 533	-	-	126
- Flakstad	95496	7 720	7 449	-	-	-	271
- Værøy	92602	9 961	6 958	2 646	-	-	357
- Hadsel	89559	8 525	7 509	-	-	3	1 013
- Moskenes	74209	6 772	6 412	-	-	-	360
- Bø	63312	11 476	6 650	4 219	239	-	368
- Træna	50893	22 224	1 781	16 939	-	-	3 504
- Sortland	38335	14 630	962	11 464	1 867	313	24
- Lødingen	18364	5 752	311	4 383	1 056	-	3
- Steigen	14891	2 346	1 554	582	70	-	140
- Rødøy	11104	1 216	733	-	-	212	271
- Meløy	10772	1 621	638	-	828	-	156
- Herøy	9543	1 094	801	-	-	234	59
- Tysfjord	9158	959	949	-	-	-	10
- Dønna	8214	1 028	815	60	1	-	152
- Vega	7147	848	794	-	-	-	54
- Lurøy	5575	1 410	568	778	-	1	64
- Brønnøy	3287	370	307	-	-	6	57
- Gildeskål	1904	194	144	-	-	4	46
- Sørfold	1629	204	188	-	-	-	16
- Andre kommuner	2654	216	165	2	14	5	29

*) Ilandføringskommune er kommunen hvor fangsten bringes i land for videre bearbeiding i denne kommunen, eller for transport til annen kommune/annet sted for videre bearbeiding.

Tabell 3.2.1 (forts): Fangstverdi og –mengde etter fiskeslag og ilandføringskommune ^{*)}. 1999 (SSB: Fiskeristatistikk 1999-2000). Foreløpige tall for 2001 er presentert i tanell 1.9.2.

Ilandførings-kommune	Verdi 1000 kr	Tonn rund vekt					
		Alle fiskeslag	Torsk og torskeartet fisk	Sild og brisling	Makrell. lodde mv	Skalldyr	Annet
Troms	1 587 735	240 811	97 995	78 386	11 604	43 820	9 006
- Tromsø	657423	125 734	32 505	64 509	7 922	17 701	3 098
- Karlsøy	183917	21 565	20 366	-	-	-	1 199
- Berg	174775	29 633	7 513	11 287	3 682	6 510	640
- Lenvik	156623	16 172	8 653	169	-	6 360	989
- Skjervøy	135242	14 227	10 384	-	-	2 928	915
- Lyngen	108080	9 729	909	-	-	8 785	35
- Torsken	98679	13 785	10 386	2 421	-	30	948
- Harstad	27482	4 448	3 316	-	-	10	1 122
- Ibestad	16640	1 476	1	-	-	1 475	-
- Nordreisa	14937	2 238	2 231	-	-	-	7
- Kvænangen	9348	1 386	1 367	-	-	-	19
- Kvæfjord	2506	303	297	-	-	-	6
- Andre kommuner	2083	116	65	-	-	21	28
Finnmark	1 192 814	126 726	108 322	-	4 935	7 108	6 361
- Hammerfest	163691	18 638	17 293	-	895	-	450
- Båtsfjord	153203	18 714	14 991	-	3 316	-	407
- Måsøy	152816	15 200	14 055	-	458	-	686
- Nordkapp	147666	16 476	14 771	-	265	-	1 440
- Vardø	144065	14 304	9 054	-	-	4 304	946
- Hasvik	100597	10 031	7 707	-	-	2 061	264
- Lebesby	88103	9 002	8 423	-	-	-	579
- Berlevåg	83946	9 068	8 689	-	-	-	379
- Loppa	65111	6 886	6 377	-	-	-	509
- Gamvik	44534	4 579	4 318	-	-	-	260
- Sør-Varanger	12243	666	265	-	-	110	291
- Kvalsund	11840	1 173	1 145	-	-	-	28
- Alta	9083	613	6	-	-	590	17
- Vadsø	8129	674	596	-	-	43	35
- Porsanger	5572	554	520	-	-	-	33
- Tana	2025	145	113	-	-	-	31
- Andre kommuner	188	4	-	-	-	-	4

LITTERATURLISTE

Aetat 2001: Rapport om arbeidsmarkedet nummer 2, 2001.

Andersen, Magnar (red) 2000: Kunnskapsbasert tjenesteyting i Troms. Rapport nr 03/2000, NORUT Samfunnsforskning

Arbeidsmarkedsstatistikken, ulike hefter 1980-2002.

Barth, Erling og Hang Yin (1997): Geografisk mobilitet og den aktive arbeidsmarkedspolitikken. Rapport. Institutt for samfunnsforskning, Oslo.

Bendiksen, Bjørn Inge og Frode Nilssen (2001): Den nordvest-russiske fiskeflåten i endring – konsekvenser for råstoffhandelen med Norge. Rapport nr 6/2001, Fiskeriforskning.

Bendiksen, Bjørn Inge og Frode Nilssen (2001): Den nordvest-russiske fiskeflåten i endring – konsekvenser for råstoffhandelen med Norge. Rapport nr 6/2001, Fiskeriforskning.

Bendiksen, Bjørn Inge. Intervju i dagbladet Nordlys 18.11 2002.

Bjørnnland, Hilde Christiane (2002): Konjunkturforskningen i et historisk lys. Er konjunktursvingningene like reelle som før? Økonomisk forum nr. 1 2002.

Brox, Ottar: Hansons fiskeripolitiske evangelium. Kronikk, Dagbladet 19.11.2002.

Castells Manuell (2000): The rise of The Network society, Blackwell Publicher, Malden. USA.

Det kongelige norske videnskabers selskab og Norges tekniske vitenskapsakademi (1999): Norges muligheter for verdiskaping innen havbruk.

Ellingsen, May-Britt og Eirik Inge Mikkelsen (2001): Sysselsetting og kompetansebehov – Omstilling og endrete kompetansekrav i yrkeslivet og mulige konsekvenser for høyere utdanningsinstitusjoner i Nord-Norge. Rapport 07/2001, NORUT Samfunnsforskning, Tromsø.

Fiskeridepartementet (2001): Faktaark 2001-2002. Ressurs- og utredningsavdelingen.

Fiskeridepartementet (2001): Faktaark 2001-2002. Ressurs- og utredningsavdelingen.

Fiskeridirektoratet (2001): Økonomiske og biologiske nøkkeltall frå dei norske fiskeria, Bergen.

Fiskeristatistikken 1998-1999, SSB 2001.

Folketellingen 1980 og 1990. SSB, Oslo 1982 og 1992.

Hanell, Tomas, Hallgeir Aalbu og Jörg Neubauer (2002): Regional developments in the Nordic Countries 2002, Report 02/2002, Nordregio, Stockholm.

Havforskningsinstituttet (2002): Fisken og havet, særnummer 1-2002. Havets ressurser.

Havforskningsinstituttet (2002): Fisken og havet, særnummer 2-2002. Havets miljø.

Havforskningsinstituttet (2002): Fisken og havet, særnummer 3-2002. Havbruksrapport.

Høydahl, Evjen (1998): Tappingen av Nord-Norge. Samfunnsspeilet, nr 1, Oslo.

Konjunkturbarometer 2002 – Prosessindustriens landforening

Midtgard, Mette Ravn (2002): Snøhvit en ny ære i Nord?, Rapport 07/2002, NORUT Samfunnsforskning, Tromsø.

Mikkelsen, Eirik Inge (2002): Den økonomiske globaliseringen og perifere regioner – Betydning for næringsutvikling og levestandard. Arbeidsnotat, NORUT Samfunnsforskning, Tromsø.

Mikkelsen, Eirik Inge (2002): Lokaliseringsbetingelser og drivkrefter for utvikling i marine næringer, Arbeidsnotat 2002-01, NORUT Samfunnsforskning, Tromsø.

Mikkelsen, Eirik Inge og Arne Rydningen (red) (2001): Innovasjon og omstilling i fiskeindustrien. Case studier fra Troms og Finnmark, Rapport 07/2001, NORUT Samfunnsforskning, Tromsø.

Mikkelsen, Eirik Inge, Knut Halvorsen og Saeed Zandi (2001): Bedriftsbarometer for Nord-Norge Høsten 2001. Konjunkturbarometer for Nord-Norge høst 2001, Sparebank1 Nord-Norge, Tromsø.

Mikkelsen, Olsen og Pedersen (2002): Konjunkturbarometret for Nord-Norge våren 2002. Rapport, NORUT Samfunnsforskning AS, Tromsø.

NHO Finnmark (2001): Bedriftsundersøkelse 2001.

NHO Nordland (2002): Medlemshøring 2002.

NHO Troms (2000): Bedriftsundersøkelse 2000.

Nordli, Hansen (1997): Sosialt nettverk, rekrutteringskanaler og lønn i det norske arbeidsmarkedet. Tidsskrift for samfunnsforskning, nr. 2, Oslo.

NOU 1984:26 Befolkningsutviklingen

OECD (2002): OECD Economic Outlook No. 71 – Preliminary Edition, April 2002.

Pedersen, Paul (1991): Demografisk utvikling i Troms 1970-1990 og befolkningsutsikter til år 2015. Rapport, NORUT Samfunnsforskning AS, Tromsø.

Pedersen, Paul (2002): Perspektiver på konjunkturutviklingen i Nord-Norge 1980-2000. Notat, NORUT Samfunnsforskning AS, Tromsø.

Pedersen, Paul og Andersen, Magnar: (2001): Hva forklarer den sterke utflyttingen fra Nord-Norge på 1990-tallet. Notat. NORUT Samfunnsforskning.

Pedersen, Paul og Magnar Andersen (1999a): Når mange banker på å få kommer inn. En analyse av flyttebevegelser og arbeidsmarked i Nord-Norge 1980-1998. Rapport, NORUT Samfunnsforskning AS, Tromsø.

- Pedersen, Paul og Magnar Andersen (1999b): Nye vilkår for demografisk vedlikehold i distriktskommuner? Rapport, NORUT Samfunnsforskning AS, Tromsø.
- Pedersen, Paul og Magnar Andersen (2001): Langtidseffekter av person- og bedriftsrettede tiltak i Finnmark og Nord-Troms. Rapport, Norut Samfunnsforskning, Tromsø.
- Rydningen, Arne og Jahn Petter Johnsen (2002): Marine samfunn – samfunnsmessige forutsetninger for økt verdiskapning i marin sektor. Rapport 06/2002 NORUT samfunnsforskning, Tromsø
- Seierstad, S. (1991): Arbeidsmarkedskunnskap for distriktsnorge. Rapport nr. 6. Oslo-Bodø.
- Skalpe, Ole (2002): Konjunkturrapporten 2002. Reiselivsbedriftenes landsforening
- SSB 2002: Økonomiske analyser 1/2002, Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Stambøl, Lasse (1995): Flytting i ulike grupper på arbeidsmarkedet, Økonomiske analyser, nr 8, Oslo.
- Stambøl, Lasse (1998): Regional mobilitet i arbeidsstyrken. Økonomiske analyser, SSB, Oslo.
- Statistisk Sentralbyrå: Befolkningsstatistikken. Ulike hefter 1982-2002, Oslo.
- Statistisk Sentralbyrå: Utdanningsstatistikken. Ulike hefter 1980-1998, Oslo.
- Sørli, Kjetil (1997): "Rekruttering til utdanning og arbeid i sentrum- periferi-perspektiv." I Frønes, Heggan og Myklebust (red): Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring. Universitetsforlaget, Oslo.
- TBLs Konjunkturrapport 2002 – Teknologibedriftenes landsforbund
- Try, Sverre (1999): Arbeidsmarked og studentvekst. Søkelys på arbeidsmarkedet nr 2.
- Utredning fra arbeidsgruppen for havbruk. Rapport, Trondheim.
- Østby, Lars og Skiri, Halvard (1998): Befolkning. Sosialt utsyn, SSB Oslo.
- Aamodt, Per (1991): "Dimisjoneringsdilemmaet i H. Skoie og P. O. Aamot (red): Søkelys på høyere utdanning i Norge, Rapport 9:3, NAVFs utredningsinstitutt 1991
- Aanesen, Margrethe og Geir Runar Karlsen (2002): Økonomisk aktivitet basert på reker i Norge, Rapport 04/2002, NORUT Samfunnsforskning, Tromsø.